

Eivind Å. Skille

Idrettslaget som helseprodusent

Introduksjon, teori og metodologi i
studiet av idrettslag og sentral
idrettspolitikkk med fokus på helse

Høgskolen i Hedmark

Notat nr. 2 – 2006

Online-versjon

Utgivelsessted: Elverum

Det må ikke kopieres fra rapporten i strid med åndsverkloven og fotografiloven eller i strid med avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk.

Forfatteren er selv ansvarlig for sine konklusjoner. Innholdet gir derfor ikke nødvendigvis uttrykk for Høgskolens syn.

I rapportserien fra Høgskolen i Hedmark publiseres FoU-arbeid og utredninger. Dette omfatter kvalifiseringsarbeid, stoff av lokal og nasjonal interesse, oppdragsvirksomhet, foreløpig publisering før publisering i et vitenskapelig tidsskrift etc.

Rapporten kan bestilles ved henvendelse til Høgskolen i Hedmark.
(<http://www.hihm.no/>)

Notat nr. 2 - 2006

© Forfatteren/Høgskolen i Hedmark

ISBN: 82-7671-559-1

ISSN: 1501-8555

Høgskolen i Hedmark

Tittel: Idrettslaget som helseprodusent. Introduksjon, teori og metodologi i studiet av idrettslag og sentral idrettspolitikk med fokus på helse			
Forfatter: Eivind Å. Skille			
Nummer: 2	Utgivelsesår: 2006	Sider: 140	ISBN: 82-7671-559-1 ISSN: 1501-8555
Oppdragsgiver:			
Emneord: Idrettslag, helse, teori, metodologi			
<p>Sammendrag: Notatet inneholder tre introduksjonsdeler, teori og metodologi, samt refleksjoner om anvendelse av teori og metoder. For det første presenteres sentral politikk, herunder idrettspolitikk og helsepolitikk, samt en oppdeling i statens idrettspolitikk og NIFs idrettspolitikk. For det andre, kommer det en del om idrettslag, herunder en gjennomgang av formalia om idrettslag, en kontekstualisering av idrettslag i forhold til andre idrettsorganisasjoner og andre sektorer, og en teoretisk definisjon av idrettslag som en frivillig organisasjon. For det tredje presenteres en gjennomgang av tidligere forskning om idrettslag i Norge. Videre presenteres et teoretisk og metodologisk rammeverk, herunder teoretiske perspektiver og metodologiske refleksjoner omkring studier av lokale frivillige organisasjoner som idrettslag, herunder epistemologiske betraktninger som vil utdype teorien, samt konkrete metoder som skal nyttes i de empiriske studier. Dette notatet er å betrakte som en samling ideer, som er nødvendige å kaste opp i luften i denne fasen av studien. Disse ideene vil gjennom de to neste årene bli selektert, reflektert over, og enkelte av dem vil bli bearbeidet og bli med i de produktene som denne studien skal ende i.</p>			

Høgskolen i Hedmark

Title: The sports club as health producer. Introduction, theory and methodology for the study of sports clubs and sport policy with focus on health			
Author: Eivind Å. Skille			
Number: 2	Year: 2006	Pages: 140	ISBN: 82-7671-559-1 ISSN: 1501-8555
Financed by:			
Keyword: Sports club, health, theory, methodology			
<p>Summary: The manuscript comprises three introductory parts, in addition to theory and methodology, as well as reflections about the application of theory and methods. First, I present central sport policy, including the combination of health policy and sport policy, and a division between the state's sport policy and the sport organization's port policy. Second, a chapter on sports club is divided into one part on the sports club's formal rules, one part on the sports club's context in relation to other sport organizations, and one part which defines the sports club theoretically as a voluntary organization. Third, I review research into sports clubs in Norway. Further, there is one chapter presenting a theoretical framework, and one chapter on methodology. These include reflections on the applications of the framework in the study of sports clubs as voluntary organizations, as well as presentation of the concrete methods which will be applied during the empirical investigations. All together, this manuscript is considered as a selection of ideas, which are necessarily thrown up in the air at this point of the process. During the next two years, the ideas will be object of reflection, some of them will be picked to be developed and find their place in the later products which are coming out of this study (which has just started).</p>			

INNHold

Introduksjon	9
Planlagte publikasjoner i idrettslagsstudien	12
Sentral politikk	13
Idrettspolitik og helsepolitikk	15
Statens idrettspolitik	23
Idrettsforbundets idrettspolitik	29
Idrettslaget – definisjoner og kontekst	35
Organisasjonsmessige formalia	35
Organisatorisk kontekst	38
Teoretisk definisjon	42
Idrettslaget – tidligere forskning	47
Historiske arbeider	48
Spesifikk idrettslagsforskning	50
Forholdet til omverdenen/politikk	53
Storbyprosjektstudien	55
Teori	57
Klassisk sosiologi	59
Felt- og organisasjons sosiologi	65
Bourdieu og feltteorien	66
Nyinstitusjonalismen	68
Nyere nyinstitusjonalisme	71
Translasjon	77
Valg og operasjonaliseringer	81
Metodologi og metoder	85
Refleksiv sosiologi og metodologi	86
Ricoeurs (1991) hermeneutikk	90
De empiriske studier – konkrete metoder	93
Samtaler med sentrale personer og møter i aktuelle fora	94
Analyser av jubileumbøker	95
Feltarbeid i fem idrettslag	97
Utvalg	97
Forberedelser og verktøy	99
Datainnsamling	99
Analyser	100
Presentasjon	102

Kvalitetsvurdering	103
Samtaler og møter	104
Jubileumsbokstudien	105
Case studier i fem idrettslag	106
Etiske refleksjoner	110
Pilotrefleksjoner	113
Paper 1	114
Paper 2	119
Tolkninger og refortolkninger av Paper 1	125
Tolkninger og refortolkninger av Paper 2	126
Overføringsverdi til inneværende studie (Idrettslaget som helseprodusent)	127
Referanser	129
Vedlegg	I
Vedlegg 1: Prosjektbeskrivelse	II
Vedlegg 2: Poster forskningsdagen 2006	XIX
Vedlegg 3: Foredrag om frafall, nordisk seminar om barne- og ungdomsidrett	XX
Vedlegg 4: Informasjonsskriv	XXXVI
Vedlegg 5: Intervjuguide	XXXVIII
Vedlegg 6: Observasjonshuskeliste	XL

INTRODUKSJON

Dette er første skriftlige produkt i «Idrettslagsstudien»,¹ med formell prosjektittel «Idrettslaget som helseprodusent» (i søknad om internt FoU stipend og søknad om FoU tid), og med følgende overskrift på prosjektbeskrivelsen: «Idrettslagets roller og funksjoner: en studie med fokus på helsemessige/-politiske forventninger».

Når så mange som 1,3 millioner mennesker er medlemmer i Norges idrettsforbund og olympiske komité (NIF) (Seippel, 2005a: 7),² gjennom medlemskap i lokale idrettslag. Så lenge tre fjerdedeler av den norske befolkning har vært innom et eller flere idrettslag i løpet av oppveksten, kan man nesten si at «alle» har et forhold til norsk idrett. Alle disse stifter (kanskje bare) bekjentskap med grasrotorganisasjonen i det som tilsammen benevnes den organiserte idretten, nemlig idrettslaget. Alle andre typer idrettsorganisasjoner (idrettsråd, idrettskrets, særkrets, særforbund, Idrettsforbundet sentralt) kan således regnes som ytre forhold, sammen med eventuelle andre organisasjoner (for eksempel offentlige:

¹ Det finnes strengt tatt to unntak. For det første presenterte jeg en poster på forskningsdagen 13. september 2006: «Idrettslaget som helseprodusent: Etablerer idrettsdeltakelse i oppveksten, fysiske aktivitetsvaner for livet?» (Skille, 2006c; vedlegg 2). For det andre holdt jeg et foredrag ved et nordisk barne- og ungdomsidrettsseminar 26. oktober (Skille, 2006d; vedlegg 3). Begge omhandler forholdet mellom idrettsdeltakelse i oppvekst og varig fysisk aktivitet, som kan sies å være idrettens potensielle helsebidrag.

² Disse innehar til sammen cirka 1,97 millioner medlemskap fordelt på 12.175 idrettslag, hvorav 1,65 mill. medlemskap i 7.633 ordinære idrettslag og 320.000 medlemskap i 4.542 bedriftsidrettslag (NIF, 2004b: 3). Tallet skal nå være passert 2 millioner (NIF, 2006b).

kommuner fylkeskommuner, staten herunder Idrettsavdelingen i Kulturdepartementet og Stortinget; eventuelle andre organisasjoner), i forhold til idrettslaget.

Disse ytre forhold, sammen med idrettslagets indre anliggender, betraktes i utgangspunktet som konstituerende for idrettslagets roller, funksjoner og praksis. Med praksis forstås både idrettslig aktivitet og organisatoriske prosesser. Idrettslagsstudiens problemstillinger er følgende:

1. Hvilke roller og funksjoner mener ulike idrettslag at de har?
2. Hva konstituerer idrettslagets mål, midler og praksis?
 - a. Hvordan forholder ulike idrettslag seg til offentlige idrettspolitiske mål og midler?
 - b. Hvordan forholder ulike idrettslag seg til NIF sentralt sine idrettspolitiske mål og midler?
3. Hvilke intenderte og uintenderte konsekvenser har de konstituerte mål, midler og praksis?
 - a. Hvordan påvirker offentlige mål og midler ulike idrettslags roller og funksjoner?
 - b. Hvordan påvirker NIF sentralt sine mål og midler ulike idrettslags roller og funksjoner?

Herunder vil spesielt helsepolitiske (med et sideblikk på andre instrumentelle, som sosialpolitiske) forventinger fokuseres. Med utgangspunkt i lokale idrettslag, søker studien å avdekke hvilket forhold de implementerende organisasjoner på grasrota, altså idrettslagene, har til den sentrale idrettspolitikk slik den utformes av stat og NIF sentralt. I en studie av idrettslagets indre og ytre relasjoner og prosesser som til sammen konstituerer idrettslagets mål, midler og praksis, og dermed idrettslagets rolle og funksjon, vil det være vesentlig (for forståelse av idrettspolitikk generelt) å finne ut hvor stor innflytelse staten og NIF sentralt har, uten å gi disse nivåers innflytelse forrang fremfor andre mer nærliggende organisasjoner og interessenter.

Fra stat og NIF sentralt foregår det prosesser som antyder en politisering av idrett og en tiltro til idretts helsemessige rolle og funksjon (St. meld. nr. 16, 2002-2003; HOD, 2005). Praksisen fra medlemmer og ledere i lokale idrettslag indikerer derimot en

ambivalens; på den ene siden virker det som aktivitet blir viktigere per se, på den annen side spilles rollen som helsepolitisk samfunnsgode (Enjolras & Seippel, 2001; Seippel, 2003).³

Dette notatet skisserer grunnlaget for idrettslagsstudien, og inneholder tre påfølgende introduksjonsdeler, teori og metodologi, samt refleksjoner om anvendelse av teori og metodologi, som markerer en overgang fra tidligere studier til inneværende studie. For det første presenteres sentral politikk, herunder idrettspolitik og helsepolitikk, samt en oppdeling i statens idrettspolitik og NIFs idrettspolitik. For det andre, kommer det en del om idrettslag, herunder en gjennomgang av formalia om idrettslag, en kontekstualisering av idrettslag i forhold til andre idrettsorganisasjoner og andre sektorer, og en teoretisk definisjon av idrettslag som en frivillig organisasjon. For det tredje, og kanskje blant det vesentligste på dette stadiet av studien, presenteres en gjennomgang av tidligere forskning om idrettslag i Norge, herunder historiske arbeider, forskning spesielt om idrettslag, og studier som omhandler idrettslaget i forhold til det offentlige.

Videre presenterer notatet starten på en prosess som skal ende i et teoretisk og metodologisk rammeverk som skal ligge til grunn for de påfølgende empiriske studier, herunder: teoretiske perspektiver som kan tenkes å være relevante for analyser av lokale frivillige organisasjoner som idrettslag; metodologiske refleksjoner omkring studier av lokale frivillige organisasjoner som idrettslag, herunder epistemologiske betraktninger som vil utdype teorien, konkrete metoder som skal nyttes i de empiriske studier, og forsøk på å utvikle verktøy som er tenkt benyttet under de empiriske undersøkelser (intervjuguide og observasjonshuskeliste, se vedlegg).

Til slutt i dette notatet presenteres resultater fra min forrige studie, Storbyprosjektstudien. Deler av Storbyprosjektstudien, som ble avslutet 2005, danner således grunnlaget for en pilotstudie og tentativ analyse, i forhold til den inneværende idrettslagsstudien. Samlet sett anses dette notatet som en samling ideer, som er nødvendige å kaste opp i luften i denne fasen av studien. Disse ideene vil gjennom de

³ Mer under sentral politikk i neste kapittel.

to neste årene bli selektert, reflektert over, og enkelte av dem vil bli bearbeidet og bli med i de produktene som denne studien ska ende i: artikler og en avsluttende avhandling.

Planlagte publikasjoner i idrettslagsstudien

1. For det første er det planlagte utkomme av denne studien de som er skissert i prosjektbeskrivelsen. Disse er:
 - a. Tre artikler, som skal besvare hver sin problemstilling, i internasjonale vitenskapelige tidsskrifter med fagfelle-vurdering.
 - b. En rapport på norsk, som anses å være en måte (blant flere) for å tilbakeføre den produserte kunnskapen tilbake til det utforskede praksisfeltet. For en vitenskapelig rapport kan innværende notat betraktes som et forarbeid, der empiri og analyse mangler.
2. For det andre har det under det innledende arbeidet med denne studien sprunget frem ulike sidespor som kan være av relevans for ulike problemstillinger.
 - a. Et spor som kunne blitt et større arbeid alene, er en analyse av et utvalg jubileumsbøker. Her vil jubileumsbokstudien gjøres i mindre skala som et triangulerende forarbeid til arbeidet med hovedempirien, og som en del av analysen av hvordan idrettslag oppfatter og presenterer seg selv (problemstilling 1). Jubileumsbokstudien gjøres sammen med Tor Solbakken. Det kan bli en eller annen form for rapportering i løpet av 2007.
 - b. Andre spor er en artikkel som sammenligner det man vet (fra forskning) om sammenhengen mellom idrettsdeltakelse i oppveksten og livslang fysiske aktivitetsvaner, og ungdomsidrett slik den drives i NIF-systemet. Den vil belyse problemstilling 3.
 - c. Tredje spor er en artikkel om det teoretiske grunnlaget for analysen, basert på translasjonsperspektivet innen ny-institusjonalismen (presenteres under teori i innværende notat). Den vil belyse problemstilling 2.
3. I tillegg kommer deltakelse ved vitenskapelige kongresser, der teori, metode og resultater fra studien vil presenteres.

SENTRAL POLITIKK

Utgangspunktet, eller hovedproblemstillingen, for denne studien – *Hva konstituerer idrettslagets rolle, funksjon og praksis?* – er et åpent spørsmål. Underproblemstillingen – *Er sentral idrettspolitik, fra stat og NIF (Norges idrettsforbund) sentralt, av betydning for idrettslagets konstitusjon av sin rolle og sin funksjon?* – er et mer ledende spørsmål, som konkret knytter an til både statens og NIFs politikk. Når den idrettspolitiske profilen, spesielt for staten men også for NIF, handler om aspekter vi kanskje ellers ville kalt helsepolitikk, blir det derfor avgjørende å skissere hva som forstås med sentral idrettspolitik i denne studien, og hvilke kilder som legges til grunn for å definere denne sentrale idrettspolitikken, både fra stat og NIF sentralt.

Dette er en idrettssosiologisk studie. Utgangspunktet mitt er derfor idrett, og nærmere bestemt idrettslag. Men helsemessige og –politiske aspekter skal belyses. Derfor må både helsepolitikk og idrettspolitik behandles her, og spesielt der disse to kan ses å spille sammen. Som en foreløpig avgrensning opererer jeg således med denne forståelsen av hvor bredt mitt prosjekt skal favne. Helsepolitikk anses som relevant så lenge det innebærer idrett, som en form for fysisk aktivitet, blant flere. Sagt på en annen måte: det er mange aspekter ved helsepolitikk som ikke berøres i denne studien; og det er mange former for fysisk aktivitet som ikke berøres i studien. Det er derimot noen sammenhenger som er av spesiell relevans; det er forholdet mellom det offentlige, spesifikt den statlige politikk og forvaltning,

og den frivillige organisasjonen Norges idrettsforbund – som med alle medlemsorganisasjoner og organisasjonsledd kalles NIF-systemet.

Den økte politiske interessen i idrett har ført til økt forskning omkring temaet. På et generelt nivå kan man i følge Seippel (2005b) snakke om to typer studier. For det første finnes det historiske studier som behandler hele idrettsfeltet og som gir viktig bakgrunnsinformasjon for en studie som denne (Olstad, 1987; Tønnesson, 1986; Goksøyr, 1992; Goksøyr et al, 1996; Slagstad, 1998). For det andre finnes det nyere og mer eksplisitt politisk orientert forskning som blant annet søker å klassifisere det idrettspolitiske system i Norge, ved hjelp av statsvitenskapelig terminologi. Den idrettspolitiske situasjonen i Norge fremstilles da som nært korporatistisk, med få aktører og tette bånd blant de sentrale politiske aktørene i offentlig og frivillig sektor (Mangset & Rommetvedt, 2002; Bergsgard, 2005; Enjolras et al, 2005).

For det andre finnes det på et mer spesifikt nivå, enda i følge Seippel (2005b), tre typer studier. Det er studier av idrettens økonomi (Enjolras, 2004, 2005; Enjolras et al, 2005). Det er et knippe studier av spesifikke idrettspolitiske case (Mangset & Rommetvedt, 2002). Og det er studier av spesielle prosjekter satt i gang av det offentlige overfor den frivillige idretten (se for eksempel Skille, 2005c).

Tross en økende akademisk interesse for idrettspolitikk, er det enda knyttet store teoretiske og metodiske utfordringer knyttet til studier av sentral idrettspolitikk. Det er for eksempel liten teoretisk utvikling innen feltet (Houlihan, 2005), og idrettspolitikkforskere sliter med å finne seg til rette innen de ulike akademiske fora. Det er videre vanskelig å operasjonalisere for eksempel god helse, og vanskelig å måle hvordan sentral politikk fører til bedre helse eller oppvekst (Seippel, 2005b). Det er likevel vist av for eksempel Enjolras (2004, 2005) at det er mulig å finne noen indikatorer på hvordan effekten av en spesifikk idrettspolitikk fungerer. For eksempel kan man måle endring i antall aktive før og etter en implementering av en spesifikk politisk beslutning (se også Skille, 2005c).

Seippel (2005b) skisserer tre typer midler i norsk idrettspolitikk (underforstått mellom staten og NIF systemet). For det første er det offentlig informasjon, som følges opp av, for det andre, økonomiske

tildelinger, som deretter, for det tredje, ender i en form for kontrakt mellom politikkdanner og implementator. Første del av dette kapitlet vil således brukes til å behandle helsepolitikk og idrettspolitik, primært historisk, for etter hvert å definere det inneværende forskningsprosjekt innenfor, mellom eller utenfor en eller begge av disse (idrettspolitik og helsepolitikk). De to neste deler av kapitlet vil være mer rendyrket fokuserte på idrettspolitik, med henholdsvis staten og NIF som utgangspunkt.

Idrettspolitik og helsepolitikk

I verker om generell norsk historie, er helse og idrett – og ikke minst kombinasjonen helse og idrett – tillagt varierende vekt. Alnæs (2000) vier tjue sider (471-491) av det siste bindet i sin norgeshistorie til idrett, og tre sider (99-102) til helse som en del av kapitlet om velferd. Alnæs (2000) tar for seg Norge etter krigen, og tar, i likhet med Sejersted (2005), ikke for seg forholdet mellom idrett/fysisk aktivitet og helse. Sejersteds (2005) historie om Sverige og Norge siden 1905 har tre sider (283-286) om den «evangiske helsepolitikken». Evang var helsedirektør i årene 1938-1972 (mer under).

Furre (2000) er den eneste av de hittil nevnte historikere (Alnæs, Sejersted og Furre) som integrerer idrett i et større historisk bilde av samfunnsutvikling. For eksempel ser han sammenslåingen av to tidligere forbund til NIF i 1946, som et «... særmerkt uttrykk for den sosiale integrasjon og nedbygginga av klassekampen» (Furre, 2000: 94). Furre (2000: 165, 248) behandler idrett som en del av det utvidete kulturbegrep, og idrettsorganisasjonen presenteres som en samlende massebevegelse, der «brølet på idrettsbanen» (s. 363) betraktes som tegn på en kollektiv identitet. Og han relaterer idrettstreiken til den større sivile motstandskampen under krigen (Furre, 2000: 106).

Eriksen med kolleger (2003) vier et kapittel til helse (sider 371-397) og et kapittel til idrett (sider 399-433) i siste bind av *Norges idéhistorie*, kalt *Et lite land i verden 1950-2000*. De gjør også noen (få, men vesentlige) betraktninger på tvers av kapitlene, eller rettere sagt der de lar kapitlene peke på hverandre. Om helse sies det at: «Staten rettferdiggjorde seg selv som velferdsstat, og helsevesenet var

det primære uttrykk for omsorg» (Eriksen et al., 2003: 371). Og, det var

... Evang som i egenskap av helsedirektør organiserte helsepolitikken ... Sunnhet og idrett var elementer i bildet av det nye, klasseløse menneske. Begrepet «*folkehelse*» var i hyppig bruk, og det forutsatte at samfunnet var en helhetlig kropp som med sikringskost, vitaminer og *mosjon* skulle bevares mot alle sykdommer (Eriksen et al., 2003: 373, min kursiv).

To aspekter skal trekkes ut fra dette sitatet. For det første bruker Eriksen med kolleger folkehelse om «samfunnets helse» som underforstått beror på at individuelle helsepositive vaner, inkludert mosjon, finnes i befolkningen. For det andre, og implisitt allerede nevnt i forrige punkt, mosjon – eller i dagens termer: fysisk aktivitet – er en del av ideen om helse. Eriksen med kolleger relaterer helsedirektør Evangs politikk til kontorsjef Hofmo i Statens idrettskontors politikk. Men, mens «... Rolf Hofmo og Karl Evangs arbeid for folkehelse også [var] en innsats for idretten» ser Eriksen et al. (2003: 375) det som et «... iøynefallende utviklingstrekk i tiden etter annen verdenskrig ... at den gamle forbindelsen mellom idrett og helsearbeid etter hvert brytes».

Dermed definerer Eriksen med kolleger (2003) idrett ut av helsekapitlet, og henviser til kapitlet om idrett, som stort sett handler om helt andre ting (enn helse). «Idrett er en sentral del av statlig kulturpolitikk og av underholdningsindustrien, og idrettsprestasjoner smelter sammen med næringslivsinteresser» (Eriksen et al., 2003: 399). Helse blir i idrettskapitlet behandlet som et passert tema, som døde ut med Hofmo (og Evang). Eriksen og kollegers idéhistoriske perspektiv er interessant, fordi man da kan tillate seg å spørre: Er det faktum at helse og idrett behandles så lite overlappende, en konsekvens av at helse og idrett bygger på fundamentalt forskjellige ideer? Eriksen med kolleger (2003: 432) har en oppsummerende analyse av idretten i spenningen mellom sektorene.

Idretten står i et spenningsfelt mellom det frivillige, det kommersielle og det offentlige; mellom lag og foreninger, markedet og stat og kommune. ... I dette landskapet manøvrerer idrettsbevegelsen mellom ulike institusjoner ...

ideer, tenkemåter og legitimeringer. ... Når idrettsbevegelsen vil utvide seg i bredden og sikre grunnlaget for masseaktivitet, kan den lene seg til staten med begrunnelser som *folkehelse* ... Om idrettsbevegelsen vil være mer uavhengig av statens velferdspolitikkk ... må den lene seg mot sponsorene og markedet. ... Det er ikke noen nødvendig sammenheng mellom elite og bredde. ... Men det [er] norsk idretts ideal ... at elite og masse hører sammen idémessig og organisatorisk, men med ulike finansieringsmåter (min kursiv).

På tross av at «Idrettsbevegelsen har strevd med å formulere og omformulere sitt verdigrunnlag i pakt med – men også en motkraft til – tunge, samfunnsmessige tendenser», mener Eriksen med flere (2003: 433) at «... knapt noe annet samfunnsfenomen [har] klart å bevege seg så godt i takt med skiftende idémessige strømninger og samfunnsutfordringer som idretten».

I sin gjennomgang av *De nasjonale strateger*, behandler idéhistorikeren Slagstad (1998) helsedirektør Evang under tittelen Systemet Evang (sider 309-318), og en mann fra idrettsfeltet, nemlig Hofmo, under tittelen Kontorsjefen (sider 336-345). Evang presenteres slik:

Evang ville skape «et moderne sunnhetsapparat» – et effektivt, sentralisert helsevesen i offentlig regi, styrt av den medisinske fagkunnskap. Disse goder [legevitenskapen] måtte bli tatt i «samfundets tjeneste», og en «rasjonell utnyttelse» av legevitenskapens fremskritt forutsatte fremfor alt en «omorganisering og modernisering» av den offentlige helseadministrasjon (Slagstad, 1998: 309).⁴

Slagstad presenterer Hofmo som en av de «tre store sekretærer» (Slagstad, 1998: 336) i mellomkrigstidens arbeiderparti.⁵ «Arbeiderparti-staten var også en idretts-stat,⁶ spent mellom venstrestatens to

⁴ Innskutte sitater referer til en artikkel av Evang, i *Tidsskrift for den norske lægeforening*, fra 1938, med tittel: «Medicinalvesenets Centraladministrasjon».

⁵ De to andre var Håkon Lie og Einar Gerhardsen.

⁶ Goksøyr (1999) problematiserer i en kommentar til Slagstads *De nasjonale strateger*, begrepet idrettstat. Goksøyr mener idrettsstaten, som Slagstad setter som en av tre, ved siden av velferdsstat og reguleringsstat, er et felt der de to sistnevnte implementeres.

ideer – folkedannelse og folkehygiene» (Slagstad, 1998: 336).⁷ Og idretten «... symboliserte en ny syntese av velferd og kultur – velferds-kulturen» (Slagstad, 1998: 336, original kursiv).

I NIFs formåls paragraf het det at oppgaven var å «lede og organisere landets idrett slik at den blir et ledd i arbeidet med folkehelsen og folkets åndelige og fysiske kultur» ... Perspektivet var kroppsutvikling og kroppsbevarelse – helse fremfor alt ... Hofmo sto i spissen for et statlig planlagt, styrt og kontrollert kultiveringsprosjekt for «den sunne kulturen» ... I Hofmos idrettsstat kumulerte det idrettssystem som hadde vært dominerende siden etableringen av idrettsbevegelsen i embetsmannsstatens storhetstid ... nemlig tanken om idrettens instrumentelle nytte (Slagstad, 1998: 340-342; delvis sitert etter Goksøyr et al., 1996: 224).

Staten (Hofmo) så instrumentelt på idrett. Men Hofmos planer for fremme av folkehelse, gjennom anleggsutbygging og generell statlig idrettspolitik, hadde utilsiktede utfall. Det som var tenkt '... som et stort integrativt prosjekt, forble splittet i to – i folkehelse og elitesport' (Slagstad, 1998: 343). Idrettsanleggene, som Hofmo hadde fått bygget i danningens og folkehelsens ånd og tjeneste, «... dannet den materielle basis for ... en ekspanderende eliteidrett, hvis fremste kjennetegn neppe kan sies å være folkesunnheten» (Slagstad, 1998: 343).

Slagstad (1998), og Goksøyr (1999) i sin kommentar til Slagstad, påpeker forholdt eller spenningen mellom topp og bredde, og at Hofmos prosjekt handlet om det siste, ved å drive en idrettspolitik med mål om tilrettelegging for alle gjennom distriktsorientert anleggsutbygging. Og Goksøyr påpeker, som Slagstad, at ikke alt gikk etter planen, fordi banene bokstavelig talt ble overtatt og dominert av «... det en kan kalle idrettens «indre rasjonalitet»» (Goksøyr, 1999: 312). Det vil si en utvikling der «... konkurranse og prestasjon hadde en tendens til å bli et hovedmål en søkte med stadig mer rasjonelle

⁷ Dannelse og folkehygiene representerer de to feltene som undertegnede vil bevege seg henholdsvis fra og til med den inneværende studie. Dannelse representerer den sosialpolitiske vinklingen som tidligere studier har hatt (se særlig Skille, 2008), mens folkehygiene representerer den helsevinklingen inneværende studie skal ha.

midler» (Goksøyr, 1999: 312). (For Hofmo, og i tilsynelatende økende grad for staten i dag, er idrettens «ytre rasjonalitet» – for eksempel heleargumentet – viktigst.⁸)

Før jeg går videre fra generell historie om helse- og idrettspolitikk, skal det kort nevnes at det helsevesenets historie står nesten ingenting om fysisk aktivitet (se Schiøtz, 2003: 226). Er helse et argument idrettssiden bruker om sin aktivitet, som helsesiden ikke ser som gjensidig? Har de ulik rasjonalitet? Jeg skal i alle fall idet videre fokusere på idrettssidens del av historien, og vil med overgangen fra Slagstad til Goksøyr således markere overgangen fra det generelle til det idrettsspesifikke.

Goksøyr (1989: 61) har i en tidligere artikkel diskutert idrettens rasjonalitet. Han kaller «norske idrettslederes gjentatte insistering gjennom mer enn 100 år: at idretten er sunn» for «en del av den moderne norske idretts legitimitet» (original kursiv). To utviklingstrekk ved idrett, som fremheves av Goksøyr (1989) er: rasjonalitet og prestasjonsorientering. Han skiller videre mellom indre og ytre rasjonalitet, som tidligere falt sammen, men som i dag er mer atskilt (uten at Goksøyr vil tidfeste når «det begynte å sprike» [1989: 623]).

Olstad (1987) identifiserer to dominerende ideologier innen norsk idrett fra allerede 1861, som vi kan se konturer av i etterkrigstiden og frem til i dag (jf generell historie over). På den ene siden fantes og finnes det folkehygieniske ideal. «Deres [tilhengerne av den «folkehygieniske» linjen] grunnsyn var at idretten ikke skulle være noe mål i seg selv, men et *middel til å oppnå andre mål*» (Olstad, 1987: 111, original kursiv). På den andre siden fantes og finnes det olympiske ideal. «Det sentrale i dette grunnsynet var at idretten var og skulle være et mål i seg selv» (Olstad, 1987: 116). Jeg vil med den innværende studiens overgripende helseperspektiv, fokusere på det hygieniske grunnsyn i det videre.

I dag refereres det hygieniske ideal til som idrettens nytteverdi, som ofte(st) relateres til helse (St. meld. nr. 14, 1999-

⁸ Goksøyr (1999), som er den eneste av de her nevnte som kommer fra idrettsakademia, mener Slagstad skulle vurdert å ha med Hans B. Skaset i sin oversikt over de nasjonale strateger.

2000: 36): «Idrettens nytteverdi er fra statens side særlig knyttet til helseperspektivet». Kombinert med den naturvitenskapelige medisinske forskningens overbevisende bevisførsel vedrørende fysisk aktivitets positive konsekvenser, ble idrett et potensielt middel (Goksøyr et al., 1996). Tønnesson viser til at helsedirektør Evang var invitert til Idrettstinget i 1950, der han i sitt foredrag «... mente idretten sto overfor fem viktige oppgaver» (Tønnesson, 1986:159):

1. Uteksperimentere nye idrettsgrener som passer for eldre.
2. Finne ut hvilke idretter de forskjellige typer av arbeidere bør drive for at det skal ha en gunstig virkning på produksjonen.
3. Få med de svake i idretten, «alle minimumsvariantene, sveklingene i vårt samfunn».
4. Sjalte ut med hård hånd de skadelige idrettsgrener.
5. Bekjempe alkohol- og tobakksmisbruket (Tønnesson, 1986: 159).

Men som allerede påpekt, og som de idrettshistoriske verker alle behandler, er den evige spenningen mellom idrett som mål – forfektet av den organiserte idretten og spesielt særforbundene, og idrett som middel – oftest forfektet av statens representanter. Men bildet er ikke svart hvitt. Det finnes eksempler innen den organisert idretten, på særforbund med en helseprofil, som *Bedriftsidrettsforbundet* og *Turn og gymnastikkforbundet*. Og det finnes en offentlig politikk for idrett som gode i seg selv, ved å inkludere idrett i kulturkonseptet og særlig knyttet til internasjonal deltakelse.

Tønnesson (1986: 179-181) konkluderer (som Eriksen et al., 2003 og Slagstad, 1998) med at idrett og folkehelse aldri ble to sider av samme sak, og spør: «Hvorfor sluttet ikke massene opp om idrett i folkehelsens tjeneste?» (Tønnesson, 1986: 180). Hans eget svar er:

Det er en alminnelig oppfatning at idrettsaktivitet rent generelt forbereder menneskets helsetilstand, men hvis det helsemessige gjøres til idrettens alfa og omega, blir idretten kjedelig ... Folkehelseidealets tilhengere var klar over at idrett måtte være moro, men de hadde vanskelig for å akseptere at det

morsomste idrettsutøvere visste, var å konkurrere ... I selve målsetningen om masseidrett i folkehelsens tjeneste lå det en innebygget motsetning, hvis det helsemessige ble overbetont, holdt massene seg vekk (Tønnesson, 1986: 180).

Tønnessons (1986) bind av *Norsk idretts historie*, har i tillegg til tidfestingen 1939-1986, følgende undertittel: *Folkehelse, Trim, Stjerner*. Jeg beveger meg nå fra folkehelse (ca 1945-1965⁹) til trim (ca 1965-1985). Mens Hofmos politikk med mål om helsefremming, de første etterkrigsårene primært (men ikke alene) handlet om tilrettelegging for massene gjennom en distriktsorientert anleggsutbygging, ble det utover 50- og 60-tallet initiert konkrete aktivitetstiltak. Noen eksempler på «intervensjoner» for fremme av folkehelsen er de følgende: trim og gymnastikk i tiden/aerobic.

Tønnesson (1986) identifiserer tre grunner til at NIF initierte trim (Steen-Johnsen, 2004: 52). Disse er tapet av voksne medlemmer, at Bedriftsidrettsforbundets suksess kunne oppleves som en trussel for andre særforbund, og ikke minst legitimeringsbehov i forhold til staten.

Trimkampanjen 1967-1972, med en tenkt gjennomføringsperiode 1972-1982, kan betraktes som en revitalisering av spenningen mellom folkehigiene og olympisme eller mellom idrettens – for eksempel helsemessige – nytteverdi og toppidrettsprestasjoner. Steen-Johnsen (2004, kapittel 3) trekker linjene mellom helse, statlig idrettsforvaltning, den frivillige idretten (NIF-systemet) og kommersielle treningscenter. Hun påpeker at de lokale idrettslags rolle ble endret, ved at de nå – under trimkampanjens ideologi – skulle fokusere på lavterskeltilbud og individuelle tilpasninger (Steen-Johnsen, 2004: 53). (Denne rollen er nå i stor grad overtatt av de kommersielle treningsentrene, se under.)

Om trimaksjonen var vellykket, vil nok få ulike svar avhengig av lokal kontekst. Da det var ildsjeler på toppen som initierte aksjonen, så var det ildsjeler i lokale idrettslag som holdt det Tønnesson (1986: 302) kaller for mosjonsrevolusjonen i live.

⁹ Den første etterkrigstiden, frem til Hofmos død i 1966, er en periode av norsk idrettshistorie som ofte relateres til som Hofmo-epoken. Se Goksøyr et al. (1996).

Rent idrettspolitisk er det fristende å se den [trim-aksjonen] som en gigantisk bløff. Mange idrettsledere likte egentlig ikke trim-aksjonen, men de brukte den for å rettferdiggjøre sine krav om økt offentlig støttet ... Trim-aksjonen ble skapt av en håndfull ildsjeler med sans for media. Idrettsorganisasjonenes bidrag var lite, men de fikk tusenfold tilbake (Tønnesson, 1986: 301).

I dag er det først og fremst kommersielle treningssentre som dominerer det vi på 1970-tallet ville kalt trim. Men ved siden av de kommersielle treningssentrene, har idrettslag begynt å tilby mosjonsaktiviteter som ligner på eller tilsvare de aktiviteter som tilbys på kommeriselle treningssentre (Steen-Johnsen, 2004: 65-67). To eksempler kan nevnes to: Friskis og Svettis, et svensk konsept som på den ene siden fungerer som et treningssenter, men som på den andre baseres på medlemskap med demokratiske rettigheter i et idrettslag. Det andre er Gymnastikkforbundets aerobic, gymnastikk i tiden (GIT), som nå er utviklet til turbo god trening (TGT).¹⁰

Den mest fyldige gjennomgangen av temaet (helse og idrett), sett fra et idrettshistorisk perspektiv, er Andersens (1996) «Helse og idrett», (kapittel 5) i Goksøyr og kollegers *Kropp, kultur, tippeskamp*, som ble skrevet til 50-årsjubileet til Statens idrettskontor/ Statens ungdoms- og idrettskontor/Avdeling for ungdom og idrett/ Idrettsavdelingen. Andersens kapittel oppsummerer mye av det som er behandlet over (og er trolig et viktig grunnlag for de hittil refererte kilder). «Helse og idrett er nært knyttet sammen», begynner Andersen (1996: 129) sitt kapittel. Man kunne ville tilføyd legitimitetsmessig: «Når idretten skal begrunne sin posisjon i samfunnet, blir det gjerne pekt på at den bidrar til å holde folk sunne og friske» (Andersen, 1996: 129).

Virksomheten i STUIs helseavdeling (den andre avdelingen var anleggsavdelingen) deles av Andersen (1996) i to perioder. Frem til cirka 1960 besto arbeidet av forskning og opplysning, med fokus

¹⁰ «Aerobic er en del av mosjongs-gymnastikken, og NGTF har utviklet en trenings- og utdanningsmodell med det beste fra aerobic (Gymnastikk i tiden). Høsten 2002 lanserte vi «Turbo God Trening» (TGT) ... et aktivitetskonsept for voksne» (NGTF, 2006).

på ungdom og arbeidsføre. «Tanken som lå til grunn, var at idretten i sin alminnelighet bedret befolkningens helsetilstand, og i det lå det en nasjonaløkonomisk gevinst» (Andersen: 1996: 158-159; jf. helsedirektør Evangs tale til idrettstinget 1950, Tønnesson, 1986: 159).

«Fra omkring 1960 ble STUIs engasjement mer konkret og nærmere idrettsaktiviteten ... Idrettsaktiviteten til grupper som falt utenom den frivillige idrettsbevegelsen, ble definert som kontorets ansvarsområde» (Andersen, 1996: 160). De som falt utenom var alt fra kvinner (s. 136-137), arbeidslivet (s. 138-142), og ikke minst både fysisk og psykisk utviklingshemmede hvis idrett ble samlet under begrepet helsesport (s. 146-158). I dag har idrettsavdelingen ingen direkte kontakt med den utøvende idrettsaktivitet.

Statens idrettspolitikk

Historisk har staten hatt et forhold – i form av subsidier – til den frivillige organiserte idretten siden 1863, to år etter at den første landsomfattende idrettsorganisasjonen ble etablert (*Centralforeningen for Utbrædelse av Legemsøvelser og Vaabenbrug*, stiftet 1861). Men det er først etter andre verdenskrig man kan snakke om et større engasjement fra statens side. Det bunner i flere sammenhengende forhold og hendelser som skjedde i 1946. For det første gikk de to eksisterende idrettsorganisasjonene, den borgerlige Landsforeningen for idrett og den sosialdemokratiske Arbeidernes idrettsforening, sammen til Norges idrettsforbund. Sammenslåingen skjedde etter statlig press fordi staten ønsket én aktør og forholde seg til. Sammenslåingsprosessen var i gang allerede i slutten av 1930-tallet, men ble forsinket på grunn av andre verdenskrig (Tønnesson, 1986).

For det andre ble statens idrettskontor etablert. Det dannet grunnlaget for statens fortløpende engasjement i idrett og idrettspolitikk, og er forløperen for Idrettsavdelingen i Kultur- og kirkedepartementet. For det tredje ble Norsk Tipping A/S opprettet. Overskuddet av spillemidlene fordeles i dag mellom kultur og idrett.¹¹

¹¹ For en historisk gjennomgang av både dannelsen av Norsk Tipping A/S, og vedrørende endringer i tippenøkkelen (brøken som sier hvor mye som skal fordeles til hvert formål), se Goksøyr (1992) og Enjolras et al. (2005).

Det danner grunnlaget for statens mulige makt over idretten at det årlig via Idrettsavdelingen fordeles 1,2 milliarder til idrettsformål. Staten kan, ved å stille krav til hvordan spillemidlene skal brukes av idrettsorganisasjonen(e), til en viss grad, i alle fall i teorien, implementere politikk gjennom denne kanalen. Det hviler således stor makt på Idrettsavdelingen når det gjelder statlig idrettspolitik.

Statens offisielle idrettspolitik finnes i stortingsmeldinger. (Disse gjennomgås under.) Siden 1973 har det kommet til sammen seks stortingsmeldinger om idrett. I de fire første, fra 1970- og 1980-tallet, hvorav to meldinger fra borgerlige og to meldinger fra sosialdemokratiske regjeringer, behandlet idrett som en del av kulturmeldinger. Det var i den første av disse at idrett ble definert som en del av det utvidete kulturbegrep. Å inkludere idrett i kultur gir den implikasjon at idrett skal anses som et gode i seg selv; dens egenverdi skal verdsettes (som tilstrekkelig argument for aktivitet og støtte?). Statlig støtte til idrettsformål er begrunnet med at idrett og fysisk aktivitet har både egen- og nytteverdi. Egenverdien er knyttet til opplevelser ved mestring og glede.

Likevel har instrumentelle argumenter stadig vært fremholdt i diskusjonen om statlig interesse i og subsidiering av den organiserte idretten, NIF. Nytteverdien har historisk primært vært knyttet til forsvar, danning, helse, fysisk og psykisk overskudd, samt utvikling av motoriske ferdigheter. I etterkrigstiden har det gjennomgående argumentet for statlig interesse i og subsidier av idrett vært helse (Goksøyr et al., 1996). De siste tiårene kan det virke som helseargumentet, som enda er sterkt tilstedeværende, har blitt supplert med og i den offentlige diskurs periodevis blitt erstattet med, sosialpolitikk.¹² Helse vil, med et sideblikk på andre instrumentelle argumenter for idrettspolitik, som de sosialpolitiske, bli fokusert i denne studien.

¹² Utsagnet baseres på en gjennomgang av idrettspassasjene i kulturmeldingene (St. meld. nr. 8, 1973-1974; St. meld. nr. 52, 1973-1974; St. meld. nr. 23, 1981-1982; St. meld. nr. 27, 1983-1984), idrettsmeldingene (St. nr. nr. 41, 1991-1992; St. meld. nr. 14, 1999-2000), samt Barne- og Familiedepartementets oppvekstmelding (St. meld. nr. 39, 2001-2002), og Kommunal- og Regionaldepartementets (da (1996-1997): Kommunal- og arbeidsdepartementet) innvandringsmelding (St. meld. nr. 17, 1996-1997).

Siden idrett første gang ble behandlet som eget tema i stortingsmeldinger, har visjonen vært «idrett for alle». Ideologien idrett for alle har innenfor den norske konteksten røtter (i alle fall) tilbake til mellomkrigstidens kommunistiske barneklubber (Hilt, 1921) og opprettelsen av Arbeidernes idrettsforbund (Hofmo, 1933, 1937). Og offisiell norsk idrettspolitik har siden statens idrettskontor ble opprettet i 1946, handlet om idrett for alle. Fra 50-tallet finnes eksempler på at staten initierte aktivitetsmodeller for bredden (jf. helse- og idrettspolitik over); helsesport og bedriftsidrett, noe som kan anses som implisitt NIF-kritikk fra det statlige idrettskontor (Andersen, 1996).

Offentlig idrettspolitikks visjon, slik det uttrykkes i dagens idrettsmelding, er *idrett og fysisk aktivitet for alle* (St. meld. nr. 14, 1999-2000: 6, 9, 10, 36).

I den første kulturmelding der idrett inngår, het det: «Departementet . . . vil som generelt hovudmål for det allmenne idrettsarbeidet arbeide for at *alle* skal få mest mogleg like vilkår for aktiv utfalding og engasjement» (St. m. nr. 8, 1973-1974: 72, min kursiv). I meldingen ble det eksplisitt ansett som et offentlig ansvar at målet blir nådd, og frivillige organisasjoner, NIF, ble betraktet som samarbeidspart. «Eit slikt samarbeid må være frivillig. Det offentlege kan ikkje påleggje organisasjonane nye arbeidsoppgåver eller tvinge organisasjonane til å omprioritere innanfor deira tradisjonelle arbeidsområde» (St. meld. nr. 8, 1973-1974: 76). Samarbeid ble altså fra myndighetenes side, betraktet som aktuelt, kun om de deler av offentlige mål som overlappet med NIFs interesser. NIF skulle i tillegg og uavhengig av offentlige mål, få noen midler til disposisjon til aktivitet med bakgrunn i egne verdier. Da den organiserte idretten er mest oppatt av konkurranseidrett, må det offentlige prioritere breddeidrett (St. m. nr. 8, 1973-1974: 78). Grunnlaget for en statlig idrettspolitik er at alle skal nås, og nyte godt av de verdier for idrett som staten ser, herunder helse.

Den påfølgende kulturmelding sa også at offentlige midler først og fremst skulle nyttes til tiltak som kommer flest mulig mennesker til gode, og følgelig at: «Det offentlege vil også ha plikt til å ta på seg viktige oppgåver som dei frivillige organisasjonane ikkje

løyser på ein tilfredsstillande måte» (St. meld. nr. 52, 1973-1974: 65). Meldingene fra 1980-tallet fortsetter denne linjen: «Departementet vil framleis prioritere tiltak som kjem dei mange til gode» (St. meld. nr. 23, 1981-1982: 115); «Idrett for alle er framleis det overordna målet med det statlege engasjementet i idrettsarbeidet» (St. meld. nr. 27, 1983-1984: 26). I meldingen fra 1983 skilles for første gang (?) helse ut i et eget avsnitt (St. meld. nr. 27, 1983-1984: 28), der det nevnes at en arbeidsgruppe med representanter fra flere departementer har fremmet forslag om samarbeidstiltak om en kampanje om idrett og helse.

I 1991 kom den første Stortingsmeldingen om (bare) idrett (St. meld. nr. 41, 1991-1992). Her drøftes for første gang (i en stortingsmelding) idrettens verdier i noe større omfang. Under kapittel 1, og underkapitlet *Hvorfor en offentlig idrettspolitik* finnes et punkt om *Helsemessige aspekter* (St. meld. nr. 41, 1991-1992: 13-14).¹³ Under kapittel 4 finnes underkapitlet *Idrett som helsefremmende faktor* (St. meld. nr. 41, 1991-1992: 52-55).¹⁴ Her vektlegges idrett som forebyggende faktor, i forhold til både psykiske og fysiske livsstilssykdommer.

Den siste idrettsmeldingen (St. meld. nr. 14, 1999-2000) er bokstavelig talt mye tynnere enn den første. Men under Kapittel 5 og underkapitlet om *Grunnleggende mål for statlig støtte til idrettsformål*, finnes følgende passus:

Idrettens nytteverdi er fra statens side særlig knyttet til helseperspektivet. Den positive effekten som fysisk aktivitet har for det forebyggende helsearbeidet, bidrar til å styrke berettigelse for statlig støtte. Bedret fysisk og psykisk overskudd som følge av trening er viktig, ikke bare for den enkeltes opplevelse av glede og velvære, men også i form av en samlet helsegevinst for samfunnet (St. meld. nr. 14, 1999-2000: 36).

¹³ Andre aspekter er *Idrettens verdi i seg selv*, *Idretten – folkebevegelse og folkeforlystelse*, *Idrettens betydning for barns oppvekstmiljø* og *Idrettens betydning for sysselsettingen*.

¹⁴ Påfølgende underkapittel heter *Helsemessige problemer i tilknytning til idrett* (St. meld. nr. 41, 1991-1992: 55-58).

Men har slike formuleringer noe å si for hva som faktisk skjer i NIF systemet og spesifikt i norske idrettslag? Svaret på et slikt spørsmål må i alle fall ta høyde for to forhold: forholdet mellom det offentlige og den frivillige idretten, og hva som ligger i at idrett er kultur.

Siden opprettelsen av Statens idrettskontor i 1946 har relasjonen mellom offentlig og frivillig sektor vært i utvikling (Enjolras, 2004; Goksøyr m. fl. 1996); enkelte mener med økende makt til staten. Selle (1998) spør om organisasjonene er blitt et statsredskap (jf. St. meld. nr. 27, 1996-1997; St. meld. nr. 44, 1997-1998), og hevder at forholdet stat—idrett har gått fra en familierelasjon (Selle, 1996) til at det offentlige «... ønsker å styra idretten ut frå klare idrettspolitiske mål» (Selle, 2000: 494; jf. St. meld. nr. 14, 1999-2000). Det siste poenget er aktualisert innen den helsepolitiske debatt, etter publiseringen av Folkehelsemeldingen: *Resept for et sunnere Norge* (St. meld. nr. 16, 2002-2003); og at det i kjølvannet av den ble utviklet en tverrdepartemental handlingsplan: *Sammen for fysisk aktivitet* (HOD, 2005).

Vi kan likevel ikke komme fra at idrett (først og fremst?) betraktes som kultur. Den siste idrettsmeldingen drar frem tre kjennetegn for å definere idrett som kultur (St. meld. nr. 14, 1999-2000: 13):

- egenverdien, som tillegges kvaliteter som «opplevelse av glede, mestring og samhold»,
- «idrettsaktivitetens evne til å skape engasjement, begeistring og tilhørighet». Idrett betraktes som «et uttrykk for verdier, referanser og symboler som knytter mennesker sammen», og
- kulturbegrepet kan relateres til den organisasjonsform som domineres av lokal- og nærmiljøarenaer.

Idrettslagene «bidrar dermed til en meningsfylt fritid for sine medlemmer» (St. meld. nr. 14, 1999-2000: 13), og kultur- og fritidsdimensjonen knyttes opp mot en kommunitær oppdragelsesforståelse, der tette lokalsamfunn med idrettslaget i sin midte anses som en god måte å sosialisere unge borgere. Oppvekst og unges muligheter har etter hvert blitt vesentlige sosialpolitiske

begrunnelser for statlig idrettspolitik (St. m. nr. 41, 1991-1992; St. m. nr. 14, 1999-2000). Ulike målsetninger, som kulturelle aspekter og helse- og sosialpolitiske elementer, skal alle tilsynelatende realiseres gjennom den samme aktiviteten, nemlig NIFs idrett. Det innrømmes dog at:

... virkeligheten er langt mer flertydig. Den organiserte idretten fremstår ikke lenger som en enhetlig bevegelse. Innen samme organisasjon finnes alt fra lavterskel tilbud rettet spesielt mot barn og unge, lokal foreningsvirksomhet drevet utelukkende på frivillig basis, og til fullt ut profesjonalisert toppidrett (St. meld. nr. 14, 1999-2000: 19).

Selv om alle stortingsmeldinger som inkluderer idrett, kulturmeldingene fra 1970- og 80-tallet (St. meld. nr. 8, 1973-1974; St. meld. nr. 52, 1973-1974; St. meld. nr. 23, 1981-1982; St. meld. nr. 27, 1983-1984), og de spesifikke idrettsmeldinger fra 1990-tallet (St. meld. nr. 41, 1991-1992; St. meld. nr. 14, 1999-2000), presiserer at idrett for alle er målet og at breddeidrett må prioriteres, er middelet for å nå målet én organisasjon, nemlig NIF. Andre aktører kommer dermed vanskelig inn på det offentliges liste over støtteverdige, et poeng som berøres i siste stortingsmelding om idrett:

Den offentlige støtten er ikke først og fremst begrunnet ut fra eierorganisasjonenes særtrekk eller verdigrunnlag, men ut fra kriterier som kompetanse, effektivitet og tilgjengelighet. På denne bakgrunn kan det hevdes at statlig støttepolitikk i seg selv medvirker til profesjonalisering av frivillige organisasjoner og deres virksomhetsområder (St. meld. nr. 14, 1999-2000: 19).

NIF er underforstått den organisasjonen som på idrettsfeltet besitter den nødvendige kompetanse, effektivitet og tilgjengelighet.¹⁵ Videre innrømmer staten at man ved å støtte kun én privilegert organisasjon, vil denne fremstå som mer profesjonell enn dens

¹⁵ Bourdieu (1998: 43) kaller det en sociodicy – en sosial aksept for ens maktposisjon. Sociodicy knyttes til kompetanse; besittelse av den symbolske medfører rett til å definere virkeligheten innen sitt felt; maktbesitteren blir dermed antatt som den mest kompetente. For er utdyping av eksempelet norsk idrett, se Skille (2004b).

potensielle alternativer. Profesjonell kan tolkes både som betalt utførelse av et arbeid, og som det alternativet som kan jobben best. (Disse er selvsagt ofte sammenfallende, men det er et paradoks at profesjonalisme sammenfaller med en organisasjon som er tuftet på frivillighet, se Selle, 2000). En profesjonell vil alltid betraktes som bedre enn en amatør.

Men hva er det NIF-systemet så profesjonelt kan? Og har det noe med helse å gjøre? For å svare på slike spørsmål, må vi undersøke hva NIFs idrettspolitikk er (og ha i bakhodet hva den statlige politikken er, slik at disse kan sammenholdes).

Idrettsforbundets idrettspolitikk

Selv om det er <... få andre – om nokon – frivillige organisasjonar [enn] Norges Idrettsforbund, [som] har ein like dominerande posisjon og dermed makt og kontroll innanfor sitt felt ...> (Wollebæk og Selle, 2002: 20), vet vi lite om NIF sentralt makt over idrettslaget. Hvordan influeres idrettslaget av pågående prosesser i NIF sentralt, for eksempel nedbemanningen i sentraladministrasjonen som kom i kjølvannet av økonomikrisen,¹⁶ og diskusjoner om organisasjonse endringer.¹⁷ Idrettspolitikk innenfor idrettsorganisasjonen finnes det få studier av. Noe av den historiske forskningen er indirekte inne på temaet, ved analyser av hvordan statens politikk påvirker interne forhold i NIF-systemet.

NIF sentralt har historisk og formelt hatt kontakt med idrettslagene gjennom idrettskretsene. I alle fall i Skasets tid,¹⁸ ble det holdt jevnlig møter med idrettskretsene, der både tillitsvalgte og ansatte møtte, og fikk pålegg og oppfordringer fra NIF-ledelsen, om oppfølging av lagene. Det ble også gjennomført møter med

¹⁶ Vinteren 2004 gikk president og generalsekretær i NIF fra sine stillinger, etter store underskudd (se Enjolras et al., 2005 kapittel 5). I ettertid har det pågått en drastisk reduksjon av antallet administrativt ansatte i NIF.

¹⁷ Det er nedsatt et utvalg som skal vurdere organisasjonen av hele NIF-systemet (NIF, 2005). Det inngår i en trend der <... mest alle organisasjonar med hierarkiske struktur slit svært tungt> (Wollebæk og Selle, 2002: 117).

¹⁸ Skaset satt i idrettsstyret 1969-1976 og var NIF-formann 1984-1990.

lagsrepresentanter, der ledere fra NIF sentralt deltok. I tillegg ble idrettskretsenes folk stadig oppfordret til å reise rundt for å følge opp lagene. Skasets opplevde i sin tid som formann i NIF stor variasjon mellom kretsene, i deres evne og vilje til å gjennomføre denne oppfølgingen. Følgelig kan det ventes store regionale forskjeller i idrettslagenes opplevelse av NIF sentralt idrettspolitik, og særlig vedrørende implementeringen av den (politikken).

Skaset (og ikke bare ham) har inntrykk av NIF idag har et spenningsforhold til sine egne organisasjonsledd, idrettskretsene, som en konsekvens av at det for tiden «blåser en særforbundsvind» (ordrett fra en dagens NIF-ansatt). Følgelig kan det ha konsekvenser for om og hvordan NIF sentralt idrettspolitik kan implementeres gjennom idrettskretsene. Til implementering av sentral idrettspolitik, brukte NIF på 1980-tallet, en del prosjektgrupper, om for eksempel kvinner i idretten, idrettsskoler, mosjon, lagsutvikling, mm.

I NIF sentralt sorterer ansvaret for kontakt med idrettslag, via idrettskretsene, under avdeling *Idrett og samfunn*, som «... skal bidra til å synliggjøre og administrativt iverksette idrettens samfunnsverdier og samfunnsengasjement. Det skal legges vekt på å synliggjøre idrettens *egenverdi*» (Enjolras et al., 2005: 95, original kursiv). I NIF sentralt finnes også avdelingen *Idrett og kompetanse*, som kan tenkes å relevans for oppfølging nedover i NIF-systemet, da den «... viderefører tidligere breddeavdelingens tiltak for barne- og ungdomsidretten, men i indre målestokk enn tidligere og i tettere samarbeid med særforbundene» (Enjolras et al., 2005: 95). Avdelingen skal også følge opp (de senere berørte) lokale aktivitetsmidler og Storbyprosjektet.

For å gi idrettslagene en «administrativ tilrettelegging gjennom samordning av informasjon» og «en faglig tilrettelegging» (NIF, 2006a: 4) har NIF (sentralt) sammen med seks særforbund¹⁹ og Adecco, utarbeidet klubbguiden.²⁰ Som et vedlegg til klubbguiden ligger et utdrag fra idrettspolitisk dokument (vedlegg 18). Det gir

¹⁹ Norges Basketball forbund, Norges Cykleforbund, Norges Danseforbund, Norges Motorsport forbund, Norges Kickboksingforbund og Norges Squashforbund.

²⁰ Se www.klubbguiden.no.

en indikasjon på hva de sentralt anser som viktigst informasjon for de lokalt, vedrørende idrettspolitisk dokument, som behandles i det neste. Vedlegget inneholder følgende fra idrettspolitisk dokument: visjon og virksomhetsidé, visjon, visjon for ungdomsidretten, og aktivitetsmatrisen.

Av mer overordnet karakter utarbeider NIF et idrettspolitisk dokument til idrettstinget som avvikles hvert fjerde år. En tidligere versjon, kalt «Idrettens program», ble lansert allerede til Idrettstinget i 1971 og Idrettstinget i 1980. Det lignet dagens idrettspolitiske dokument, da det behandlet mer overgripende problemstillinger, mens enkeltsaker som siden har stått frem som viktige, som for eksempel barneidrettsbestemmelsene (fra 1976), ble behandlet som egne framlegg på Idrettstinget.

I idrettspolitisk dokument, slik formatet er i dag, fremgår det hvilke store linjer NIF, inkludert alle dets medlemmer (det vil si idrettslag og særforbund), skal følge i den kommende tingperioden. (En tingperiode varer fra et idrettsting til neste, det inneværende varer fra 2003 til 2007.) Idrettspolitisk dokument omhandler (basert på kapitteoverskriftene fra idrettspolitisk dokument 2003-2007; NIF, 2003): idrettens idégrunnlag, idretten i samfunnet, idrettslig innhold herunder aktivitetspolitikk, idrett som virkemiddel, integrering av funksjonshemmede, utdanning, anlegg, organisasjon, og økonomi. Et punkt som kan forventes utdypet i det neste idrettspolitiske dokument, som kommer til Idrettstinget 2007 er om samfunnets helseutfordringer og NIFs rolle (NIF, 2005: 3).

Vedrørende idrettslag i idrettspolitisk dokument, finnes det lite eksplisitt. Men debatten på idrettstinget 2003 indikerte at det finnes en forståelse for de som skal implementere eventuelle vedtak gjort på et idrettsting.

Et eksempel: Med utgangspunkt i NIFs formålparagraf, «NIF skal arbeide for at alle mennesker gis mulighet til å utøve idrett ut fra sine ønsker og behov» og «Organisasjonen skal være en positiv verdiskaper for individ og samfunn ...» (NIF, 2004a: 9), ble

det fremmet forslag om å innlemme en mer forpliktende formulering om samfunnsansvar i NIFs formålsparagraf. Idrettsstyret gikk mot forslaget fordi en frivillig organisasjon med idrettsaktivitet som primæroppgave ikke kan pålegge sine underliggende ledd slike forpliktelser.²¹

Hvor førende idrettspolitisk dokument er for det enkelte idrettslag, kan betviles, fordi: NIF som paraplyorganisasjon skal ivareta mange interesser. Følgelig ble idrettspolitisk dokument (NIF, 2003) tvetydig og forsiktig. Tvetydigheten er tydelig gjennom at helsepolitiske momenter fremheves i kapitlene *Idretten i samfunnet* og *Idrett som virkemiddel*, mens konkrete mål kun knyttes til medlemstall, frivillighetsmengde, og antall medaljer i internasjonale mesterskap (NIF, 2003: 9). Forsiktigheten ivaretas med bruk av ordet «kan» om idrettslagenes helsepolitiske ansvar. Hvis «skal» brukes, medfølger reservasjoner: «Idrettslagene skal, dersom de selv ønsker det, engasjere seg utover det som er idrettens eget ansvar ...» (NIF, 2003: 21, min kursiv).

Helse er fokus i inneværende studie, og er et stadig tilbakevendende tema, ikke minst som del av idrettsorganisasjonens legitimitetsgrunnlag.

Idrettspresident Johannessen (2005) skrev nylig: «Idretten ønsker å være en samfunnsaktør som fremmer god helse» (Johannessen, 2005: 130). Med betraktninger om samfunnets utvikling, herunder livsstilssykdommer og tidsklemme, som bakteppe, spør Johannessen (2005: 131): «Tør idretten å stå for verdier?» Han svarer blant annet med å betrakte «Idrettens rolle som helsebygger» (s. 133-134). «En viktig oppgave for idretten i fremtiden må ... være ... å legge til rette for aktiviteter med variabel organisasjonsgrad. Vi må ut av den strenge «timeplanorganiseringen» og etablere mer fleksible tilbud» (s. 133). Han sier videre at «... idretten [må] modernisere sin organisering og bli tydeligere på hvilke tjenester den vil organisere» (s. 133).

Det forutsettes at livsstil, underforstått fysiske aktivitetsvaner,

²¹ Forslaget ble fremmet av Klatreforbundet. Forslaget ble – etter heftig debatt – trukket forutsatt at saken skulle utredes i inneværende (2003-7) tingperiode. Presentasjonen av eksemplet er basert på egne observasjoner på det nevnte idrettsting.

etableres i skolealder. Og det konkluderes med at fysisk aktivitet må «organiseres på og legges til skolen» (Johannessen, 2005: 133). «Finner idretten en naturlig posisjon her?» spør Johannessen (2005: 133) før han konstaterer at: «Fysisk aktivitet vil få stadig større betydning for å forbygge konsekvensene av vår livsstil. ... fysisk aktivitet er en av de beste investeringene vi kan gjøre for å få en god folkehelse» (s. 133). De gode sidene ved idrett «... forutsetter at fremtidens idrettsledere fokuserer på, og er villige til å utvikle, holdninger som lærer barn og unge å ta idrettens verdier med seg i livet også utenfor idrettsmiljøet» (s. 134).

Hva idrettslagene selv ønsker, er hovedtema i inneværende studie. Så blir det min jobb å analysere disse i forhold til sentrale aktørers idrettspolitik.

IDRETTSLAGET – DEFINISJONER OG KONTEKST

Idrettslag er i denne studien begrenset til NIF-registrerte lag. Med det som utgangspunkt vil dette kapitlet inneholde en gjennomgang av formalia om idrettslag, en kontekstualisering av idrettslag i forhold til andre idrettsorganisasjoner, samt en teoretisk definisjon av idrettslag med fokus på at idrettslag er en frivillig organisasjon.

Organisasjonsmessige formalia

Formålsparagrafen i NIFs lovnorm for idrettslag inneholder følgende (NIF, 2004a: 77):²² «Idrettslagets formål er å drive idrett organisert i Norges Idrettsforbund og Olympiske Komité (NIF). Arbeidet skal preges av frivillighet, demokrati, lojalitet og likeverd. All idrettslig aktivitet skal bygge på grunnverdier som idrettsglede, fellesskap, helse og ærlighet». Disse refereres i det videre til som organisasjonsverdier (frivillighet, demokrati, lojalitet og likeverd) og aktivitetsverdier (idrettsglede, fellesskap, helse og ærlighet).

Et idrettslag er medlem av NIF gjennom én idrettskrets. Idrettskrets er NIFs regionale organisasjonsledd, hvorav det finnes én per fylke (n =19). Et idrettslag er som oftest også medlem av et

²² NIFs lovhefte finnes på <http://www.nif.idrett.no/files/{B349B12B-1FA6-485E-BF3A-A097C35B0890}.pdf>. Kopierbar versjon (word-dokument) av lovnorm for idrettslaget (som er en del av NIFs lovhefte) finnes på <http://www.nif.idrett.no/files/{0B381BF6-10BB-48FE-B8BB-846CC8A4EF80}.doc>. En veileder for lovnorm for idrettslag, utarbeidet av Norges snowboardforbund, finnes på http://www.nsb.no/Media/Veileder_til_Lovnorm.doc.

idrettsråd, som er NIFs ledd på lokalt nivå. Det skal finnes et idrettsråd i hver kommune med tre eller flere idrettslag. I tilfeller der et idrettslags nedslagsfelt omfatter mer enn én kommune, bestemmer idrettslaget selv hvilket idrettsråd det skal være medlem i. Et idrettslag er medlem av de(t) særforbund idrettslaget selv bestemmer.²³ Et idrettslag er «selveiende og frittstående» (NIF, 2004: 78), innenfor nevnte rammer. Det er idrettslag, sammen med særforbund, som utgjør NIFs medlemmer (NIF, 2004a: 9).

Medlemskap i idrettslag er personlig. Det er kun enkelt-individer som kan være medlemmer i idrettslag, og som dermed danner grunnlaget for medlemsregistreringer i særforbund og i NIF. (Det presiseres i lovnormen at familier eller firmaer ikke kan være medlemmer. Konseptet familiemedlemskap er således kun å betrakte som en rabattordning for flere individer, som hver seg regnes som medlem.) Dette og foregående avsnitt gjengir til sammen de formelle muligheter et medlem i idrettslag, og dermed i NIF, har for innflytelse på organisasjonens toppledd, nemlig idrettstinget. Idrettstinget er NIFs høyeste og lovgivende organ.

I tillegg til det som står i lovnormen, er idrettslag underlagt NIFs generelle bestemmelser, som fremgår av lovheftets kapitler 1 og 2. NIFs formålsparagraf (som noe annet enn formålsparagrafen i lovnormen for idrettslag) er, i sin helhet, slik:

NIF skal arbeide for at alle mennesker gis mulighet til å utøve idrett ut fra sine ønsker og behov. Med idrett menes aktivitet som oppfyller følgende vilkår:

- a) det er fysisk aktivitet av konkurranse-, trenings- og/eller mosjonskarakter
- b) aktiviteten er som konkurranseaktivitet målbar etter godkjent regelverk
- c) aktiviteten tilfredsstillende de etiske normer idretten i Norge bygger sin aktivitet på

²³ Jeg kommer tilbake til sær-idrettslag, fleridrettslag og allianseidrettslag.

Organisasjonen skal være en positiv verdiskaper for individ og samfunn og dermed styrke sin posisjon som folkebevegelse og drivkraft i samfunnet. Organisasjonens arbeid skal preges av frivillighet, demokrati, lojalitet og likeverd. All idrettslig aktivitet skal bygge på grunnverdier som idrettsglede, fellesskap, helse og ærlighet (NIF, 2004a: 9).

Neste paragraf, om oppgaver, danner de formelle rammer for hvordan (for)målene skal nås:

NIFs formål søkes nådd gjennom samarbeid med medlemmer i idrettslag, med organisasjonsledd og med offentlige myndigheter, næringslivet og organisasjoner utenfor idretten, innenfor de rammer som gjelder for idretten nasjonalt og i IOCs charter (NIF, 2004a: 9).

Sitatet løfter frem at idrettsorganisasjonene er del(er) av større kontekster. Internasjonalt handler det om den internasjonale olympiske komité og dets charter. Nasjonalt handler det om NIFs felles bestemmelser, og offentlige myndigheter: stat. Regionalt handler det om idrettskrets og særkretsers forhold til hverandre og til offentlige myndigheter: fylkeskommune. Lokalt handler det om idrettslags forhold til hverandre og til idrettsråd, og forholdet mellom disse NIFs organisasjoner og det offentlige: kommunene. Sist, men ikke minst, er det som nevnes først i sitatet fundamentet for all organisering og alle organisasjoner, nemlig de individene som organiserer seg: medlemmer i idrettslag.

Et idrettslag kan være enten et fleridrettslag, et særvidrettslag eller allianseidrettslag. De to førstnevnte er de vanligste. Et særvidrettslag organiserer bare én idrett (og er således bare medlem i ett særforbund), mens et fleridrettslag organiserer flere idretter (og er således medlem i flere særforbund). Fleridrettslag har felles styre, og er organisert i grupper ut fra særvidrettene. Det er omtrent likt fordelt med fler- og særvidrettslag i Norge i dag (Enjolras & Seippel, 2001), men trenden er at de fleste (80 %) nydannelser er særvidrettslag (Skirstad, 2002). Allianseidrettslag organiserer andre idrettslag, der de andre idrettslagenes medlemmer automatisk blir medlemmer i allianseidrettslaget. (Hvorvidt man kan være medlem bare eller direkte i allianseidrettslaget er opp til allianseidrettslaget.) Idrettslagene under

allianseidrettslaget benytter samme navn, med angivelse av særiddrett som tillegg. Allianseidrettslag kan kun organisere ett idrettslag fra hver særiddrett.

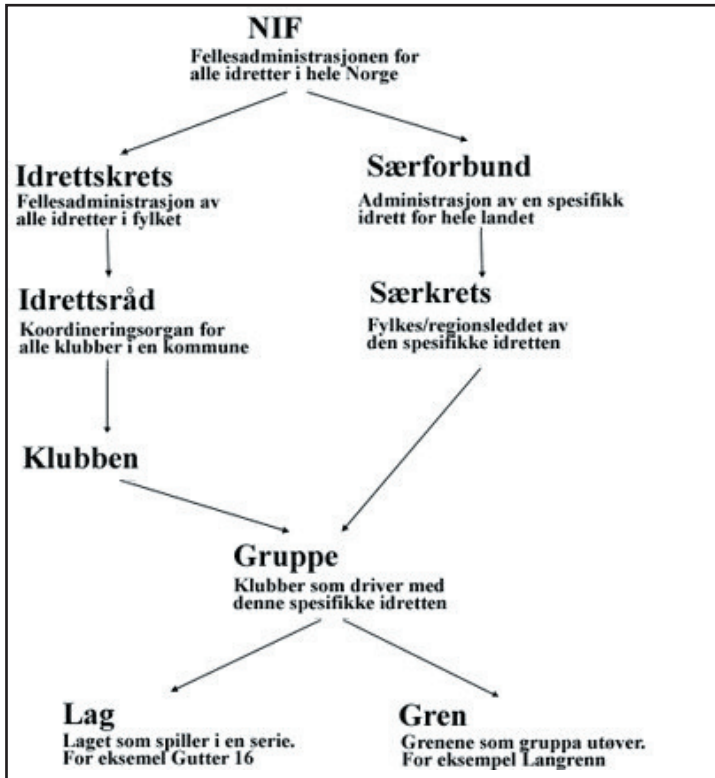
Organisatorisk kontekst

Det finnes nesten 13.000 idrettslag i Norge (Enjolras og Seippel, 2001; Seippel, 2003). Idrettslag er den organisasjonstypen det finnes flest av i Norge, uansett sektor eller bransje (Sivesind et al, 2002; Wollebæk & Selle, 2002). Som det framgår av formalia for idrettslag, så er idrettslaget en del av en større organisasjonsstruktur. Jeg skal her forsøke å gi en oversikt over det jeg til sammen kaller NIF-systemet, som for øvrig (i tillegg til idrettslag) består av:

- Idrettsråd (n = ca. 380). Disse er organisasjonsledd under NIF, og (skal) finnes i hver kommune med mer enn tre idrettslag;
- Idrettskrets (n = 19). Disse er organisasjonsledd under NIF, og finnes i hvert fylke;
- Særkrets eller –regioner. Disse er organisasjonsledd under særforbund (se under). I utgangspunktet finnes det en særkrets i hvert fylke der den aktuelle idrett finnes (i et visst omfang). Flere særforbund har imidlertid begynt å organisere seg i regioner (som sammenslåinger av tidligere særkretser). Det er stor variasjon i hvor mange særkretser eller regioner det enkelte særforbund har. For eksempel har Norges fotballforbund 18 fotballkretser (en i hvert fylke men Oslo og Akershus er en felles fotballkrets), mens Norges Ake-, bob- og skeletonforbund ikke har ene eneste særkrets, men kun et eneste lag (Oslo akeforening) (Norges ake-, bob- og skeletonforbund, 2006).
- Særforbund (n = 55). Det finnes i prinsippet ett særforbund for hver idrett som drives organisert i Norge. Noen særforbund har for øvrig ansvaret for (selvfølgelig avhengig av definisjoner) flere idretter. For eksempel har Norges skiforbund ansvar for både nordiske grener som langrenn, skihopping, kombinert og alpint, mens Norges

skiskytterforbund er et eget særforbund med ansvar for bare én idrett. Særforbundene er medlemmer i NIF. (Idrettslag – og kun idrettslag -- er medlemmene i særforbund.²⁴)

- Norges idrettsforbund og olympiske komité er en føderasjon for alle de ovennevnte organisasjoner eller organisasjonsledd.

Figur 1: NIF systemet (kilde: www.idrett.no)

²⁴ Norges snowboardforbund hadde i perioden 2001-2003 en prøveordning med direkte medlemskap i særforbund. Det ble fremmet forslag på idrettstinget 2003, om at ordningen skulle bli permanent, men forslaget falt (se Brekke, 2003). Snowboardforbundet har nå en opsjon i rullegardinen der man skal velge klubb på sin innmeldingsside på internett, som heter Frikjørerløsningen. Jeg tolker det slik at det er en sentralt (av forbundet direkte) organisert klubb. 'Hvis det ikke er noen klubb i ditt nærområde, kan du melde deg inn i Frikjørerløsningen som er et tilbud til dere som mangler et lokalt klubbtilbud' (Norges snowboardforbund, 2006)

Alle disse idrettsorganisasjonene og –leddene tilhører det jeg benevner som NIF-systemet. Jeg forbeholder dermed benevnningen NIF til det sentrale ledd, hvis idrettspolitik sammen med statens idrettspolitik er den ene enden av studiefeltet. Den andre enden, og mitt senere empiriske hovedfokus, er idrettslaget. De her skisserte idrettsorganisasjoner er således alle mellomliggende. Det er vanlig å sortere NIF-systemet i to linjer. Denne linjedelingen bygger på en historisk opprinnelse som gjenspeiler ulike ideologier; de to linjene har ulike formelle tilknytninger til NIF og har ulike funksjoner i NIF-systemet. Den ene er NIF-linja, som består av (ovenfra og ned) NIF sentralt, idrettskretsene og idrettsrådene. Den andre er særforbundslinja, som består av (ovenfra og ned) særforbund og særkretser/-regioner. Idrettslaget er sammen med NIF sentralt, de som samler linjene i hver sin ende.

For å beskrive idrettslagets kontekst ytterligere, vil jeg knytte an til de ulike sektorbegrepene.²⁵ Første sektor er den offentlige. Andre sektor er det private markedet. Tredje sektor er det vi i Norge kaller den frivillige. Idrettslaget, og alle de andre idrettsorganisasjonene, altså hele NIF-systemet, tilhører den frivillige sektor. Det kan forklares med referanse til de andre sektorene. Idrettslaget og NIF-systemet er for det første uavhengig av det offentlige. Det er ikke statseid, det er ikke statsdrevet, og det er ikke på annen måte kontrollert av staten. (Internasjonal litteratur referer til slike organisasjoner som non-governmental organizations, NGOs.) Idrettslaget og NIF-systemet er for det andre ikke kommersielle. Det er ikke dets mål, det er ikke engang lov, å generere profitt for dets eiere. (I internasjonal, spesielt amerikansk, litteratur referes det til slike organisasjoner som non-profit organizations.)

Denne sektorplasseringen betyr ikke at idrettslaget eller øvrige deler av NIF-systemet ikke har en relasjon til det offentlige (se Goksøyr, 1992; Goksøyr et al., 1996; Enjolras, 2004). For eksempel er realiseringen av de fleste idrettsanlegg samarbeidsprosjekter mellom

²⁵ Dette overlapper med deler av den teoretiske definisjon, basert på Ibsen (1992). Senere i studien vil selvsagt det enkelte idrettslags lokale kontekst beskrives, som en innledning til resultater og analyse. Det er således ikke et tema i dette notatet.

organisasjoner i NIF systemet og organisasjoner fra det offentlige. Videre er brorparten av driftsmidlene til NIF sentralt overføringer fra staten. Poenget er at idrettslaget og de andre organisasjonene er egne demokratiske og juridiske systemer, der staten ikke kan intervensere. Men det offentlige kan i forbindelse med sine økonomiske subsidier stille krav til bruk av offentlige penger.

Det betyr heller ikke at det ikke er et økonomisk element i driften av den frivillige idretten (se Enjolras, 2005). NIF sentralt, enkelte særforbund og til og med enkelte idrettslag, har budsjetter på størrelse med mellomstore og store kommersielle bedrifter. Og kommersialisering og profesjonalisering er typiske trender innen idrettsorganisasjonene. Juridisk er det slik at ingen organisasjon i frivillig sektor kan generere overskudd som utbetales sine eiere. Eierne av idrettslaget er dets medlemmer, som er brukere og ikke kapitalinteressenter, i/av idrettslaget. Eierne av NIF er idrettslagene. Poenget er: det finnes ingen kreditorer som skal ha økonomisk avkastning av et idrettslags drift.

Å definere idrettslaget inn i den frivillige sektor er ikke kontroversielt. Det skal likevel påminnes at en slik definisjon gir implikasjoner for den videre analyse. For eksempel kan man betrakte det faktum at idrett organiseres i den tredje sektor i Norge, som at første og andre sektor ikke har innfridd å svare på befolkningens behov. Mye av den såkalte sivilsamfunnsforskningen har som sitt utgangspunkt at etablering av organisasjoner innen og ekspansjon av den tredje sektor, er en reaksjon på at behov hos borgerne ikke er tilfresstilte i de stat og marked (se Sivesind et al., 2002; Wollebæk og Selle, 2002). Det gir videre implikasjoner for analyser av forholdet mellom idrett og det offentlige, analyser av forholdet mellom idrett og marked, og analyser av forholdet mellom idrett—stat—konstellasjonen på den ene siden og marked på den andre. (Sistenevnte er direkte relevant for denne studien, og berøres eksplisitt når jeg snart gjennomgår stortingsmeldinger som behandler idrett.)

Teoretisk definisjon

Å definere idrettslag, som det gjøres i denne studien som et NIF-registrert lag, er som en utvalgsmetodisk og empirisk avgrensning tilstrekkelig; en slik definisjon operasjonaliserer, herunder både inkluderer og ekskluderer, hvilke lag som kan være med i undersøkelsen og hvilke lag som ikke er aktuelle. Definisjonen gir derimot ikke noe informasjon om hva som er de typiske karakteristika ved et idrettslag. En tykkere og mer teoretisk definisjon, basert på Ibsen studie av *Frivilligt arbejde i idrætsforeninger* (1992), følger.

En, ifølge Ibsen (1992: 19, note 1), klassisk definisjon av en frivillig organisasjon baserer seg på følgende attributter: en frivillig organisasjon er en organisert gruppe mennesker som er dannet (i) for å fremme noen felles interesser for sine medlemmer, (ii) hvor medlemskap er frivillig i den forstand at det er verken påbudt/obligatorisk eller ervervet ved fødselen, og (iii) som er uavhengig av staten. Ibsen (1992: 20-24) presenterer tre definisjoner av et idrettslag: en historisk basert, en organisasjonsteoretisk orientert, og en med et sosiologisk utgangspunkt; før han med utgangspunkt i den siste presenterer sin egen definisjon (Ibsen, 1992: 24-27).²⁶

For det første, den mest markante historiske karakter ved frivillige organisasjoner, jamført med tidligere historiske perioders organisasjonsformer, er deres rasjonell-legale trekk. De er basert på demokratiske og byråkratiske normer og prosedyrer. Deharnedskrevne lover og regler, som identifiserer medlemmers retter og plikter, og beslutningsprosedyrer. En frivillig organisasjon kjennetegnes ved åpen tilgang med definerte medlemskap (og dermed en avgrensning i forhold til ikke-medlemmer), en struktur med arbeidsdeling mellom medlemmer og ledere, en demokratisk beslutningsstruktur med formale prosedyrer for demokratiske valg og avstemminger, et sett vedtekter og medlemsforpliktelse til å følge disse, og en frivillig organisasjon har mål knyttet til dets interesser. (Således kan organisasjonen anses

²⁶ Dette er så vidt jeg vet det eneste nordiske forsøket på å definere et idrettslag så teoretisk og systematisk. Ibsen bygger selvsagt sine forståelser og sin definisjon på tidligere forskning, som i stor grad er tyske. Ibsens definisjon er også utgangspunkt for Enjolras et al. (2005: 14).

som et redskap for å nå disse mål, og medlemmene kan anses som en ressurs for organisasjonen.) Jamfør det siste punktet kan betydningen av interesser, sammen med frivillig deltakelse, fremheves som et spesielt historisk kjennetegn ved moderne samfunns organisasjoner.

For det andre, en organisasjonsteoretisk definisjon av frivillige organisasjoner legger vekt på distinksjonen til markedets og offentlige organisasjoner (jf. Sivesind et al., 2002; Wollebæk & Selle, 2002). På den ene siden er frivillige organisasjoner ikke orientert mot å generere et økonomisk overskudd (for sine eiere, eierne er da også medlemmene); det er ingen frivillig organisasjon om det er et aksjeselskap, et økonomisk samvirke eller lignende; og frivillig arbeid er den viktigste («økonomiske») ressurs. For det andre er frivillige organisasjoner ikke offentlige, selv om det her er en dobbelthet, der det offentlige og de frivillige organisasjoner er avhengige av hverandre (som i norsk idrett). De frivillige organisasjoner ivaretar bestemte aktiviteter utenfor det økonomiske og offentlige system.

For det tredje, det finnes en lokalsosiologisk definisjon (jf. Horch og Heinemann, i Ibsen, 1992) som tar sitt utgangspunkt i lokale medlemsorganisasjoner. Disse kan avgrenses ved å legge vekt på den uformelle gruppes struktur og funksjon, dens autonomi til det offentlige, og de sosiale relasjoner i organisasjonene. Frivillige organisasjoner defineres således slik: det er frivillig medlemskap, demokratisk beslutningsstruktur, uavhengighet til det offentlige, frivillig og ulønnet arbeid, og interesseforpliktelser mellom medlemmene. En distinksjon til profesjonelle (markedet) og formelle (offentlige) organisasjoner, er at den frivillige organisasjon har en tett sammenheng mellom organisasjonens mål og medlemmenes interesser.

Ibsen retter kritikk mot hver av disse definisjonene (minst til den siste, som han selv bygger på, se under). Den første sier ifølge Ibsen lite om hva en frivillig organisasjon er, da de punktene som fremsettes, er gyldig for store eller alle deler av utviklingen av de moderne vestlige samfunn (som demokratiske nasjonalstater). Den andre bærer preg av å ha en amerikansk opprinnelse, der frivillige organisasjoner er et alternativ (eller en negasjon?) til de dominerende organisasjonsformer, nemlig markedets profittgenererende organisasjoner. Generelt er det

et problem å søke en definisjon som skal være gyldig for alle frivillige organisasjoner, fordi det er stor variasjon innefor det vi kan kalle frivillig (eller tredje) sektor (jf. Sivesind et al., 2002; Wollebæk & Selle, 2002).

Det er for det første forskjell på frivillige organisasjoners orientering. Noen organisasjoner orienterer seg mot oppgaver utenfor foreningen (for eksempel humanitære organisasjoner), mens andre organisasjoner primært orienterer seg mot egne medlemmer (herunder idrettsorganisasjoner). Det er for det andre forskjell på frivillige organisasjoners grad av autonomi. Noen frivillige organisasjoner er opposisjonelle og bevisst verner om sin integritet/autonomi, mens andre frivillige organisasjoner har (delvis) sammenfallende ideologi og målsetting som det offentlige, og i ulik grad integrerer sine aktiviteter i det offentlige politikk, samt (delvis) finansierer sin virksomhet ved hjelp av offentlige subsidier. Det er for det tredje forskjell på landsdekkende paraplyorganisasjoner (som NIF) og lokale frivillige organisasjoner (som det enkelte idrettslag). Og det er, for det fjerde, forskjell på omfanget frivillig arbeid i organisasjonene. Mange organisasjoner drives overveiende med basis i ulønnet arbeid, mens andre organisasjoner baserer seg på profesjonell og lønnet arbeidskraft.

Ibsen (1992) ender med følgende syv punkter i sin definisjon av idrettslag.

1. Det er frivillig medlemskap i idrettslag. Alene distingverer ikke dette idrettslaget fra andre organisasjoner, men sammen med en presisering om at det ideelt sett må finnes et alternativ – ikke-medlemskap – og at medlemskap må følge av individuell og direkte motivasjon, virker utsagnet gyldig.
2. Idrettslaget er målspesifikt og målorientert. Man deltar i et idrettslag gjør fordi man har samme mål (som de andre i idrettslaget og som idrettslaget). Ved å angå kun en definert del av et individs liv, skiller det frivillige idrettslaget seg fra profesjonelle organisasjoner og fra familien, kameratgjenger, spontane grupperinger etc.

3. Idrettslaget har en interesseforpliktelse overfor medlemmene. Organisasjonen skal tilfredsstillende medlemmenes interesser, formelt jamfør mål og at interesser gjelder alle medlemmer, og reelt for å bevare medlemmer, med tilhørende pengestøtte og humanressurser. Organisasjonenes ytelse begrenses av å ha form av et kollektivt gode. Det vil si at det enkelte medlem ikke har noen rettighet på organisasjonens ytelse som sådan, men ved sin deltakelse er både produsent og konsument av dette godet. Et idrettslag skiller seg således fra private profittsom offentlige organisasjoner, som i større grad er orientert utad.
4. Idrettslaget har en demokratisk og legalitær struktur. Det er nedskrevne formalia om ledelse, representasjon, valgbarhet og stemmerett. Disse prinsipper svarer til den alminnelige forståelse av demokratiske idealer som kjennetegner det norske/skandinaviske/europeiske/vestlige samfunn, og gjør at idrettslaget skiller seg fra private kommersielle organisasjoner, offentlige byråkratier og enkelte andre frivillige organisasjoner.
5. Idrettslaget er uavhengig av marked og stat. Et idrettslag generer ikke overskudd til sine eiere, slik en kommersiell bedrift gjør. Et idrettslag kan dannes, søke å nå mål og interesser, samt nedlegges, uten innblanding fra det offentlige. (Det finnes likevel eksempler på at frivillige organisasjoner, også idrettslag, er dannet etter offentlige initiativ eller press, og at frivillige organisasjoner er økonomisk avhengige av staten, men de er prinsipielt ikke statlig styrte.)
6. Idrettslaget er medlemsorientert. Et idrettslag er forskjellig fra mange andre frivillige organisasjoner, som humanitære og politiske, ved ensidig å fokusere på sine medlemmer og deres interesser.²⁷

²⁷ Herunder ligger et tema av relevans for denne studien, nemlig om idrettslaget påvirkes av statlig politikk, og vil påta seg oppgaver som ikke er medlemsrelatert.

7. Idrettslagets drift baseres overveiende på frivillig og ulønnet arbeidskraft. Det frivillige arbeidet i et idrettslag er ikke betalt, og man kan slutte med det uten at det får alvorlige konsekvenser. Et idrettslag skiller seg således fra andre (frivillige) organisasjoner med ansatte.

IDRETTSLAGET – TIDLIGERE FORSKNING

Om idrettslag finnes det per i dag lite forskningsbaser kunnskap, i alle fall i norsk kontekst. Noe finnes det likevel, og et søk i Bibsys avslører at det finnes 1 doktorgrad og 8 hovedfags- eller mastergradsoppgaver om idrettslag. Doktorgraden blir behandlet under (Steen-Johnsen, 2004). Av hovedfagene anser jeg fire som relevante for denne gjennomgangen.²⁸ De andre forskningsbidragene (som kom opp som treff i Bibsys) ble selektivt gått gjennom, og endte i et utvalg bidrag som allerede var kjent. Den følgende presentasjonen vil ha følgende mal: først presenteres historiske arbeider om idrett; deretter presenteres forskning som er mer nåtidig, og som er om idrettslag mer spesifikt; så presenteres noen studier om idrettslagets forhold til omverden, spesielt den politiske; til slutt presenteres noen tanker i etterkant av egen studie om Storbyprosjektet.

²⁸ Doktorgraden var Steen-Johnsens (2004) *Individualized Communities*, som inneholder en sammenlignende analyse av et treningssenter og et idrettslag i samme lokale kontekst. Hovedfagene var følgende: 1 i psykologi, der det ensete som hadde med idrettslag å gjøre, var at forsøkspersonene var hentet i et bestemt idrettslag; 1 i nordisk språk, om kallenavn i et idrettslag; 2 i historie, en om idrett i Trondheim 1850-1910, og en om utviklingen av Fyllingen idrettslag (sistnevnte anses som relevant); 1 fra Høgskolen i Telemark, om møte mellom idrettslag og det kommunale byråkratiet (anses som relevant); 3 fra Norges idrettshøgskole, en om fysisk aktivitet og funksjonshemmede og tilrettelegging for aktivitet i idrettslag, en om utviklingen av Sportsklubben Brann fra idrettslag til bedrift, og en om samarbeid mellom idrettslag og kommuner i driften av idrettsanlegg (de to siste anses som relevante).

Historiske arbeider

Jeg vil her dra frem fire arbeider som danner den historiske basis om norsk idrett.²⁹ Ved Norges idrettsforbunds 125-jubileum i 1986, ble det skrevet et tobindsverk med tittelen *Norsk idrettshistorie* (Olstad, 1987; Tønnesson, 1986). Olstad (1987) behandler i sitt bind, *Forsvar, sport, klassekamp 1981-1939*, framveksten av organisert idrett: skyttervesenet, turnen, organisering av de norske vinteridrettene ski og skøyter, og den engelske sporten. Historiske verker må nødvendigvis dra de store linjene, da de skal forsøke å presentere essensen av mange års utvikling.

Det skal presiseres at idrett skjer i lokale organisasjoner. Det er et vesentlig utgangspunkt for innværende studie, og det er identifiserbart selv når man leser selv de større historiske verkene. Skyttervesenets fundament var skytterlagene. Turnen ble organisert i turnforeninger. Vinteridretter ble utøvd i ski- og skøyteklubber, og engelsk sport fant primært sted i fotballklubber. Det er innenfor rammene av disse lokale idrettslag og i deres lokale kontekst, mennesker har konstituert en praksis som i historiske verker presenteres som store temaer; eksempler er klassekamp mellom arbeidere og borgerlige (Olstad, 1987) og idrettstreik mot nazistene under krigen (Tønnesson, 1986). Tønnesson (1986) presiseres at initiativet til idrettsteiken under krigen kom ovenfra. Det kom fra forbunds nivå, nærmere bestemt fra det da eksisterende interimstyret for det som i 1946 ble NIF. Men et poeng er at streiken ikke ville blitt gjennomført uten tilstrekkelig oppslutning fra lokale idrettslag.

Som en del av forarbeidet til den første idrettsmeldingen (St. meld. nr. 41, 1991-1992), gjennomførte Goksøyr en studie på oppdrag fra Kulturdepartementets Idrettsavdeling (Goksøyr, 1992), der forholdet mellom staten og den frivillige idretten skulle utredes. Det står ikke mye om lokale idrettslag, men det er et underliggende premiss, bare for å bestille forskningen, at det skjer noe «der ute» på den såkalte grasrota. Av spesielle relevans for lokalorganisasjonelle forhold er at idrett presenteres som en folkebevegelse (s. 74), da en bevegelse nødvendigvis må ha sitt utgangspunkt i lokale sammenslutninger.

²⁹ De er alle nevnt i delen om helse- og idrettspolitik.

Ved Idrettsavdelingens (Statens idrettskontor, Statens ungdoms- og idrettskontor) 50-jubileum i 1996 kom det ut et verk med tittel *Kropp, kultur og tippekamp* (Goksøy et al., 1996). Hovedtemaet for verket er det byråkratiske virke i Idrettsavdelingen; men den idrettsbyråkratiske virksomheten som vokste frem i etterkrigstiden danner grunnlag for vesentlige rammebetingelser for idrettslag, både direkte og indirekte. To forhold skal trekkes frem, som bindes sammen av et tredje. For det første danner Idrettsavdelingens politikk et viktig grunnlag for idrettens materielle basis (Goksøy, 1996: 67ff), nemlig fasiliteter til å drive idrett i eller på: anlegg. For det andre danner Idrettsavdelingens forhold til NIF indirekte – både symbolsk og økonomisk – rammebetingelser for idrettslag, ved å påvirke eller samspille med NIF (spesielt sentralledet). For det tredje er rammebetingelsene for Idrettsavdelingens politikk basert på overskuddet av spillemidlene. (Se Statens idrettspolitikk)

Idrettshistorien, slik vi tradisjonelt kjenner den, sier altså ikke mye eksplisitt om idrettslag. Det finnes likevel mange publikasjoner som vi må definere som historiske, og som omhandler idrettslag. Jeg tenker på jubileumsbøker utgitt av idrettslagene selv. Det kommer jeg tilbake til, da et utvalg jubileumsbøker vil bli gjenstand for analyser av hvordan idrettslagene presenterer seg selv.

Som en overgang til nåtid, gir Skirstad (2002) et bilde av utviklingen av norske idrettslag siden dannelsen av NIF i 1946, og hvilke utfordringer de står ovenfor i dag. En av de utfordringene for dagens idrettslag, som er av direkte relevans for inneværende studie, er hvorvidt idrettslagene svarer til befolkningens behov. Behov refererer spesielt til inkludering av sosiale grupper som tradisjonelt ikke har vært aktive innen idrett, «... for eksempel ungdom, kvinner, eldre, de med fysiske handicap, enslige foreldre, nerder, hip-hoppere og datafreakere» (Skirstad, 2002: 249). En annen utfordring er hvilket behov idrettslagene ser at de har av paraplyorganisasjonen. «Er løsningene en mer todelt organisasjon, hvor det lokale og sentrale fungerer uavhengig av hverandre?» (Skirstad, 2002: 249). Hun nevner videre konkurransen fra nye aktører på det fysiske aktivitetsmarkedet, nemlig treningssentrene, som en utfordring for de lokale idrettslagene.

Spesifikk idrettslagsforskning

Det til nå viktigste forskningsbidrag som forteller noe om norske idrettslag, er Institutt for samfunnsforskning (ISF) idrettslagsstudie fra rundt 2000 (Enjolras og Seippel, 1999, 2001; Seippel, 2003). De gir et kvantitativt oversiktsbilde av norske idrettslag, med hensyn til faktorer som struktur, økonomi og ledelse. Med hensyn til struktur gis en oversikt over idrettslagenes størrelse, alder, organisasjon, sær- versus fleridrettslag, antall og type idretter, konkurranse- versus deltakelsesfokus. Med hensyn til økonomi diskuteres inntekter og utgifter, frivillighet versus profesjonalisering, og med hensyn til ledelse behandles kompetanse og styring. En del av disse kvantitative størrelse ligger til grunn for hvordan jeg har tenkt å gjøre mitt mer kvalitativt strategiske utvalg av fem case.³⁰

ISFs idrettslagsundersøkelse (Enjolras og Seippel, 1999, 2001; Seippel, 2003) viser at *det* norske idrettslaget ikke finnes. Men det finnes et spekter norske idrettslag.³¹ Norske idrettslag er på den ene siden mest opptatt av <indre anliggende>: hvorvidt idrettslagene har handlingsplaner er korrelert med grad av konkurranseorientering (Seippel, 2003: 26; jf. NIF, 2003: 9); for idrettslaget er medlemmer viktigst (Seippel, 2003: 54-5); og det viktigste motivet for frivillighet er egne barns deltakelse (Enjolras og Seippel, 1999: 30-1).³² På den andre siden er idrettslag lokalt forankret, og har roller og funksjoner utover indre anliggende: en empirisk indikasjon er at deltakelse rapporteres som viktigere enn konkurranse (Enjolras og Seippel, 2001: 20-2, 100; Seippel, 2003: 11-2, 15).

Med særlig relevans for inneværende studie, som fokuserer på idrettslagets konstitusjon, og herunder forholdet til andre, spesielt NIF sentralt og staten, er følgende passasje interessant. Enjolras og Seippel mener det er <... rimelig å hevde at norske idrettslag har en relativt stor autonomi i forhold til «idrettssystemet» og det offentlige> (Enjolras og Seippel, 2001: 101). Utsagnet bygger på at det, tross

³⁰ Se Utvalg.

³¹ Tilsvarende finner Ibsen i Danmark (Ibsen, 1992: 184-93).

³² Jf. Archetti (2003) som poengterer at idrett i Norge er en typisk kjernefamilie aktivitet.

store variasjoner, er hevet over tvil at idrettslagenes generelt viktigste inntektskilde er frivillighet (Enjolras og Seippel, 2001: 95), og at ettersom kommersielle inntekter og medlemskontingenter (samt den nevnte frivillighet) er viktigere enn subsidier ovenfra, så fremstår idrettslagene som veldig autonome organisasjoner.

Säfvenbom (2003a, b) understreker også autonomien og ensrettingen som finnes blant idrettslag, i sin gjennomgang av årsrapporter fra et utvalg idrettslag. Han antyder at kvalitetskriteriet for et idrettslag, har prestasjon som omdreiningspunkt. Idrettslag er altså, kanskje ikke uventet, først og fremst opptatt av idrettslige resultater. «Begreper og beskrivelser som *mindre god kvalitet, god trening, et godt år, lovende for framtiden, ikke tilfredsstillende og krise* var direkte knyttet til prestasjon. Prestasjon var i stor grad knyttet synonymt med det å være bedre enn andre i konkurranse» (Säfvenbom, 2003a: 151, original kursiv). Säfvenbom poengterer med sitt kritiske blikk på norske idrettslag, at idrett settes foran ungdomsindividets utvikling. Er utøveren viktigere for idrettslaget enn mennesket?

Både Ulseth (2002, 2003, 2004) og Steen-Johnsen (2004) studerer idrettslag i komparasjon med kommeriselle treningssentre. Ulseth identifiserer med kvantitative studier hvilke sosiale grupper, spesielt med fokus på kjønn, som dominerer henholdsvis idrettslag (menn) og treningssentre (kvinner). Hun studerer også hvilke begrunnelser kvinner og menn og deltagere i de ulike kontekster har for å trene. I begge kontekster er glede, fysisk form og mentalt overskudd de viktigste grunnene for at folk trener. Konkurransespektet er viktigst for menn i begge kontekster. Det sosiale er viktigere i idrettslag mens treningen i seg selv, og kanskje dermed helseaspektet, er viktigere på treningssentre.

Steen-Johnsen gjør i sin kvalitative studie, basert på et feltarbeid med deltagende observasjon og intervjuer i et idrettslag og på et treningssenter, sammenligninger med fokus på hvilke type lokalsamfunn som utvikles og ivaretas i de ulike kontekster. Med utgangspunkt i den instrumentaltpolitiske undertonen i innværende

studie, er Steen-Johnsens kanskje mest relevante funn at det utvikles og ivaretas fellesskap i begge kontekster, men med tettere fellesskap i idrettslaget enn på treningssenteret.³³

Dahm (1996) studerte utviklingen av Sportsklubben Brann, i perioden 1970 til 1990, og kaller denne utviklingen «fra idrettslag til bedrift». Fra tidlig 1970-tall ble det en kamp mellom det til da dominerende likhetsprinsipp, der alle deler av klubbens aktivitet hadde lik verdi og innflytelse, og et kontribusjonsprinsipp, «hvor en skulle høste i forhold til ytelse» (Dahm, 1996: 120), som ble foreslått av fotballavdelingen. Dahms analyse fokuserer på hvilke handlingsrom, inkludert muligheter og begrensninger, som lederne kunne virke innenfor. Han skisserer tre grupperinger, med ulik agenda og innflytelse, som konstituerer handlingsrommet: de prosessorienterte, som ville beholde likhetstanken; de resultatorienterte, som ville fokusere på toppresultater i fotball, og «adelen», en gruppering som satte egeninteresse foran klubbens, tross sin sterke klubbtilknytning som gamle ledere, styremedlemmer eller lignende.

Dahm trekker opp noen interessante poenger, som trolig er relevante for flere idrettslag. Brann var i en brytning mellom idrettslag og bedrift, og manglet en enhetlig organisasjonskultur. Det ses i sammenheng med en generell individualisering i samfunnet, som i idrettslag gjenspeiles i organisering for egeninteresse, og ikke nødvendigvis for klubbens eller lokalsamfunnets beste. I Branns tilfelle og i Dahms analyse var konfliktlinjen fleridrettslag versus toppfotballklubb. I mitt tilfelle er saken om idrettslag skal være kulturtilbud for barn og unge med egenverdi i fokus, eller om idrettslag skal være leverandør av instrumentelle gevinster som helse. I begge tilfeller er formelle og uformelle forventninger avgjørende for hva som konstituerer idrettslaget.

³³ Steen-Johnsens studie ble også nevnt i kapitlet om helsepolitikk og idrettspolitik, da hun trekker opp historien forholdet mellom helse, frivillig idrett og kommersielle treningssenter (Steen-Johnsen, 2004, spesielt kapittel 3).

Forholdet til omverdenen/politikk

To hovedfag behandler idrettslagets forhold til kommunen. Det ene er en komparativ analyse av idrettslagets og kommunens samspill i driften av idrettsanlegg (Berg, 1998). Det andre er en studie av møtet mellom det sivile samfunn (den frivillige idretten) og byråkratiet (enkeltetater i kommunen), vedrørende et prosjekt med mål om å inkludere barn med atferdsvansker i en barneidrettskole (Westgård, 2003). Westgård (2003: 120) gjør noen interessante betraktninger omkring idrettens (NIF systemets) kultur, og hvorvidt denne danner grunnlag for inklusjon, eventuelt eksklusjon, av for eksempel barn med atferdsvansker. Spesielt diskuteres forholdet mellom formell og erfaringsbasert kompetanse, og det parallelle forholdet mellom profesjonelle og frivillige.

På den ene siden er det en forutsetning for driften av norsk idrett, at det meste skjer av frivillige, og sjelden formalkompetente personer. På den annen side krever kanskje enkelte gruppers deltakelse at det finnes formalkompetente personer. Ut fra en slik diskusjon kan det, med relevans for min studie som skal fokusere på helseaspektet ved fysisk aktivitet, utledes problemstillinger som: «er idrett for alle et offentlig ansvar?», «må man ha formalkompetanse for å ta offentlig ansvar?», eller rett og slett: «hva er forholdet mellom staten og idretten?»/«hvordan bør forholdet mellom staten og idretten være?».

Et konkret eksempel på at staten influerer lokal idrett, er ordningen med lokale aktivitetsmidler (LAM).³⁴ Etter at frivillighetsmeldingene annonserte ideen om en støtteordning for lokale foreninger (St. meld. nr. 27, 1996-1997; St. meld. nr. 44, 1997-1998), fulgte idrettsmeldingen opp (St. meld. nr. 14, 1999-2000). Støtteordningen for idrettslag ble iverksatt fra og med hovedtildelingen av spillemidler til idrett for 2000. Det settes av at 10 % fra idrettsandelen av spillemiddeloverskuddet som skal direkte til lokalnivået i organisasjonen, og forvaltes av idrettsrådene. Idrettsrådene opererer på kommunalt nivå og er sammenslutninger «. . . av lokale idrettslag og er derfor egnet til å vurdere lokale behov» (St. meld. nr. 14, 1999-2000: 57). Departementet presiserer at støtten «. . . skal i sin helhet tilfalle lokalnivået i norsk idrett» (ibid: 57). Opprinnelig ønsket Kulturdepartementet å kanalisere pengene

gjennom fylkeskommuner og kommuner, da paraplyorganisasjoner ble oppfattet som en lokaldemokratisk beskrankning (St. meld. nr. 27, 1996-1997: 7-8), ikke minst i utviklingen av kvalitativt nye tilbud som skulle være tilgjengelige for andre enn organisasjonens medlemmer (St. meld. nr. 44, 1997-1998: 7). Stortinget derimot ønsket at pengene skulle formidles gjennom organisasjoners sentralledd, for ikke å uthule en etablert organisasjonsstruktur i Norge (Innst. S. nr. 101, 1998-1999: 20).

At staten griper inn på denne måten, og at ordningen får navnet aktivitetsmidler, vitner om en forståelse av at de andre midlene NIF får, ikke genererer tilstrekkelig aktivitet. Bergsgard og Opedal (2002: 113) mener ordningen kan tolkes som < . . . en smekk på fingrene til NIF > – da det ved etableringen av ordningen fantes en politisk, byråkratisk, og kanskje folkelig, oppfattelse av NIFs manglende evne og vilje til å få midler ned på grasrota. Midlene gir lokalt nivå stor frihet i sine fordelinger. Analyser av ordningens første år viser at det lokale mangfoldet av ordningen på flere måter er stort; med hensyn til fordelingsprosessens organisering, hvordan pengene er fordelt og idrettslagenes bruk av pengene. En av ordningens konsekvenser kan dermed være økt differensiering basert på lokale behov (Bergsgard & Opedal, 2002), altså en pluralisering av det totale idrettstilbud.

Bergsgard og Opedal (2002) peker i tillegg på organisatorisk-institusjonelle konsekvenser, som at ordningen har ført til større skille mellom lokalt og sentralt ledd i NIF. Det har også blitt større skille mellom NIF sentralt og Idrettsavdelingen, ettersom departementet har stor innflytelse på de retningslinjer som gis til de lokale idrettsrådene for bruk av pengene. NIF reagerer på ordningen, som de mener ødelegger for det demokratiske system som NIF er tuftet på, ved at ledd forbigås (NIF, 2003). Man kan spekulere i om NIFs opprettelse av et nytt organ, som skal gi idrettsrådene en 'idrettspolitisk forankring' (NIF 2003: 37), kommer i kjølvannet av at NIF føler seg overkjørt av staten, og vil øve innflytelse på egne organer som forvalter penger som omgår NIF sentralt.

To vesentlige verdier står altså mot hverandre; aktivitet og demokrati. At NIF reagerer på inngripen i eget demokratisk system, er forståelig. Men at de i samme åndedrag nærmest

betviler departementets legitime rett til å fordele overskuddet fra det statseide Norsk Tipping er interessant. Det er å sette eget hegemoni, argumentert frem med demokrati, over det felles målet som stat og NIF har (og dermed er grunnlaget for statsstøtten), nemlig aktivitet for flest mulig. Evalueringen av idrettslagens bruk av midlene viser at mange (idrettslag) prioriterer ungdom, og mange premierer tiltak for ikke-medlemmer/uorganiserte (Opedal, 2003).

Storbyprosjektstudien

Utover ovennevnte, vil den her skisserte studien bygge på egen forskning om Storbyprosjektet. Det ble initiert i den første Idrettsmeldingen (St. meld. nr. 41, 1991-1992: 135-6), målstyres og finansieres av Idrettsavdelingen i Kultur- og Kirke departementet, og det implementeres av NIF. Det innebærer en balansegang mellom offentlig styring og byråkrati på den ene siden, og NIFs etablerte mønstre for aktivitet og organisering på den andre siden (Skille, 2004a). Selv om staten ønsker alternativer og påpeker NIFs begrensninger (St. meld. nr. 14, 1999-2000: 58), skjer det en viss reproduksjon av aktivitets- og organisasjonsmønstre (Skille, 2004b). Man opplevde en kulturkollisjon da frivillige i NIF skulle implementere aktivitet for ikke-medlemmer (Eidheim, 1998; Carlsson og Haaland, 2004). Det er kanskje forståelig når manglende menneskelige ressurser oppleves som den største begrensning for idrettslagets aktivitet (Seippel, 2003: 47-8).

Likevel avdekket empiriske undersøkelser en del forskjeller mellom ordinær idrett og Storbyprosjektets aktiviteter, med hensyn til deltakeressosiale kjennetegn (kjønn og klasse) og sosialiseringsmønstre (Skille, 2005a, b). Poenget er at statlige insentiver kan ha effekt på utkomme av idrettsdeltakelse.³⁵ Utover samtaler med ledere og

³⁵ En dansk studie av et lignende program, viste at slike initiativ fremtvinger nytenkning, med hensyn til resurskobling og nettverksdanning mellom organisasjoner, utvikling av idrettsfasiliteter for ikke-medlemmer og utvikling av selve idrettsaktivitetene (Ibsen, 2002:196-8).

trenere,³⁶ som ble brukt som døråpnere for å treffe ungdom, forteller min studie lite om hvordan idrettslaget forholder seg til det statlig styrte Storbyprosjektet. Vedrørende forholdet til egen organisasjons toppledd vil det videre være interessant å avdekke hvordan idrettslag opplever at Storbyprosjektets mann i NIF sentralt måtte gå i kjølvannet av økonomikrisen.

³⁶ Jeg har åtte intervjuer med trenere og ledere på lydbånd, som er en start for videre datainnsamling i inneværende studie, i alle fall for det den delen av utvalget som bygger på Storbyprosjektdeltakende klubber (se metode).

TEORI

Idrettslaget er en organisasjon i den frivillige sektor. Organisasjonsteorier og/eller sivilsamfunns teori vil således være nærliggende. Vedrørende den første kategorien, organisasjonsteori, finnes et spekter med muligheter (se Døving & Johnsen, 2005). Men det som ofte referes til som organisasjonsteori, handler sjelden om organisasjoner i sivilsamfunnet. Organisasjonsforskningsfeltet består stort sett av statsvitere som studerer offentlige organisasjoner eller økonomer som studerer kommersielle organisasjoner. Vedrørende den siste kategorien, sivilsamfunnsforskningen, har denne vokst fram som et eget forskningsfelt som primært omhandler frivillige organisasjoner, og som domineres av sosiologer og statsvitere.³⁷

En del teorier finnes på tvers av disse kategoriseringene. Noen av dem kan kalles organisasjonsteorier, mens andre er mer generelle sosiologiske teorier. Ved inngangen til min studie av idrettslaget, er jeg inspirert av både organisasjonsforskningen og sivilsamfunnsforskningen, og av både organisasjonsteori og generell sosiologisk teori. Jeg har i tidligere studier av norsk idrett anvendt begge deler (Skille, 2005c). Mer konkret har jeg anvendt nyinstitusjonell teori (se Skille, 2004a), Bourdieus feltteori (Skille, 2004b, 2005a, b) og kombinasjoner av disse (Skille, 2005c; Skille og Skirstad, 2006). Begge teorier vektlegger det symbolske (se også Hatch, 2001) som direkte relevant

Noen av de mest markante skikkelsene innen sivilsamfunnsforskningen i Norge er sosiologene Lorentzen, Sivesind, Seippel og økonom/sosiolog Enjolras ved ISF, og statsviterne Wollebæk og Selle ved Rökkansenteret/UiB.

i fortolkningen og forklaringen av aktørers atferd, enten aktørene er organisasjoner, individer i organisasjoner eller «frie» individer.³⁸

Begrunnelsene for anvendelsen av nyinstitusjonalismen er således dens fokus på det symbolske i relasjon til organisasjoner og organisasjonsrepresentanters atferd. Teorien legger vekt på det som tas for gitt og hvordan makt stilltiende påvirker andre organisasjoner på et felt, gjennom likedannelsesprosesser med elementer av tvang, herming og normativt press. Disse likedannelseprosessene kalles isomorfisme. Med én stor og mektig organisasjon på et felt, for eksempel NIF i det norske idrettsfeltet, anså jeg nyinstitusjonalistisk teori som fruktbar i analyser av hvordan alternativer gjennomgikk likedanning til de eksisterende aktivitetstilbudene, gjennom ulike typer prosesser (tvang, herming og normativt press). Liknende prosesser kan tenkes å finne sted på idrettslagsnivå.

For å analysere individene i idrettslaget, vil jeg i tillegg til nyinstitusjonalismen, anvende Bourdieu. Med samme epistemologi, sosialkonstruktivismen, er teoriene kompatible og kompletterende. Nyinstitusjonalismen anvendes primært på organisasjonsnivå og Bourdieu anvendes primært på individnivå Bourdieus feltteori anvendes også på tvers av nivåer (individ, organisasjon, felt og samfunn, se Skille, 2005c; Skille og Skirstad, 2006). Både nyinstitusjonalismen og Bourdieus teori har vært utsatt for kritikk, spesielt for å ikke anerkjenne den rasjonelle aktør. Med denne studien beveger jeg meg fra tidligere studier som har tatt som utgangspunkt enten organisasjoner eller individdata fra utøvere eller potensielle utøvere av idrett, til representanter for idrettslag. Det gjør at jeg anser det som nødvendig å ta med flere og supplerende teorier, som legger vekt på den rasjonelle aktør i idrettslaget, alternativt finne nyanserende utvikling i eksisterende teorier.

Nyinstitusjonalisme, Bourdieus feltteori og kritikere, presenteres senere i kapitlet. Og det er åpenbart at det finnes alternativer. Enkelte har slått til lyd for teoriutvikling for analyser av offentlig idrettspolitikk (Houlihan, 2005), noe som også kunne

³⁸ Mer om tidligere inspirasjoner reflekteres ved inngangen til presentasjon av aktuelle teorier.

være relevant for den inneværende studien. Men ved inngangen til en ny studie, vil jeg gripe sjansen til å trå ett steg tilbake og ta med noen av moderdisiplinens klassikere, som selvsagt har satt sitt preg på en synteseteoretiker som Bourdieu. Derfor vil jeg, først i dette teorikapitlet, presentere elementer fra to av sosiologiens klassikere, et valg som vi får vitenskapsteoretiske implikasjoner (se kapitlet om metodologi og metode). Disse er Durkheim og Weber. De anses som ytterpunktene, som også ligger til grunn for valg av begrepene i undertittelen: *rolle og funksjon*.

Klassisk sosiologi

Durkheim hadde en bred vitenskapelig produksjon (se Østerberg, 2002 [1983]), og mine valg av enkeltperspektiver er selektive, og må ikke ses på som noen helhetlig durkheimsk teori. Da mitt anliggende er studiet av lokale organisasjoner (idrettslag), henter jeg følgende perspektiver fra Durkheim. For det første, og grunnleggende hos Durkheim, er det slik at man (her: idrettslaget) blir bevisst og ubevisst påvirket av sine omgivelser. For det andre impliserer et slikt perspektiv at det utvikles kollektive tanke- og handlingsmønstre (som, jf. denne studien, manifesterer seg som idrettslagets praksis). Ikke minst er sammenhengen mellom disse to vesentlig; jeg vil forsøke å analysere idrettslagets konkrete praksis (aktiviteter og organisatoriske prosesser) og se dem i sammenheng med den sosiale kontekst de virker innenfor og er en del av.³⁹ Sett i lys av at idrett kan betraktes som virkemiddel (jf. historisk gjennomgang av idretts- og helsepolitikk), virker funksjonsperspektivet fruktbart.

For Durkheim var den sosiale virkelighet en kollektiv «ting» (Østerberg, 2002: 27), som ikke kunne beskrives, forklares eller analyseres på andre måter, enn ved å studere disse sosiale virkelighetene. (Sosiale fenomener kunne således ikke forklares med referanser til fysiske, biologiske eller psykologiske fenomener.)

³⁹ Jf. Nilsson (1993: 35-36). Nilsson studerte idrettsutøvere (fotballspillere) og så blant annet idrettslaget som en del av deres kontekst. Min studie behandler idrettslaget som «avhengig variabel» og er således på et organisasjonsnivå i motsetning til Nilssons studie som fokuserte på utøvere.

I følge Durkheim var det sosiale mer enn summen av individers enkelthandlinger. Han legger til grunn at samhandling mellom mennesker konstituerer det sosiale, men for Durkheim er resultatet av disse samhandlingene overindividuelle «krefter», som påvirker individet og dets (sam-)handlinger. (Durkheims kanskje mest kjente studie er analysen av hvordan tilbøyeligheten til selvmord kan forklares av sosiale forhold, som for eksempel forholdet til religion, Durkheim, 1952) Det overindividuelle fremstår som 'sosiale fakta' (Durkheim, 1999).

Lash hevder, med referanse til Durkheim, at det vi regner som sosiale fakta, regner vi også som normalt (Lash, 1999: 7, 100). Sosiale fakta er med å påvirke oss som individer og som kollektiv, og sosiale fakta kan være normale på flere måter. For det første kan sosiale fakta være institusjonelle normer, og fungere som regulerende imperativer for det handlende individ. For det andre forteller sosiale fakta noe om statistiske gjennomsnitt og hva som med sannsynlighet vil inntreffe. Og, påpeker Lash, det som er statistisk normalt blir fort normen, også i normativ forstand.⁴⁰ Det impliserer at sosiale fakta eller normer, er beslektet med moral. Sosiale fakta er således praktiske imperativer, som er historisk utviklet og som påvirker individer som har lignende sosiale omgivelser og gjennomgår lignende sosiale prosesser (Durkheim, 1961). I studien av norske idrettslag kan man derfor anta at sosiale fakta, ting som bare er slik fordi det alltid har vært slik, blir reproduisert gjennom praktiske imperativer hos den enkelte i idrettslaget.

I analyser av moderne samfunn, er den kanskje mest relevante arven fra Durkheim, hans todeling i former for det vi i dag ville kalle integrasjon (Durkheim, 1984). (Hva eller hvilke mekanismer gjør at individer er avhengige av hverandre, og hvordan konstituerer denne avhengigheten seg i praksis og sosiale mønstre?) Mekanisk solidaritet referer til at individer med lik bakgrunn, lik kunnskap og like preferanser «drar lasset sammen», som i såkalte

⁴⁰ For det tredje kan sosiale fakta selv være normale eller ikke (patologisk), avhengig av hvordan de hjelper samfunnet å tilpasse seg sitt (naturlige) miljø. Se Lash (1999: 100).

primitive stammesamfunn. Organisk solidaritet referer til et moderne samfunn med spesialisert arbeidsdeling. Begrepet organisk peker på at Durkheim så samfunnet som analogt med en organisme (Østerberg, 2002: 29-33). I en organisme har hvert organ sin funksjon, og alle organer må funksjonere tilfredsstillende for at hele organismen skal være frisk.

I studien av idrettslag kan denne durkheimske tenkemåten fungere på to nivåer. For det første kan man betrakte idrettslaget som et organ i det norske samfunn; min studie må avdekke hvilke funksjoner (jf. prosjektbeskrivelsen, se vedlegg) idrettslaget har, og hva som konstituerer denne. For det andre kan man betrakte idrettslaget som en organisme, der ulike funksjoner skal bekles for at idrettslaget skal være friskt.

Durkheim mente at alle mennesker i samme kontekst har tilnærmet samme moral fordi denne utvikles gjennom de organisatoriske forholdene som omgir individene. (Det minner om Bourdieus forståelse av posisjoner i det sosiale rom). Likevel kan Durkheims grunntanke om å beskrive et samfunns felles forestillingsverden, kritiseres for å være for generell. En løsning på et slikt problem, er å analysere ulike sosiale felt (jf. Bourdieu, se under). Durkheim mente videre, som vi har sett i utledningen av «sosiale fakta», at det finnes et sett med «sosiale lover» som påvirker individers fortolkning og handling i verden (Durkheim, 1999). Det er således et ankepunkt mot Durkheim at et funksjonalistisk perspektiv er determinerende. At de generelle sosiale betingelser som individet lever under, determinerer dets praksis, er tilbakevist av mange, og alternative perspektiver finnes.

Med et mål om å forstå og forklare individers og organisasjoners atferd, og som et supplement eller korrektiv til Durkheim, representerer Weber den kanskje det mest klassiske perspektivet. Weber hadde, som Durkheim, en stor vitenskapelig produksjon (se Collins, 2000), og det må likeledes presiseres at det som her presenteres kun er utvalg av Webers perspektiver, som anses som fruktbare for å kaste lys over analysen av idrettslag. Som en motpol til eller nyanse av Durkheims sosiale «ting» som en sosial og overindividuell kraft som determinerer

individets handlinger, vil jeg her dra fram Webers (1930, 1949) nøkkelbegrep forståelse (Verstehen).

Weber anså Verstehen, ikke bare som et kjernebegrep eller –konsept, men som den primære og korrekte vitenskapelige metode (Weber, 1949). Ontologisk avviste ikke Weber at det finnes en ytre verden, mer eller mindre uavhengig av menneskelig observasjon og begrepsfesting.⁴¹ Epistemologisk er Weber derimot av den oppfatning at man ikke kan ha kunnskap om annet enn de kategorier eller begreper man anvender på virkeligheten. Disse kategoriene fremstår i en vitenskapelig sammenheng som idealtyper. (I inneværende studie blir ideen om idealtyper blant annet brukt når utvalget idrettslag skal gjøres, se metode.) For Weber er sosiologiens oppgave å forså enkelthendelser og enkeltindivider, og ikke å stille opp lovmessigheter og prediksjoner (Weber, 1949).

Weber ville forstå, for derigjennom å forklare, ved hjelp av idealtypiske fremstillinger av de sosiale mekanismer som fikk i gang og opprettholdt et hendelsesforløp. Og ikke minst, Weber ville forstå hvorfor, eller meningen med at, ulike menneskelige handlinger finner sted. Hans kanskje mest kjente egenutviklede idealtyper er skissen av de fire handlingstyper, og den vekt som i den forbindelse legges på konseptet rasjonalitet. Weber trodde mennesket i utgangspunktet handlet rasjonelt, men som handlingstypene under viser, kan rasjonalitet ha flere betydninger. Det er kanskje Webers viktigste bidrag til sosiologien, å påpeke ulike typer for rasjonalitet som kjennetegner de vestlige samfunn. (Rasjonell kommer fra det latinske ratio, som betyr fornuft.)

Weber beskrev fire handlingstyper (Weber, 1968): formålsrasjonelle, verdirasjonelle, affektuelle og tradisjonelle. Formålsrasjonelle handlinger orienteres etter mål, midler og eventuelle bivirkninger. Før enhver formålsrasjonell handling skjer det en (rasjonell) avveining mellom (i) middel og mål, mellom (ii) mål og bivirkninger, og mellom (iii) forskjellige mål. En subjektiv rasjonell

⁴¹ Weber kan således betraktes som ny-kantianer, idet han erkjenner at 'das Ding an sich' finnes, selv om man ikke nødvendigvis direkte kan forholde seg til den, men må bruke menneskeskapte kategorier (Collins, 2000: 38).

handling har sin bakgrunn i en tro på at handlingen er den mest formålstjenlige. Troen kan være objektiv riktig, eller objektivt feil hvis for eksempel valget for handlingen er tatt på bakgrunn av feil eller mangelfull informasjon.

Verdirasjonelle handlinger baserer seg på tro på egenverdien av handlingen, og tar ikke hensyn til konsekvensene av handlingen. En verdirasjonell handling anses som verdifull i seg selv. Affektuelle handlinger skjer i følelsesmessig affekt, og er følgelig sjelden meningsfull og aldri rasjonell. Tradisjonelle handlinger baserer seg på vaner, og er ofte ureflekterte responser på dagligdagse stimuli, og er heller ikke rasjonell. Handlingstypene må som nevnt ses som idealtyper. Det betyr at noen av kjennetegnene ved dem overkommuniseres og at andre kjennetegn underkommuniseres. Det gjør at de sjelden finnes i sine rene former, som empiriske observasjoner. Men det gjør også at de er forenklinger som er mer anvendelige i en analyse.

Handlingstypene, spesielt de to første der rasjonell er en del av benevningen eller definisjonen, legger til grunn et spesielt menneskesyn: for Weber er mennesket av natur søkende etter mening. Det kan virke paradoksalt, ettersom arven etter Weber i stor grad handler om historien om rasjonalisering, med kapitalismen som utgangspunkt og byråkratiet som det ultimate eksemplet (Weber, 1930). Paradokset ligger i at rasjonalisering ved byråkratisering fjerner den individuelle meningen ved handlingene, fordi de skal være standardiserte og repetitive. Men, poenget til Weber – mer overordnet – var at det er menneskelig handling som skaper samfunnet. Eller, sagt på en annen måte: samfunnet er produkt av enkeltindividens handlinger, som igjen beror på deres søken etter mening.

Forskjellene på Durkheim og Weber er åpenbare. I dag vil vi si at begge har noe rett. På den ene side finnes det sosiale mekanismer som kan virke, om man gjør og leser statistiske kausalanalyser, determinerende. På den annen side finnes det mennesker, som om man snakker med dem enkeltvis, kan uttrykke meninger og redegjøre for sine rasjonale for sine handlinger. I studien av idrettslag vil begge perspektiver has i mente, både med direkte referanser til Durkheim og Weber gjennom analysen, og ikke minst ved å applisere typiske synteseteorier – nyinstitusjonalismen og Bourdieu sin teori om felt.

Alexander (1982) mener sosiologi handler om analyser av to sammenhengende dimensjoner, nemlig handling og orden.⁴² Han skisserer to ytterpunkter for handling: rasjonell versus ikke-rasjonell.⁴³ Rasjonelle handlinger baseres på mål/middel tenking (jf. Weber), mens ikke-rasjonelle handlinger baseres på bindende normer og verdier (jf. Durkheim). Han skisserer to typer orden: ytre tvangsbasert orden versus indre normativt basert orden. For å analysere disse dialektiske forholdene, gjerne omtalt som struktur og aktør, finnes et utall sosiologiske teorier. Mine teorivalg tar utgangspunkt i det jeg har brukt før, uten å lukke døren for nye perspektiver. Både strategiske valg i forhold til samtidige samfunnsforhold og historisk-institusjonelle forhold er dimensjoner som må tas med i analyser av hvordan idrettslag konstitueres, herunder forholdet til omverdenen og konkret forholdet til toppleddene.

Nedenfor vil jeg, med utgangspunkt i egne tidligere arbeider, og dertil hørende teoretiske inspirasjonskilder, utvikle mitt teorirammeverk for den innværende studie. Jeg utvider således mitt teoretiske perspektiv, både «bakover» ved å nevne klassikerne (jf. over), og «fremover» ved å videreutvikle allerede benyttede teoriperspektiver (jf. under).

⁴² Et alternativ til den rådende forståelse av struktur og aktør, er Elias sitt perspektiv med gjensidig avhengige individer som utgangspunkt. Elias mener aktør og struktur debattantene aldri vil finne svar på sitt grunnleggende spørsmål (Hva er forholdet mellom aktør og struktur?) fordi man har stilt feil spørsmål. Det finnes ingen struktur for Elias, men det finnes individer som står i ulike forhold til andre individer. Til sammen utgjør samlingen av individer ulike konfigurasjoner, som stadig dannes, oppløses og gjendannes. (Elias sin sosiologi kalles gjerne konfigurasjonssosiologi eller prosesssosiologi.) Hos Elias ser jeg for denne studien i alle fall tre fruktbare poenger: (i) samfunnet består av gjensidig avhengige aktører (Elias, 1991); (ii) av all handling kan det komme uintenderte konsekvenser (Elias, 1978); og (iii) det finnes et maktelement mellom de etablerte og outsiders (ibid; Elias og Scotson, 1994).

⁴³ For Habermas er problemet med rasjonalitet tresidig, og vedrører: (i) valg av handlingsmodeller, (ii) forståelse av mening, og (iii) samfunns og sosiale institusjoner organisering (Grimen, 2003: 172, note 3).

Felt- og organisasjonssosiologi

For det første er jeg inspirert av modernitetssosiologer som beskriver prosesser som individualisering og løsrivelse fra tradisjonelle normer og verdier som betegnende for dagens vestlige samfunn (f. eks. Beck m. fl. 1994). Sivilsamfunnsforskere knytter slike generelle prosesser til studiet av frivillige organisasjoner, da samfunnsprosesser både påvirker og blir påvirket av frivillige organisasjoner (Wollebæk og Selle, 2002). Det impliserer at studier av lokale foreninger, som idrettslag, kan fortelle noe om samfunnet og samfunnsendringer generelt og bidra til samfunnsvitenskapelig teoriutvikling. Antydninger om et «uorganisert organisasjonssamfunn» (Wollebæk og Selle, 2002: 118-21) eller idrett som «organisert individualisme» (Ibsen, 1992: 72-81), føyer seg således inn i et større fenomen – både empirisk og teoretisk.

For det andre, dels som en motvekt til modernitetssosiologiens fokus på løsrivelse fra det vi kan kalle habituelle handlingsmønstre og institusjonelle strukturer, er jeg som nevnt inspirert av (1) Bourdieu (se Skille, 2005a, b, c) og (2) nyinstitusjonalistisk teori (Skille, 2004a, 2005c; Skille & Skirstad, 2006). Først presenteres Bourdieu sin feltteori, av to årsaker: for det første binder den sammen noen av de perspektiver som ble presentert som ytterpunkter, i gjennomgangen av Durkheim og Weber; for det andre er feltlogikken også gjeldende i nyinstitusjonalismen, og presentasjonen av Bourdieu si feltteori blir dermed overgang til hoveddelen av teorikapitlet. Da den inneværende studien først og fremst handler om idrettslag som organisasjon, vil jeg i det videre fokusere på den organisasjonsteoretiske retningen av de valgte teorier: nemlig nyinstitusjonalismen.⁴⁴

⁴⁴ Bourdieu vil ikke dermed mistes av syne eller miste sin relevans, men vil nevnes der det føles naturlig og fruktbart, gjennom presentasjonen av nyinstitusjonalismen. Det vil si først og fremst når vi kommer til individer, i organisasjoner og som aktører ellers i samfunnet. For en sammenheng og applikasjon av begge, se Skille og Skirstad (2007).

Bourdieu og feltteorien

Som nevnt (jf. Alexander, 1982) har sosiologi alltid handlet om en spenning mellom strukturelle forhold og handlingsorienteringer.⁴⁵ Idretts sosiologen må derfor finne eller konstruere perspektiver som kan hjelpe og forklare forholdet mellom sosial praksis, som idrett, og sosiale strukturer. Til det formål har Bourdieu utviklet habitusbegrepet/konseptet, for å ta høyde for det dialektiske samspillet mellom struktur og aktør. Mer spesifikt, habitus er med å forklare forholdet mellom struktur og individ, med utgangspunkt både i objektive eller tilskrevne kjennetegn, samt subjektive preferanser,⁴⁶ ved individet.

Bourdieu vil overvinne den epistemologiske dikotomien mellom makro og mikro (Bourdieu 1988: 156), og tilbakeviser dikotomien subjekt versus objekt (Bourdieu og Wacquant, 1992: 19-21). Med habitus som mellomledd forsøker Bourdieu å omgå dikotomien mellom objektive strukturer og subjektive preferanser for og opplevelser av fenomener og sosial praksis. Han mener strukturer i det konkrete miljø der folk vokser opp, produserer habitus. Habitus er systemer av disposisjoner for fortolking og handling, som både er strukturerte strukturer og strukturerende strukturer.⁴⁷

Tidlig sosialisering er doksisk. Den er praktisk og kroppsliggjort, ikke-reflektert og ikke-debattert, og dermed inkorporert i ens <second nature of habitus> (Bourdieu, 1977: 78-9), eller <quasignature

⁴⁵ Grovt sett kan man si at de to hovedretningene bunner på de tre klassikerne Marx, Weber og Durkheim. Mens Marx og Durkheim tar utgangspunkt i samfunnet (struktur), går Weber ut fra den menneskelige handling i sin teori (jf. over). Bourdieu, som vi skal se, gjør et godt forsøk på å forene de ulike utgangspunkt i sin handlingsteori.

⁴⁶ <What is the stake then, for a social scientist is to construct a plausible mechanism or operator that could explain the relationship between practices and the positions in the social structure. In order to do so, Bourdieu developed the concept of <habitus> to account for the dialectical relation between the social structure and individuals' preferences (as objective manifestations of taste)> (Laberge and Kay, 2002: 246).

⁴⁷ <The structures constitutive of a particular type of environment (e.g. the material conditions of existence characteristic of a class condition) produce habitus, systems of durable, transposable dispositions, structured structures predisposed to function as structuring structures . . . > (Bourdieu, 1977: 72, original kursiv er ___).

of habitus» (Bourdieu, 1990: 56). Sosialisering er således avhengig av posisjon i det sosiale rom (samfunnet, mer under) som i stor grad kan forklares ved klassetilhørighet.⁴⁸ At homogenisering av habitus er resultat av de homogene objektive betingelsene ved ens eksistens (Bourdieu, 1990: 58-9), betyr ikke at alle muligheter for sosial praksis er bestemt av opprinnelsesklasse. Selv om habitus strukturerer, determinerer den ikke (Bourdieu, 1977: 95), og ulike settinger påvirker hverandre gjensidig og kontinuerlig (Bourdieu, 1977: 87). Bourdieu er således uenig med rasjonell aktør teoretikere, ikke ved å benekte individuelle valg, men han bestrider at individuelle valg alltid er bevisste, systematiske og intensjonale (Bourdieu og Wacquant, 1992: 24, note 43).

Et hovedpoeng med Bourdieus teori er at den alltid relateres til praksis. Teorien er konstituert i praksis, og er alltid orientert mot praksis. Det innebærer at habitus inneholder ulike kombinasjoner av ulike former for kapital, som kan betraktes som ulike disposisjoner for idrettsdeltakelse (Bourdieu, 1988: 157). Ulike sosiale praksiser utspiller seg i ulike deler av samfunnet. Med Bourdieus terminologi er samfunnet et sosialt rom der ulike klasser står i relative forhold til hverandre, basert på deres ulike mengder og kombinasjoner av ulike former for kapital.

Ens posisjon i det sosiale rom strukturerer – gjennom habitus – preferanser for og adgang til de mer spesialiserte felt, som er relativt autonome. Relativ autonomi betyr at et felt ikke er atomisk avrevet fra resten av samfunnet (det sosiale rom) (Bourdieu, 1988: 155),⁴⁹ samtidig som hvert felt kjennetegnes av sine partikulære verdier og prosesserer sine egne prinsipper for praksis (Bourdieu og Wacquant,

⁴⁸ «So it is because they are the product of dispositions which, being the internalization of the same objective structures, are objectively concerted that the practices of the members of the same group or, in a differentiated society, the same class are endowed with an objective meaning that is at once unitary and systematic . . .» (Bourdieu, 1977: 81).

⁵⁰ Det er ikke uvanlig at Bourdieu bruker rom for å referere til felt. De har lignende egenskaper, med relasjoner mellom ulike posisjoner i et strukturert nettverk, og om reproduksjon eller endring av eksisterende strukturer (Labege and Kay, 2002: 254 note 9).

1992: 17). Et eksempel er idrettsfeltet, der det å ha «feel for the game» gir en god beskrivelse av sammenhengen mellom individets habitus og feltets krav, som kan ende i spesifikk sosial praksis (Bourdieu, 1990: 66). Kjennetegn ved idrettsfeltet gjør at noen blir med, mens andre føler at de ikke passer inn. Habitus kan for idrettsfeltet betraktes som et (individuell) system av strukturerte og strukturerende strukturer, som muliggjør en homologi mellom sosial posisjon og deltakelse i idrettsfeltet (Vaugrand, 2001: 185).⁵⁰

Nyinstitutionalismen

I tidligere arbeider har jeg primært bygget bygger på de klassiske artiklene til Meyer og Rowan (1991 [1977]) og DiMaggio og Powell (1991b [1983]). I inneværende studie vil jeg med utgangspunkt i disse (som presenters kort under), bygge videre på mitt nyinstitutionalistiske teorifundament, med andre og senere publikasjoner som nyanserer det reproduktive perspektivet som nyinstitutionalismen er kritisert for å forfekte. Til sammen anses et slikt rammeverk for fruktbart og appliserbart i studien av idrettslag, fordi det fokuserer på hva som tas for gitt i idrettsfeltet, samtidig som det gir rom for å analysere hvorledes idrettslaget endrer seg. Det kan være i forhold til egne tilsynelatende indre motiverte og rasjonelle valg, og/eller hvorledes idrettslaget opptrer i forhold til andre organisasjoner som på ulike måter har interesser i og makt over dets virke.

Utgangspunktet for å begynne med de klassiske nyinstitutionalistiske teoretikerne, er en oppfatning av idrettsfeltet i Norge som stort og komplekst. Med et komplekst felt, og en monopolistisk paraplyorganisasjon, følger ønsket om orden og kontroll. I følge nyinstitutionalismen krever et felt med stor eller økende aktivitet, en viss standardisering av virksomheten. Legitimeringen av standardiseringen er oftest rasjonalisering, mens den egentlig grunnen

⁵⁰ «Different classes are unequally concerned about the profits to be derived from pursuing certain sports. The probability of practicing the different sports depends on economic and cultural capital and spare time. The principle of transformations of sporting practices and consumption has to be sought in the relationship between changes in supply and changes in demand» (Bourdieu, 1993: 130).

– bevisst eller ubevisst – er monopolisering av egen aktivitet eller rett og slett overlevelse. Meyer og Rowan (1991) kaller det rasjonaliserte myter, en kollektiv tro på at man gjør det mest rasjonelle, mer eller mindre uavhengig av effektiviteten eller effekten i det man gjør. Rasjonaliserte myter oppstår i følge Meyer og Rowan (1991) (i) når nettverkene av aktører blir store og tette, (ii) når myter oppstår i spesielle organisasjoner og anses som effektive, og (iii) når store og mektige organisasjoner bygger sine egne mål inn i samfunnet.

Når de rasjonaliserte mytene først er etablerte i større deler av samfunnet eller spesifikke felt av samfunnet, vil de kunne danne grunnlag for påvirkning. Nyinstitusjonalismen tillater at ulike prosesser kan være i gang samtidig og med ulik styrke; ulike former for isomorfe prosesser – tvangsmessige, normative og mimetiske (DiMaggio og Powell, 1991) – som utøves på idrettslaget kan dermed inkluderes i samme analyse. Det kan være ulike former for press som kommer fra for eksempel Idrettsavdelingen på den ene siden og NIF sentralt på den andre siden, samt eventuelle andre.

Klassikerne innen nyinstitusjonalismen, som jeg har anvendt tidligere, kan selvsagt kritiseres. Jeg skal her dra fram to forhold som kan føre til krav til ytterligere teorivalg. For det første har nyinstitusjonalismen tradisjonelt blitt brukt til å forklare homogenitet innen et felt, mens studier av frivillige organisasjoner generelt (Sivesind m.fl., 2002; Wollebæk og Selle, 2002) og idrettslag spesifikt (Enjolras og Seippel 1999, 2001; Seippel, 2003; jf. Heinemann, 1999; Ibsen, 1992) viser at feltet er heterogent. Dette impliserer en kritikk av teorien om ikke å tillegge representanter for organisasjoner rasjonelle valgmuligheter, og henger sammen med neste punkt av kritikk.

For det andre er teorien kritisert for å ha for stort fokus på ytre press, spesielt fra stat, og dermed glemme de indre og strategiske elementene ved en organisasjons virke. Mot en slik bakgrunn har enkelte forsøkt å integrere ulike teoretiske tilnærminger, som heller mot hver sin ende av «structure-agency» skalaen (Kikulis m. fl., 1995; Stevens og Slack, 1998).⁵¹ Rasjonelle og strategiske valg skal ikke

⁵¹ Wollebæk og Selle (2002: 26) antyder at «[rational choice] perspektivet kan ha relevans for einskildorganisasjonar innanfor ulike hovudtypar av lag».

undervurderes, men man kan også hevde at elementer av «agency» er implisitt i en institusjonell tilnærming, da individuelle handlinger er vesentlig for etablering, vedlikehold, og eventuelt erosjon, av institusjoner (Kisulis, 2000; jf. Berger og Luckmann, 1991 [1966]).

Så langt kan en se at det teoretiske rammeverket for inneværende studie vil bygge på en forståelse av at ulike idrettslag er i ulike faser av institusjonaliseringsprosesser, der strategiske valg er mer eller mindre fremtredende i ulike faser (Kisulis, 2000). Det gjør at noen idrettslag fremstår som mer endringsvillig, tilpasningsdyktig eller up-to-date, mens andre virker mer tungroddede og gammeldagse. Det vil forhåpentligvis komme frem i en analyse av roller og funksjoner, mål, midler og praksis (jf. problemstillingene). Men det finnes ytterligere muligheter for teoriutvikling, både innenfor nyinstitusjonalismen, eller i kombinasjon med andre teorier.

Det er på det rene at nyinstitusjonalismen – slik den fremstår allerede til nå – tar opp i seg elementer fra andre relevante teorier (Wollebæk og Selle, 2002: 21-7). Eksempler er: generasjonshypotesen, en organisasjon speiler samfunnet på det tidspunkt organisasjonen ble dannet, med hensyn til hva som var teknisk og økonomisk mulig og ideologisk legitimt; populasjonsøkologiperspektivet, organisasjoner overlever hvis omgivelsenes press og krav om effektivitet passer til organisasjonstypen; og ressursavhengighetsteori, organisasjoner må tilpasse seg de krav ressursleverandører har. Kombinasjoner med annen organisasjonsteori styrker, slik jeg ser det, argumentet for å anvende nyinstitusjonalismen. Det gjør også det faktum at nyinstitusjonalismen utvikles internt.

Bare det faktum at den aktuelle teoretiske retning kalles nyinstitusjonalisme, indikerer at det har skjedd en utvikling fra (gammel) institusjonalisme. Kort og karikert er det som skiller institusjonalisme fra andre teoretiske retninger, og spesielt fra teorier om rasjonelle valg, at førstnevnte tror på organisasjoners tilpasning til feltet og omgivelsers forventninger som dominerende logikk (the logic of appropriateness), mens sistnevnte tror på kost—nytte—kalkyler og påfølgende konsekvenser (the logic of consequences). (Gammel) institusjonalisme vektla normer, verdier, og sosialiseringssprossers

viktige roller, og påpekte at regler og roller/identiteter blir tatt for gitt, som naturlige (Czarniawska & Sevón, 1996).

Nyinstitusjonalisme (se foreksempel Powell & DiMaggio, 1991) overtar fra gammel institusjonalisme, fokuset på organisasjonsfelts særegenheter og interne normer og verdier, og organisasjoners tilpasning til feltene, herunder regler og rollers/identiteters betydning. Men, og et viktig poeng for den videre teoripresentasjonen og utvikling av institusjonell teori som fokuserer på endring og variasjon, nyinstitusjonalisme radikaliserer den gamle institusjonalismen ved å betrakte organisasjoners rolle/identitet som et produkt eller resultat av handling, og ikke som en forløper. Videre er nyinstitusjonalismen forskjellig fra den gamle ved å fokusere på de prosesser som genererer regler og roller naturlige (Czarniawska & Sevón, 1996).

Nyinstitusjonalismen er likevel kritisert for ikke å ta spesielt mye høyde for endring og variasjon (innen et organisasjonsfelt). Men som en kontrast til gammel eller opprinnelig institusjonalisme vil jeg hevde at nyinstitusjonalismen, ved å ta de nevnte grep, har åpnet opp for videre utvikling av teoretiske perspektiver, innen institusjonalisme, som tillater større fokus på endring og variasjon. Jeg vil i det – om litt – komme til noe av det siste av institusjonell teoriutvikling i så måte (teorien om eller perspektivet på translasjon), etter først å ha skissert noen grunnleggende debatter innen det jeg velger å kalle nyere nyinstitusjonalisme.

Nyere nyinstitusjonalisme⁵²

Mot en slik bakgrunn, der nyinstitusjonalismen for meg tidligere har vist seg fruktbar, men der den nevnte kritikk ikke kan forbigås, vil jeg i det videre skissere en ny og oppdatert versjon av nyinstitusjonalismen. Den tar innover seg, som de foregående avsnitt antyder, den evige sosiologiske diskusjonen, som vi har sett at klassikere som Durkheim og Weber hadde ulike forhold til og løsninger på, mellom struktur og

⁵² Nyere nyinstitusjonalisme er ikke et etablert begrep. Jeg bruker det for å markere utviklingen fra de nyinstitusjonalistiske perspektiver jeg har anvendt tidligere og som jeg i dette notatet benevner klassisk nyinstitusjonalisme.

aktør. Den nye og oppdaterte nyinstitusjonalismen foreslår hvordan «agency» faktisk inngår i de institusjonaliserte mønstre, og til dels hvordan nyinstitusjonalismen kan kombineres med andre perspektiver. Og, ikke minst, et vesentlig bidrag innen senere nyinstitusjonalistisk teoriutvikling behandler hvordan forholdene global—lokal (eller, med mest relevans for inneværende studie, nasjonal—lokal) fungerer, gjennom oversetting (translation).

Selv om nyinstitusjonalismen kritiseres for å fokusere på strukturer, og selv om kritikken impliserer at individers vilje er fraværende, vil jeg påstå og vise i det følgende at individer har både vilje og evne til aktivt å forholde seg til sine omgivelser.⁵³ De tradisjonelle dikotomier kontekst—aktør og struktur—individ anses av de fleste forskere som foreldet, og har blant enkelte forskere innen nyinstitusjonalismen blitt betraktet som det i over tjue år (Tolbert, 1985). For bedre å forstå organisasjoners og individers atferd, må man ta innover seg både organisasjoners kontekster, organisatoriske strukturer, individuelle intensjoner, og uintenderte konsekvenser (Stevens & Slack, 1998).

Et vesentlig poeng er at individers frihet ikke er ubegrenset. Den interesse et individ kan fremme og gjennomføre, det være seg respons på omgivelseres krav eller motstand mot interne vedtak i en organisasjon, begrenses av eller gis følgende rammebetingelser: kapasitet, makt og kollektiv rasjonalitet. Denne kollektive – eller sosialt forankrede – rasjonaliteten er delt mellom aktører innen samme felt (Scott, 2001). For Scott (2001) er en slik kollektiv rasjonalitet en

⁵³ De følgende avsnitt baserer seg på Fahlen (2006: 12-22). Fahlen (2006: 12-3) stiller opp fire teoretiske forhåndsantakelser (basic assumptions), som ligger til grunn for hans empiriske studier av svenske ishockeyorganisasjoner/-klubber. Disse er:

1. Organisasjoner påvirkes av sine omgivelser. Organisasjoner trenger omgivelser for å få tilgang på nødvendige goder og til markedet, samt at organisasjoner trenger den legitimitet omgivelsene kan gi.
2. Organisasjoner kan beskrives som organisatoriske strukturer, i tillegg til eller i motsetning til organisasjonskultur og intern-organisatoriske relasjoner.
3. Organisasjonsstrukturer påvirker individene som jobber i organisasjonen, og med variasjoner i organisasjonsstrukturer følger variasjoner i individers erfaringer.
4. Individuelle relasjoner til, erfaringer av og meninger om organisasjonsstrukturer varierer, avhengig av hvor i organisasjonen man jobber.

konsekvens av en sosiologisk kritikk av en mer tradisjonell og smal rasjonalitetsforståelse.⁵⁴ En slik rasjonalitetsforståelse baserer seg på en sammenheng mellom aktør og struktur, som er som følger: aktører tar avgjørelser som påvirker deres omgivelser, som igjen blir en del av rammebetingelsene for fremtidige avgjørelser (Berger & Luckmann, 1991; DiMaggio & Powell, 1991; Bourdieu, 1977, 1990).

Mange teoretikere har de siste tiårene forsøkt å integrere en strukturorientert og determinerende tilnærming med en individorientert og voluntaristisk tilnærming. Man har, blant annet innen organisasjonsteorien (om denne finnes i entall og bestemt form), diskutert hvorvidt en slik integrasjon av perspektiver er mulig (se for eksempel Oliver, 1991). Noe karikert kan en si at en deterministisk tilnærming kun tillater egne valg som avgjør om man ønsker deltakelse (i de etablerte mønstre) eller ikke (jf. Meyer & Rowan, 1991). Tilsvarende karikert kan man si at en voluntaristisk tilnærming tillater aktører å velge helt egne ruter, og å ta egne valg helt uavhengig av kontekst (Fahlén, 2006: 12-22).

For integreringsteoretikerne (se for eksempel Tolbert & Zucker, 1983), blir begge ytterpunktene like gale. DiMaggio og Powell (1991) understreker at både struktur og strategiske valg er viktige momenter i analysen av organisasjoner og atferd, og mener at sammenhengen er at opplevde rasjonelle valg defineres av underliggende strukturer. Avgjørelser baserer seg på antakelser (jf. normer, verdier etc.), selv om de av de beslutningstakende aktører oppleves som rasjonelle. I dette notatet, som skal være teoretisk (og metodologisk) utgangspunkt for empiriske studier av idrettslag som lokale organisasjoner, forsøker jeg således å utvikle et integrert perspektiv, med en forståelse av både struktur og aktør og en forståelse av muligheter og begrensninger.

⁵⁴ «It [an overly narrow rational framework] «portrays action as simply an adaptation to material conditions»—a calculus of costs and benefits ... Actors in interaction constitute social structures, which, in turn, constitute actors. The products of prior interactions – norms, rules, beliefs, resources – provide the situational elements that enter into individual decision making» (Scott, 2001: 67). Jf. Berger og Luckmann (1991), Bourdieu (1977: 72), Skille (2005c: 11).

I organisasjonsforskning har det vært mange mulige forklaringer på hvorfor organisasjoner etableres, utvikles og dør; og det har vært flere forklaringer på hvorfor organisasjoner fremstår og oppfører seg som de gjør, og hvordan de påvirker individer. For Weber () kunne disse etableringen av strukturer forklares ut fra følgende to aspekter: fordeling av arbeidsbyrde, og koordinering av arbeidsoppgaver. Rasjonelle avgjørelser ble fattet for å effektivisere disse aspektene, og endringer i de sosiale omgivelser (inkludert, og kanskje spesielt, markedet) ble tatt med i beslutningsgrunnlaget. Denne effektiviseringsprosessen, med sikte på å optimalisere – internt i organisasjonen – utnyttelsen av den enkeltes arbeidskraft, ble kalt byråkratisering.

Senere (utover 1960-tallet) begynte man å interessere seg mer eksplisitt for omgivelsenes betydning for og påvirkning av organisasjoner. Flere grener innen organisasjonsforskningen avstedkom, med denne felles interessen som utgangspunkt. Populasjonsøkologene fokuserte på organisasjoner tilpasning (*adaptation*) til omgivelsene (se Hannan & Freeman, 1977). Ressursavhengighetsteoretikerne var primært opptatt av hvorledes organisasjoner var avhengig av omgivelsene for tilgang på ressurser, og hvordan denne avhengigheten var med å påvirke organisasjoners atferd til fordel for dem de var avhengige av (se Pfeffer & Salancik, 1978).⁵⁵

Nyinstitusjonalismens perspektiv på omgivelsenes påvirkning, kan summeres i konseptet legitimitet. Det finnes en konfliktlinje i debatten om organisasjoners atferd, som kan betraktes som et kontinuum mellom ytterpunktene effektivitet og legitimitet. Det tradisjonelle synet på organisasjoner som enheter med klare mål, og streben etter effektivitet innenfor klare kommandolinjer, er i

⁵⁵ I begge teoretiske tilfeller er det mulig å se for seg analyser av norske idrettsorganisasjoner. I det første kan man betrakte idrettslag som tilpasset den lokale kontekst de opererer i. I det andre er det mulig å se NIFs relasjon til staten som ressursavhengighet. Jeg vil likevel, som vises i det videre, hevde at organiseringen av norsk idrett best kan forstås i lys av det institusjonelle fokuset på legitimitet. I tidligere studier, av Storbyprosjektet (Skille, 2004a, 2005c) er det nettopp den symbolske makten som ligger i å være «norsk idrett» som er førende for idrettsorganisasjonens atferd, og spesielt i forholdet til det offentlige.

nyinstitusjonalismen erstattet med et syn på organisasjoner som tvetydige i sine mål, der en tilpasser seg etter omgivelsene i sin streben etter legitimitet (Powell & DiMaggio, 1991). Dermed reflekterer ikke organisasjoners nødvendigvis ledelsens intensjoner, men heller omgivelsenes forventninger.

Omgivelser betyr her kulturelle og sosiale forhold, som gjennom historisk etablerte normer og verdier utgjør forventningspress på organisasjonen. Legitimiteten som opparbeides, utløser tilgang på ressurser og marked, samt reder grunnen for organisasjonens overlevelse og/eller suksess. Organisasjoner som opptrer i henhold til forventningene, har altså bedre sjanser for å overleve og oppfattes som suksessfulle enn de som ikke tilpasser seg. I studien av idrettslag blir det derfor vesentlig å identifisere de lokale omgivelser og de nasjonale diskurser, i begge tilfeller inkludert de normer og verdier som utgjør omgivelsens forventninger.

Fundamentalt for nyinstitusjonalistisk teori er forståelsen av felt (jf. Bourdieus felt, over), som de aktuelle organisasjoner fungerer innenfor. Et organisasjonsfelt konstitueres av produsenter, forbrukere, regulative myndigheter, og organisasjoner som til sammen utgjør eller produserer et produkt eller en tjeneste (DiMaggio & Powell, 1991: 64-65).⁵⁶

De normer og verdier som konstituerer et felt, er legale, sosiale og kulturelle (se Scott, 2001: 43, 83-84, 136-145, 207; 2003: 129-132, 223-228). Legale aspekter er lover og reguleringer. Sosiale aspekter er arbeidsmetoder og utdanningsplaner. Kulturelle aspekter er symboler, uttrykk og teknisk språk. Tre krefter som medierer disse aspektene, er DiMaggio og Powells (1991) ulike former for isomorfisme (jf. over). De isomorfe prosessene leder over på et annet fundamentalt trekk ved nyinstitusjonalismen, som følger som en konsekvens av felttankegangen, nemlig homogenisering.⁵⁷

⁵⁶ «By organizational field we mean those organizations that, in the aggregate, constitute a recognized area of institutional life: key suppliers, resource and product consumers, regulatory agencies, and other organizations that produce similar services or products» (DiMaggio & Powell, 1991: 64-65).

⁵⁷ Man kan diskutere hvorvidt fokuset på homogenisering i nyinstitusjonalismen er kompatibelt med Bourdieu sitt fokus på kamp – og dermed heterogenisering

DiMaggio og Powell (1991) mente at, om strategiske valg alene avgjorde atferden til organisasjoner, ville variasjonen mellom organisasjoner på et felt vært mye større enn de empiriske fakta viser at de er. De fant derimot at organisasjoner innen et felt, gradvis ble likere hverandre. De nevnte prosesser (isomorfisme) vil på forskjellig vis og med ulik styrke, påvirke organisasjoner til å bli likere hverandre, uten at det nødvendigvis øker effektiviteten hos dem. I det videre, som en konsekvens av at likedanning ser ut til å være de dominerende krefter i et institusjonelt felt innen nyinstitusjonalistisk teori, må en stille seg spørsmålet hvorvidt og eventuelt hvordan forandring og variasjon kan finnes sted.

Slack og Hinings (1994) mener variasjon kan forklares ved hvor i sin livssyklus ulike organisasjoner er. Både organisasjonens alder og dens tid i feltet kan være med å forklare hvordan den påvirkes av og svarer på institusjonelt press. Beslektet er Greenwood og Hinings (1996) sitt perspektiv på hvordan variasjon kan forklares ved ulike organisasjoners motstand mot institusjonelt press. Denne motstanden avhenger av kapasitet til, eller mangel på kapasitet til, å yte denne motstanden eller til å tilpasse seg presset. Motsatt er Powells (1999) syn på hvordan organisasjoner varierer, ved at feltene (ikke organisasjonene som i de to forgående referansenes perspektiver) er ulikt modnet. I felt som er mer (lengre) utviklet er det isomorfe presset sterkere enn i felt som er mindre utviklet (yngre).⁵⁸

Oliver (1991) mener på sin side, med innslag av rasjonell valg i sin integrerte teori, at variasjon mellom organisasjoner kan forstås på grunnlag av ulike organisasjoners forskjellige respons på

eller differensiering som potensielt utkomme – innenfor et felt. Det er likevel slik at Bourdieu vektlegger at det symbolske man er stilltiende enige om (det doksiske) dominerer feltet, og dermed uniformerer det.

⁵⁸ Med utviklet menes her institusjonalisert. Med referanse til inneværende studies forskningsfelt, er på det rene at det norske idrettsfeltet, og konkret de organisasjoner som opererer i det norske idrettsfeltet, det være seg den offentlige/statlige Idrettsavdelingen eller den frivillige organisasjonen Norges idrettsforbund og hele dens underliggende system, har lange historiske røtter. Og den enkelte organisasjon, og ikke minst forholdet mellom dem, og dermed hele idrettsfeltet, må anses som institusjonalisert.

institusjonalisert press. Felles for de nevnte forfattere, er ideen om at omgivelsene utøver press på organisasjoner. Forskjellen er hvordan de forklarer organisasjoners tilpasning til, motstand mot, eller – mer generelt formulert: behandling av – dette institusjonelle presset. Press refererer til de normer og verdier som ovenfor er lagt til grunn for konstitueringen av et organisasjonsfelt. I likhet med Oliver (1991) tar translasjonsperspektivet, som presenteres under, utgangspunkt i den lokale kontekst der individer handler i forhold til utenfor- eller omkringliggende institusjonelle elementer.

Translasjon⁵⁹

Campbell (2004) kritiserer alle eksisterende paradigmer innen institusjonalismen⁶⁰ for å ikke klargjøre hvilke kriterier som skal ligge til grunn for analysen av institusjonell endring. Videre hevder han at alle eksisterende paradigmer bruker lignende begreper for å forklare slik endring, uten at de redegjør for de underliggende mekanismer. Campbell (2004: 28) identifiserer to underliggende mekanismer som endring skjer ved. Det er for det første rekombinering av gamle institusjonelle elementer i et felt (*bricolage*).⁶¹ Og det er, for det andre, innføring av nye institusjonelle elementer, gjennom translasjon (*translation*).⁶² Translasjon ligner rekombinering, med den vesensforskjellen at translasjon (også) inneholder elementer fra andre

⁵⁹ Jeg bruker her den norske varianten av det engelske ordet (*translation*) fremfor det norske ordet oversettelse.

⁶⁰ Se Campbell (2004 kapittel 1) for en redegjørelse av de tre paradigmer eller variasjon i hovedretninger av institusjonell analyse. Disse er rasjonelle valg, organisasjonsorienterte, og historisk institusjonelle (s. 2-3).

⁶¹ «... actors often craft new institutional solutions by recombining elements in their repertoire through an innovative process of bricolage whereby new institutions differ from but resemble old ones» (Campbell, 2004: 69).

⁶² «More specifically, new ideas are combined with already existing institutional practices and, therefore, are translated into local practice in varying degrees and in ways that involve a process very similar to bricolage. The difference is that translation involves the combination of new externally given elements received through diffusion as well as old locally given ones inherited from the past» (Campbell, 2004: 80).

institusjonelle kontekster (enn der rekombineringen finner sted).⁶³ Litteraturen har tidligere brukt metaforen diffusjon om import og implementering av institusjonelle elementer, i nye lokale kontekster. Således kan translasjon betraktes som den viktigste underliggende mekanismen i den større prosessen diffusjon (Campbell, 2004: 65).

I Campbells kritikk av tidlige institusjonell forskning ligger det en viktig metodologisk dimensjon. Mens tidligere studier (for eksempel Meyer og kolleger, se Campbell, 2004: 79) benytter store datasett med titalls eller hundrevis av case, for å beskrive endringer, får man ved slike studier liten forståelse for de lokale mekanismer som er grunnleggende for de større beskrevne prosesser. Han understreker i den sammenheng kvalitative case studier som en fruktbar tilnærming. Det er i tråd med undertegnede forfatters perspektiv og planen for inneværende studie (se metode og prosjektbeskrivelse i vedlegg).

Et metodologisk poeng, som ikke problematiseres hos Campbell (se for eksempel Rottenburgs [1996] kulturfaglige/antropologiske vinkling under), er at det må være empirisk vanskelig å identifisere hva som er gamle og hva som er nye institusjonelle elementer. (Kanskje det empirisk må løses med operasjonelle definisjoner. Skal man i denne studien for eksempel si at konkurranseorientering er gamle elementer og helsediskurser er nye?) Campbell (2004: 80-82) gir dog noen tips som kan anvendes forholdsvis konkret metodisk, ved å hevde at oversetting avhenger av: lokal institusjonell kontekst; politisk mobilisering; og organisasjonskarakteristika. (Med referanse til inneværende studie, er disse alle mer eller mindre redegjort for innledningsvis. Mer om lokal kontekst for det enkelte idrettslag, presenteres i senere publikasjoner.)

Translasjonsaspektet nyanserer på den ene siden de tidligere refererte og av undertegnede forfatter tidligere anvendte perspektiver om isomorfisme eller likedanning. Det nyanserer eller utvider på

⁶³ Translasjon har dermed et større revolusjonerende potensiale, jamført med rekombineringen (som utelukkende baserer seg på lokale elementer som settes sammen på nye måter) som er mer evolusjonær (Campbell, 2004: 65).

den andre siden også forståelsen av diffusjon.⁶⁴ Translasjon tillater og forutsetter en meningsproduksjon i den lokale konteksten, der de nye institusjonelle elementene skal implementeres. Med et perspektiv som fokuserer på hvordan institusjonelle elementer importeres og aktivt behandles i den lokale konteksten de importeres til og skal implementeres i, forflyttes forståelsen av hvor makta ligger (Czarniawska & Joerges, 1996: 47). Mens diffusjon, som en metafor av den fysiske/biologiske prosess der stoffer forflytter seg fra en side av en membran til en annen, baserer seg på at høyere konsentrasjon på den ene siden (makthavende leverandør) fører til diffusjon til den andre siden (passiv og maktesløs mottaker),⁶⁵ baserer translasjon seg på aktiv (be)handling på mottakersiden.⁶⁶

Poenget med konseptet translasjon, er å finne et teoretisk rammeverk som kan forstå hvordan lokale organisasjoner som idrettslag tar innover seg overnasjonale og nasjonal diskurser samt politiske forventninger og retningslinjer om helse. Konseptet om translasjon anses som fruktbart til formålet, som kan betraktes som organisasjonsanalyser med en spenning mellom reproduksjon og likedanning på den ene siden, og endring og lokal tilpasning til overgripende ideer på den andre siden.⁶⁷ Nyinstitusjonalistisk teori, inkludert konseptet translasjon, kan hjelpe å identifisere og beskrive, og fortolke, forstå og forklare, hvordan og hvorfor ideer objektiveres

⁶⁴ «The fact that diffusion involves an important translation step has serious implications for those institutionalists who claim that diffusion leads to homogeneous or isomorphic outcomes» (Campbell, 2004: 83).

⁶⁵ Det kan selvsagt diskuteres hvorvidt man kan snakke om makt, med referanse til en fysisk/biologisk prosess der begge parter er passive ofre for naturlover. Men så lenge vi bruker metaforen om sosiale fenomener, må maktaspektet drøftes.

⁶⁶ «... it is ... accurate to imagine this process as a kind of ball game. Only if the actors catch the ball and pass it on, i.e. they collaborate, can the game continue... in this way, we move from the *trans-mission* ... to the *trans-formation* of a thing» (Rottenburg, 1996: 214-215, original kursiv).

⁶⁷ «It [translation] comprises what exists and what is created; the relationship between humans and ideas, ideas and objects, and humans and objects – all needed in order to understand what in shorthand we call «organizational change»» (Czarniawska & Joerges, 1996: 24).

og settes ut i handling, som når de er repetert ofte og lenge nok, blir institusjoner (Czarniawska & Joerges, 1996: 26).

Campbells (2004: 28) konkrete forslag, for å analysere endring, er: å spesifisere de dimensjoner som ønskes analysert og som det dermed skal søkes etter endring langs; å definere tidsrammen for endringsanalysen; og til slutt å identifisere hvilken endring som skjer (langs de spesifiserte dimensjoner innefor gitt tid). Tidligere har jeg, når endring og variasjon skal drøftes, forsøkt å forklare det med individers atferd (Skille, 2005c). Selv om man snakker om organisasjonsatferd, er organisasjoner til syvende og sist en samling mer eller mindre koordinerte handlende individer.⁶⁸ Fordi individer er forskjellige, også innenfor samme organisasjon eller innenfor rammen av det man gjerne kaller felles kultur, muliggjøres variasjon (Rottenburg, 1996).⁶⁹

Tar man for seg perspektivet om at omgivelsenes forventinger dominerer når organisasjoners atferd skal forklares på den ene siden, og andre teoretiske fokus om effektivitet på den andre siden, vil translasjonsperspektivet bringe disse tilsynelatende ytterpunktene sammen.⁷⁰ Variasjon kan forklares ved at det som oppleves som effektivt og passende å importere til et felt, eller til en organisasjon innen et felt, eller kanskje bare til en del av en organisasjon, ikke anses som like effektivt eller passende andre steder (felt, organisasjon eller organisasjonsledd). Spesifisering av hvilke handlingslogikker det enkelte individ, som i inneværende studies tilfelle kan være informanter i idrettslag, kan dermed være med å øke forståelse for

⁶⁸ <... it is important to retain the view of the individual as a human agent routinely engaged in the reproduction of social institutions, but with the capacity to translate them in the course of day-to-day activities> (Spyberg, 1996: 189).

⁶⁹ <... in order to bring an idea into a local cosmos from any part of the outside world, one has to use a cultural code ... each culture has several mutually contradicting codes which are made available to individual people like alternative repertoires for thought> (Rottenburg, 1996: 214).

⁷⁰ <Translation aims at the appropriation of the external thing, which is then given another function, an altered meaning and often a new shape in the new context> (Rottenburg, 1996: 214).

og forklare hvordan helsepolitiske forventninger oversettes til praksis i akkurat det idrettslaget. Når beskrivelser fra flere case sier noe om det samme, men ikke nødvendigvis sier det samme, kan man utvikle en forståelse for hvordan og hvorfor enkelte elementer diffunderes til noen steder men ikke til andre steder (jf. idealtypiske trekk ved idrettslag).

Valg og operasjonaliseringer

For å slutte den organisasjonsteoretiske sirkelen, vil jeg ta et skritt tilbake. (Jeg vil nedenfor slutter den individuelt orienterte handlingsteoretiske sirkelen med en refortolkning av Bourdieu.) Det skrittet vil tas på to måter. For det første vil jeg gå tilbake til grunnlaget for translasjonsperspektivet innen nyinstitusjonalismen, nemlig translasjonssosiologien til Callon og Latour (1981). For det andre vil jeg se kort på en sammenheng mellom de ovenfor nevnte klassikere (Durkheim og Weber), og translasjonsperspektivet. Begge baserer seg på Rottenburg (1996).

I motsetning til Durkheim, som mente at samfunnet binder sammen individene, så mener Callon og Latour (1981) at det er individene som binder sammen samfunnet.⁷¹ Følgelig er interaksjon mellom mennesker fundamentalt for konstitueringen av en organisasjon som en makroaktør (til forskjelle fra individ som mikroaktør). Men samhandling mellom mikroaktører (individer) som leder til konstitueringen av en makroaktør, beror ikke på kontraktsforhold mellom mikroaktørene, som rasjonelle valg teoretikere ville si. Det beror derimot først og fremst på translasjoner.

På denne måten fortsetter Callon og Latour (1981) en linje etter Durkheim, med argumentet om at samfunnet, her det lokale feltet som det importeres institusjonelle elementer til, ikke er mulig uten et minimum av klassifikatorisk soliditet (altså enighet innen det aktuelle felt om hva oversettelsen betyr). Samtidig gir de

⁷¹ Dette perspektivet er kompatibelt med påstanden om at det til syvende og sist er handlende individer som konstituerer, og muliggjør endring innen, organisasjoner.

oversettelsen en radial performativ dreining. Det siste kan betraktes som en levning etter Webers konsept om karismatisk makt. Det ligner videre tilsynelatende på Bourdieu sin forståelse av sammenhengen mellom makt og kultur, som konstitueres gjennom en prosess med virkelighets definisjoner og –tolkninger (Rottenburg, 1996: 216).

Det er individenes handling som avgjør om organisasjonens atferd fremstår som reproduktiv versus endringsvillig, eller likedannende versus særegen (og dermed gir rom for variasjon på feltet). Individens handlinger kan analyseres og forstås ved hjelp av Bourdieus teori (jf over og Skille, 2005c). Både på aktørnivå og generelt i forsøket på å koble aktør med struktur (mens det ovennevnte kan betraktes som et organisasjonsnivå), bruker jeg en oppdatert versjon av Bourdieu som er basert på Lash (1993, 1994) sin fortolkning.

Bourdieu teori er kritisert for å være deterministisk og for å vektlegge tidlige erfaringer i et menneskes liv for mye. Blant andre Vaugrand mener at, tross dets løsning på problemet objektiv versus subjektiv, er habitusbegrepet for statisk (Vaugrand, 2001; se Bourdieu, 1977: 78-91, 1990: 53-4). De vesentligste endringer med hensyn til individets forhold til samfunnet er gjerne beskrevet som individualisering, som ofte forstås som løsrivelse fra eksisterende kulturelle koder der valg ikke lenger begrunnes med gruppenes verdier men av individuell tilfredsstillelse (Giddens, 1990, 1991; Beck, 1992).

Selv om kritikere har påpekt at individualisering ikke er sosiologisk nytt, er det ikke før vi i løpet de siste tiår har gått inn i den såkalte refleksive moderniteten, at disse faktorene gjelder massene i den vestlige verden (Beck, et al., 1994; Mouzelis, 1999). Mens enkelte hevder at individualisering betyr autonomi, løsrivelse og liberalisering for den enkelte, vektlegger andre samfunnets hybride former, motsetninger og ambivalenser (Beck og Beck-Gernsheim, 2002). Det er sammenheng mellom personlige preferanser som i prinsippet er like åpne for alle, og de reelle mulighetene og beskrankninger (ibid: 43, jf Bourdieu, 1986: 101). Livsstil – inkludert elementet om individualisering – varierer mellom sosiale grupper

Da tilskrevne kjennetegn er viktige i dag (men kanskje noe mindre viktig enn før?), og habitus må betraktes som klassifiserende

men formbare schemata (og ikke statiske klassifiserende kategorier), samt en tolkning av Bourdieus handlingsteori som basert på en «preference-scheduled actor» (Lash, 1994: 155-6; se også Lash, 1993), er min forståelse at habitusbegrepet er fruktbart i en moderne sosiologisk analyse. Deltakelse i idrettslige aktiviteter kan ifølge en slik teori forklares av både strukturelle faktorer og personlige preferanser (både struktur- og aktørperspektivet har dermed forklaringsverdi).

De ulike og de samlede teoretiske perspektiv gir muligheter for å stille en del spørsmål, som springer ut av problemstillingene, på en mer sofistikert måte. For eksempel: Hvilke funksjoner har idrettslaget? (Durkheim) Hvilke type handlinger gjør idrettslagets representanter? (Weber) Hvilke habitus har de frivillige og ansatte i idrettslaget – rekruttering og reproduksjon? Finnes det et idrettsfelt og et helsefelt, og hvordan interagerer disse? (Bourdieu) Hvilke likedanningsprosesser utsettes idrettslaget for? (jf. tidligere anvendelse nyinstitusjonalismen) Hvordan oversetter idrettslaget den sentrale helsediskursen til lokal praksis? (nyere nyinstitusjonalisme)

METODOLOGI OG METODER

På den ene side kan man si at den presenterte teori er flertydig, og at den dermed gir flertydige implikasjoner for vitenskapsteoretiske perspektiver. Følgelig må et vitenskapsteoretisk perspektiv velges og klargjøres. På den annen side kan man si at med den presenterte teori som utgangspunkt, ligger veien åpen for et mangfold av metoder. Like følgelig bør hver og en av disse bevisst velges og klargjøres, og de bør bygge på samme vitenskapsteoretiske fundament.

Jeg vil innledningsvis i dette kapitlet behandle de ovenfor nevnte klassiske sosialteoretikere i samme rekkefølge, og underveis klargjøre mitt forhold til dem. Målet er å munne ut i et vitenskapsteoretisk rammeverk, som ligger til grunn for de konkrete metoder som presenteres og diskuteres senere i dette kapitlet. Vel så viktig som å beskrive (og kvalitetsvurdere) de konkrete metoder som vil nyttes gjennom denne studien, er det i dette notatet å presentere et vitenskapsteoretisk rammeverk for konkrete metoder. Derfor vil de to neste deler vies til henholdsvis refleksiv metodologi og hermeneutikk.

For Durkheim var sosiologi metodologisk analogt med naturvitenskaper, men med forskjellige studieobjekter. Sosiologien skulle forklare sosiale fenomener, liksom naturvitenskapene avdekket lovmessigheter i for eksempel fysiske krefter eller biologiske instinkter. Sosiologien skulle årsaksforklare komplekse samspill av enkeltdeler innenfor en helhet, der helheten (samfunnet) ble betraktet som et selvregulerende system (der enkeltdelene har funksjoner i en organisme, jf teori). Durkheim innrømmet dog noe av sosiologiens begrensning i forhold til naturvitenskapene han sammenlignet med.

En samfunnsforsker kan ikke på samme måte som en naturviter oppstille eksperimenter, og basere sin empiri på det.

Durkheims løsning ble komparativitet. Ved å sammenligne ulike samfunn og hvordan sosiale fenomener mente han å kunne årsaksforklare hvordan sosiale «ting» hang sammen (for eksempel i Durkheims studie av forekomsten av selvmord jamført med sosiale fakta). Durkheim regnes således som metodisk kollektivist (Grimen, 2003: 244), da han forklarte individers atferd ved hjelp av lover som gjaldt for helhetlige sosiale fenomener (som i Durkheims beskrivelse av religion som forklaring på forekomsten av selvmord), og/eller de posisjoner/funksjoner individet hadde innenfor det helhetlige sosiale system (som i Durkheims beskrivelse av ekteskapeleg status som forklaring på forekomsten av selvmord).

Weber, på den annen side, regnes som metodologisk individualist, da han som utgangspunkt forklarte sosiale fenomener ut fra de prinsipper som styrer enkeltindividers atferd og/eller beskrivelser av situasjoner som individet inngår i (Grimen, 2003: 234-5). Selv om Weber også presenterte en form for komparativitet i sin metodelære, kan Durkheim og Weber sies å representere noen av ytterpunktene i empirisk forskning. Jeg velger å legge meg noe imellom, selv om denne studien har sine klare kvalitative preferanser.

Mitt metodologiske perspektiv bygger på to pilarer. Det er for det første Bourdieus refleksive sosiologi (Bourdieu et al., 1991; Bourdieu & Wacquant, 1992) og kombinert med en generell refleksiv metodologi (Alvesson & Sköldberg, 2000). Det er for det andre Ricouers (1991) hermeneutikk.

Refleksiv sosiologi og metodologi

Slik jeg leser Bourdieu sitt refleksive perspektiv tilsier det at man ikke nødvendigvis bygger på Durkheim eller Weber sin sosiologi, men aktivt velger og anvender ulike elementer fra ulike teoretikere og ulike metodiske leire. Poenget er at man reflekterer over hvordan sosiologisk kunnskap produseres, og reflekterer omkring ulike metoders forutsetninger (blant annet derfor kan det være en ide å kjenne klassikerne), muligheter og begrensninger. Følgelig anser jeg

sosiologisk kunnskapsproduksjon verken som rent induktiv eller som rent deduktiv.

Selv om metodevalget for denne studien kan plasseres inn i et kvalitativt paradigme,⁷² og kvalitative metoder har sine kjennetegn som tykke beskrivelser av få enheter, og partikularitet fremfor generaliserbarhet, vil jeg her understreke en del vesentlige likheter mellom vitenskapelige metoder på tvers av kvantitativ—kvalitativ aksens.⁷³ Viktigere enn hvordan data samles inn, blir det således hvordan de analyseres og presenteres. En refleksiv sosiologi er derfor tilsynelatende mer i tråd med kvalitative metoder, fordi fortolkning og forståelse allerede er vesentlige aspekter (i motsetning til forklaringsøkende kvantitative metoder).⁷⁴

I tillegg til Bourdieus refleksive sosiologi, er jeg inspirert av Alvesson og Sköldbørgs (2000) forslag til en refleksiv metodologi. De tar for seg ulike retninger innen det de med en samlebetegnelse kaller refleksiv metodologi, og utvikler på bakgrunn av fire retninger en metateori, som et rammeverk for inspirert og strukturert refleksjon.⁷⁵ Disse retningene er (i) data-orienterte metoder, (ii) hermeneutikk, (iii) kritisk teori, og (iv) poststrukturalisme og postmodernisme. På bakgrunn av disse, og hvordan ulike nivåer refleksjon spiller sammen, kaller Alvesson og Sköldbørg (2000) sin metateori for quadri-hermeneutikk.

Alvesson og Sköldbørg (2000: 250, Table 7.1) skisserer således fire nivåer fortolkning: interaksjon med det empiriske materialet, med fokus på for eksempel innholdet i og meningen med

⁷² Konseptet paradigme er omdiskutert. Se for eksempel McNamee (2005).

⁷³ Prinsipielt deler jeg ikke Bourdieu sitt syn på sosiologen som den eneste med rett og evne til å være refleksiv. Men at sosiologi, og spesielt den metodologi som forfektes her, kan være bedre egnet til refleksiv kunnskapsproduksjon enn annen virksomhet både innefor og utenfor vitenskapen, står jeg for. (Ellers ville det metodologiske valg vært ubegrunnet.)

⁷⁴ Den refleksive sosiolog vil innse at også tall må fortolkes.

⁷⁵ «The framework gives multilevel reflective activities a certain structure and systematization. Reflection occurs when one mode of thought is confronted by another. Metatheory is a comprehensive frame of reference for inspiring and structuring reflection. We call our suggestion for such a frame of reference for «reflexive interpretation»» (Alvesson & Sköldbørg, 2000: 247).

intervjuer eller observasjonsnotater; fortolking, som handler om å forstå de underliggende meninger (i det empiriske materialet); kritisk fortolking, der ideologi, makt og sosial reproduksjon skal forsøkes oppdages og påpekes; og til slutt refleksjoner omkring tekstproduksjon og språkbruk. Sistnevnte handler om å reflektere over hvilke stemmer man slipper til i publiseringen av sine forskningsresultater, og dermed hvilke maktrelasjoner man selv reproducerer eller motarbeider.

Mulighetene for ulike fortolkninger er vesentlig i den nevnte måte å arbeide og reflektere på, og fire aspekter er i den sammenheng viktige. Det Alvesson og Sköldberg (2000: 250) kaller det fortolkende repertoar, avhenger av:

- kreativitet, med hensyn til muligheten for eller evnen til å se ulike aspekter ved et empirisk materiale,
- teoretisk sofistikering, det vil si at man kjenner og kan anvende den valgte teori eller det valgte perspektiv godt,
- teoretisk bredde, som vil si at man kjenner flere teorier, og derigjennom kan se flere fortolkningsmuligheter og variasjon,⁷⁶ og
- å kunne reflekter over det ovennevnte på et metateoretisk nivå (Alvesson & Sköldberg, 2000: 250, Table 7.1).

Metateori, som for Alvesson og Sköldberg betyr kritisk teori (Ch. 4) og postmodernisme (Ch. 5), stimulerer til refleksjon og legger til rette for kreativitet i samspillet mellom empiri og fortolking. To sammenhengende poenger viser det. For det første må det stilles spørsmål ved hva som ligger bak de første fortolkningene som forskeren produserer.⁷⁷ For det andre legger metateori til rette for alternative

⁷⁶ «If ... the researcher has at least some knowledge about two or more theories, and has a positive attitude towards them, then things will be different. Empirical material can then generate the consideration of some fairly disparate interpretations (or maybe several interpretations) ... The possibility of multiple interpretation enhances reflection (and vice versa)» (Alvesson & Sköldberg, 2000: 250-251).

⁷⁷ Det tilsvarer første skritt, «gjettingen», i Ricoeurs (1991) hermeneutiske analyse. Se under.

fortolkingsrammer, og for å reflektere over hva andre perspektiver eller teorier ville produsert av kunnskap (med et tilsvarende empirisk materiale).⁷⁸

Alvesson og Sköldbberg (2000: 254-255, Figure 7.2) forklarer hvordan de fire refleksjonsnivåene kan spille sammen. De gir ingen av nivåene forrang fremfor noen andre, men åpner for at den enkelte forsker kan vektlegge dem og interaksjonen mellom de ulike nivå, ulikt. Det går for eksempel fint an å arbeide med refleksjon direkte mellom det hermeneutiske og poststrukturalistiske nivå, og således vektlegge egen fortolkning og lingvistisk presentasjon mest. (Man hopper således mer eller mindre over det kritiske nivå, og det dataorienterte nivå har man allerede forlatt.)

Det finnes ingen fasit for refleksjon. Alvesson og Sköldbberg (2000) skisserer en modell som kan anvendes til systematisk refleksjon. Men den gir ingen garanti.⁷⁹ Poenget til Alvesson og Sköldbberg (2000), som jeg vil si meg enig i, er følgende: Fortolkning er ikke bare konstruksjon og tolkning av empiri (nivå 1 og 2 i modellen), men også refleksjon omkring hvorfor vi gjør de fortolkningene vi gjør (x), og hvilke alternative fortolkninger som kan anvendes (y og z) (nivå 3 i modellen), samt refleksjon omkring forskerens egen rolle og lingvistiske fremstilling av den virkeligheten (empirien) han forsøker å si noe om (nivå 4 i modellen).

Modellen kan hjelpe å systematisere, og dermed på en ryddigere måte dokumentere, egne refleksive prosedyrer (se pilotrefleksjon senere i notatet, for eksempel på anvendelse av den skisserte modell.)

⁷⁸ Senere i inneværende notat vil jeg gjøre en pilotrefleksjon, etter Alvesson og Sköldbbergs (2000) mal for systematisk refleksjon. Jeg vil med utgangspunkt i to tidligere presenterte papere (Skille, 2005d, 2006b), stille følgende to spørsmål (jf. Alvesson & Sköldbberg, 2000: 253): Hva er utgangspunkt for de tolkninger som gjøres i de aktuelle manuskripter? og Hva ville jeg ved hjelp av alternative perspektiver produsert av annen kunnskap?

⁷⁹ ‹This sort of interaction between different kinds of epistemological reflective position does not of course guarantee advanced reflexivity – which is not primarily a question of following procedures – but does mean that the conditions for such reflection are improved› (Alvesson & Sköldbberg, 2000: 257).

Ricoeurs hermeneutikk

Læren om fortolkning, hermeneutikk, har mange grener. Jeg vil her skissere hermeneutikken til Ricoeur (1991), hvis fundament er at sosial handling (social action) kan betraktes som tekst.⁸⁰ Dermed kan fortolkning av sosial handling analyseres på samme måte som tekst. Det innebærer at teksten/handlingen (ved å bli gjenstand for analyse) gjennomgår en objektivisering, fra intensjonen som lå til grunn hos forfatteren/aktøren som produserte teksten/handlingen, og fra de forhold hvor teksten/handlingen ble produsert (Ricoeur, 1991).⁸¹ Ut fra dette (objektifiseringen) springer behovet for fortolkning. Ricoeur deler ikke Diltheys forståelse av forskjellen mellom forklaring og forståelse, men behandler dem som gjensidige elementer i fortolkningen av tekst eller handling (Ricoeur, 1991).⁸²

Forklaring for Ricoeur er ikke det samme som forklaring i naturvitenskapelige termer (eller hos Durkheim), med fokus på sammenhenger mellom årsak og virkning basert på objektive og observerbare fakta.⁸³ Ricoeurs utgangspunkt for en analyse er at teksten/handlingen (som skal analyseres) er objektifisert mening, og ut fra denne springer muligheten og behovet for forklaring (Ricoeur, 1991). På den ene siden må teksten/handlingen forstås som et resultat av forfatterens/aktørens intensjon (om å produsere teksten/handlingen).

⁸⁰ Det følgende bygger i stor grad på inspirasjon fra Steen-Johnsen (2004: 14-27).

⁸¹ «... a text is detached from its author, an action is detached from its agent and develops consequences of its own» (Ricoeur, 1991: 153). «objectivity» ... proceeds from the «social fixation» of meaningful behaviour» (Ricoeur, 1991: 154).

⁸² «It [the paradigm of text interpretation] offers a fresh approach to the question of the relation between *Erklären* (explanation) and *Verstehen* (understanding, comprehension) in the human sciences ... This answer lies in the dialectical character of the relation between *Erklären* and *Verstehen* as it is displayed in reading» (Ricoeur, 1991: 156, original kursiv).

⁸³ For en nyansert kritikk av kritikken av objektivisme, se McNamee (2005; jf Skille, 2005c). Et poeng for McNamee (2005) er objektivismekritikernes oversette sammenheng mellom objektive og observerbare fakta. På den ene siden kritiseres objektivistene for å tro på det observerte som objektivt sant. På den annen side baserer kritikerne seg også på ulike former for observasjon i sin empiriske forskning.

På den andre siden må den forklares, da den objektifiserte tekst/handling inngår i og gjenspeiler objektive strukturelle forhold. Ricoeur beskriver innholdet i forståelse/forklaring ved å vise til to bevegelser (movements) eller prosesser, først fra forståelse til forklaring, deretter fra forklaring til forståelse.⁸⁴

Første bevegelse/prosess begynner med å «gjette» intensjonen med forfatterens/aktørens produksjon av teksten/handlingen; denne baseres på inspirasjon og intersubjektivitet, og fokuserer på å se teksten/handlingen som en helhet (Ricoeur, 1991).⁸⁵ Ricoeur understreker at en hver teksts/handlings multifaseterte karakter muliggjør flere fortolkninger og konstruksjoner. (Det plasserer ham i et post-strukturalistisk paradigme.) Men, enhver gjetning er ikke nødvendigvis like god som en annen, og validering må gjøres ved å produsere argumenter for sin fortolkning, basert på tilgjengelig kunnskap.⁸⁶ Ricoeur understreker at denne valideringen ikke må sammenlignes med empirisk falsifisering eller verifisering, men at valideringen følger en logikk basert på usikkerhet og kvalitativ sannsynlighet (Ricoeur, 1991). Alvesson og Sköldberg (2000: 95-8), samt Steen-Johnsen (2004: 15), knytter dette til og eksemplifiserer/utdypet poenget ved hjelp av Geertz (1973) sitt konsept om tykke beskrivelser.⁸⁷

⁸⁴ Se den hermeneutisk sirkel i Alvesson og Sköldberg (2000: 98-100).

⁸⁵ «... it [the text] is not a mere sequence of sentences, all on an equal footing and separately understandable. A text is a whole, a totality» (Ricoeur, 1991: 158).

⁸⁶ «... there are no rules for making good guesses. But there are methods for validating guesses» (Ricoeur, 1991: 158).

Validering kan for eksempel skje ved triangulering (Skille, 2005c). Se konkrete metoder og kvalitetsvurdering av metoder, under.

⁸⁷ «Thick description is the first step in the interpretation of culture ... The very skill and the grasp of the whole in this type of analysis ... is a good example of what we referred to ... [as] the coherence of meaning» (Alvesson & Sköldberg, 2000: 96).

«Such is the balance between the genius of guessing and the scientific character of validation which constitutes the modern complement of the dialectic between *Verstehen* and *Erklären*. At the same time, we are prepared to give an acceptable meaning to the famous concept of the *hermeneutic circle*. Guess and validation are in sense circularly related as subjective and objective approaches to text» (Ricoeur, 1991: 159, original kursiv).

Andre bevegelse/prosess i Ricoeurs dialektiske fortolkning, er den fra forklaring til forståelse. Objektiviseringen av tekst/handling tillater at en isolerer denne fra enhver annen referanse ('any ostensive reference' [Steen-Johnsen, 2004: 15]), og dermed betrakter den utelukkende med referanse til dens interne struktur.⁸⁸ Ricoeur eksemplifiserer dette med strukturalisme, som anser språk eller handling som strukturerte systemer der strukturen kan identifiseres uten referanse til noen konkret kontekst. Men, selv om aktørens subjektive opplevelser og kontekst kan settes til side, er disse viktige elementer i analysen av struktur.⁸⁹ Ved å koble den strukturerte (og objektifiserte) tekst/handling med den subjektivt opplevde kontekst, unngår Ricoeur den relativismen som vanligvis er konsekvensen av strukturalisme og semantikk.

Ricoeurs perspektiv impliserer en redefinering av forholdet mellom objektivisme og subjektivisme og forholdet mellom struktur og aktør. (Den teoretiske debatten fra forrige kapittel, med Durkheim og Weber som ytterpunkter og med for eksempel Bourdieu som syntese, kan tas opp igjen på et epistemologisk nivå; se Steen-Johnsen, 2004: 15-25). Av metodologisk karakter, vil Ricoeurs perspektiv appliseres og diskuteres i relasjon til kunnskapsproduksjon om hva som konstituerer et idrettslag. Konkret vil det handle om de to bevegelsene/prosessene i analysen som Ricoeur skisserer. Hvordan vil analyseprosessen fra forståelse til forklaring og bevegelsesprosessen fra forklaring til forståelse virke inn på min analyse av idrettslag?

⁸⁸ «In the first case, we treat the text as a worldless entity ... It proceeds from the suspension, the *epoché*, of the ostensive reference. To read in this way means to prolong this suspension of the ostensive reference to the world and to transfer oneself into the «place» where the text stands, within the «enclosure» of this worldless place» (Ricoeur, 1991: 162, original kursiv).

⁸⁹ «... the function of structural analysis is to lead from a level of surface semantics, that of the narrated myth, to a depth semantics, that of boundary situations which constitute the ultimate referent of the myth» (Ricoeur, 1991: 164).

De empiriske studier – konkrete metoder

Denne studien bygger på flere metodiske tilnærminger, som anses som kompletterende i forhold til den kvantitative forskningen som danner grunnlaget for den empiriske oversikten som er gitt i innledningen, og i forhold til hverandre. Metodekapitlet vil i det videre være tredelt.

Først kommer det en del om det jeg har kalt innledende støttemetoder. Disse er for det første samtaler med personer i sentral- og regionalleddene innen frivillig idrettsorganisering og offentlig forvaltning, og deltakende observasjon i fora (utover de som behandles under hovedempiriske undersøkelser) der idrettspolitiske tema diskuteres. Det er for det andre, dokumentanalyser, mer spesifikt om analyser av jubileumsbøker.

Viktigst i inneværende notat og i inneværende studie er feltarbeid i fem idrettslag. Under presenteres den metodiske planen for gjennomføring av feltarbeidet, herunder utvalg og verktøy/prosedyrer for datainnsamling. Deretter kommer noen refleksjoner om analyse og presentasjon, med forsøk på å bygge på de ovennevnte metodologiske perspektiv (Alvesson & Sköldberg, 2000; Ricoeur, 1991). Siste del er tanker om å produsere kunnskap om hva som konstituerer et idrettslag, og hvordan helsediskursen og sentral idrettspolitikk påvirker idrettslagets konstituering.

Siste del er kvalitetsvurdering av metodene, hver for seg og ikke minst samlet.

Det kan diskuteres hvorvidt de to første delstudier som her presenteres, kan regnes som egne forskningsprosjekter, og dermed legitimerer egne metodepresentasjoner. De er først og fremst ment som validerende forberedelser til det som kan kalles de hovedempiriske undersøkelser, nemlig feltarbeidene i fem idrettslag. De kan likevel anses som frittstående forskningsprosjekter, og kan danne grunnlag for – om datamengde og tid tillater det – egne publikasjoner. Spesielt kan det tenkes å skje med analysen av jubileumsbøker. Men egen

erfaring tilsier at det blir mye mer ut av de forberedende samtalene med sentrale personer enn først antatt og planlagt.⁹⁰

Til sammen vil flere delstudier med samme overgripende fokus, være med å validere hverandre og helheten. (For ytterligere kvalitetsvurdering av metoden(e), se slutten av kapitlet.)

Samtaler med sentrale personer og møter i aktuelle fora

Som første empiriske skritt inn i studien, valgte jeg å snakke med enkelte av dem som hadde og har ansvaret for utformingen av idrettspolitikk i sentrale ledd, både innen den frivillige idrettorganisasjonen (NIF) og innen offentlig forvaltning (KKD). Målet med det skrittet var å få mer kjøtt på det benet som dokumenter (først og fremst idrettspolitisk dokument og stortingsmeldinger) representerer, for å danne en forståelse av toppleddenes forhold og holdning til og meninger om idrettslagene som implementatorer av idrettspolitikk. Konkret har jeg snakket med:

- tidligere ledelse i NIF
- nåværende ansatte i NIF
- tidligere ledelse i Idrettsavdelingen
- nåværende ansatte i Idrettsavdelingen
- folk i idrettskretser

Samtalene ble ikke tatt opp på bånd, men notater ble skrevet, til dels under men spesielt like etter samtalene. Samtalene har ikke vært gjenstand for noen konkret analyse, men danner et supplement til de dokumenter som finnes (først og fremst stortingsmeldinger og idrettspolitisk dokument). Samtalene siteres således ikke direkte i det videre arbeidet, men danner et vesentlig grunnlag for forståelsen for de skrevne dokumenter, og for holdningen ovenfra og ned. Min forståelse av sentralleddenes representanters meninger om idrettslagene kan og vil skinne gjennom når hoveddata analyseres og presenteres senere.

⁹⁰ Doktorgradsarbeidet, som endte i avhandlingen Sport policy and adolescent sport (Skille, 2005c), var basert på fem artikler. To av disse (Skille, 2004a, b) bygget på samtaler med sentrale personer, som i utgangspunktet var tenkt som bakgrunnsinformasjon for de hovedempiriske undersøkelser.

Som en del av første skritt, og som en overlapp (kronologisk og tematisk) i forhold til feltarbeidet i idrettslag, har deltakelse på følgende fora vært nyttige, og stimulert til refleksjon omkring det inneværende forskningstema.

- Idrettsrådskonferansen 20.-22. oktober 2006, med tema helse
- Nordisk barne- og ungdomsidrettsseminar 26. oktober 2006, med innlegg om frafall, se vedlegg

I vedlegg finnes dokumentert feltnotater og refleksjonsnotater fra de to fora. Neste år skal jeg være observatør ved idrettstinget, der helse og NIFs rolle er viktig punkt på agendaen. Feltnotatene, og ikke minst notater med egne refleksjoner i etterkant, vil danne grunnlag for hvordan første gjetning (Ricoeur, 1991) i analysen av hovedempirien vil være.

Analyser av jubileumsbøker⁹¹

Det finnes som sagt lite forskningsbasert kunnskap om idrettslag. Det finnes likevel mye skrevet om idrettslag, i form av egne publikasjoner. Som et andre empiriske skritt inn i denne studien, vil analyser av jubileumsbøker rede grunnen for de senere empiriske undersøkelser, på flere måter. For det første vil analyse av jubileumsbøker inneholder, hva idrettslaget ønsker og formidle til omverdenen og ønsker å fremstå som, si noe om deres virke som kan være med å utvikle intervjuguiden til intervjuene.

For det andre vil resultatene av analyser av jubileumsbøker være med å validere resultatene fra senere empiriske studier. Det kan skje ved at forsker i intervjusituasjonen kan konfrontere informanter med hva idrettslag vanligvis sier om det aktuelle tema som diskuteres eller kanskje hva akkurat deres idrettslag har skrevet om det aktuelle tema, og det kan skje ved at resultater fra dokumentanalysen sammenholdes og refortolkes under hovedanalysen av intervjuer på et senere stadium.

⁹¹ Denne delstudien gjøres sammen med Tor Solbakken.

Jeg har i utgangspunktet lite forhåndskunnskap og få antagelser om hva analysen av jubileumsbøker vil gi av informasjon. Utvalget var således i utgangspunktet tilfeldig, med unntak av at jeg ønsket jubileumsbøkene til de lagene jeg skulle gjøre feltarbeid i, om de fantes.⁹² Et tilleggskriterium, som ble ansett som en fordel, var om jubileumsbøkene var av nyere dato. Håpet var da et de skulle ha mulighet til å presentere og diskutere sitt idrettslags forhold til senere diskurser, spesielt i forhold til helse. Vi endte med jubileumsbøker fra tre lokale idrettslag. Elverum, Sørskogbygda og Vaaler.

Innsamlingen av data består i å låne jubileumsbøker, lese disse, og notere stikkord på bakgrunn av følgende tema. Generelt: hvordan presenterer idrettslaget seg selv? Idrettslagets interesser og forholdet til sentralleddene: hvilke interessenter nevner idrettslaget, og forholder de seg overhodet til stat og NIF? Om idrettslaget tar innover seg samfunnsmessige diskurser, som helse: hvilke diskurser tar idrettslaget innover seg, og bryr de seg om helse? Datainnsamlingen vil gjennomføres av to forskere, som begge leser de utvalgte jubileumsbøker.

Analysen vil basere seg på de hermeneutiske prinsipper slik de er skissert av Ricoeur (jf over). Konkret vil analysen av jubileumsbøkene bestå i å sammenholde notater fra de enkelte bøker. Det vil søkes etter gjennomgående likheter, og forskjeller. Da denne studien vil gjennomføres av to forskere, vil diskusjoner om likheter og forskjeller valideres gjennom samtaler, som vil kunne reise nye problemstillinger som kan bli gjenstand for videre analyser og refortolkninger, eller for momenter som kan tas opp i senere intervjuer.

Det planlegges en egen rapport fra jubileumsbokanalysen.

⁹² Et søk på «idrettslag» i Bibsys Ask, ga 664 treff. Av disse ble 387 identifisert som jubileumsbøker. De øvrige var 60 treff på forskningsrelatert litteratur (inkludert doktorgrad og hovedfagsoppgaver som er behandlet i teoridelen), 83 treff på annet (som i stor grad er temahefter og andre skriv fra NIF sentralt), samt at 124 treff ikke er årstallfestede og således er utgåtte eller nåværende medlemsblader, klubbaviser etc.

Feltarbeid i fem idrettslag

«For å øke innsikten i hvordan idrettslag fungerer trenger en casestudier av ulike idrettslag for å få en dypere forståelse av det enkelte lag» (Skirstad, 2002: 249). Case studie er egnet til ovennevnte problemstillinger, som er formet med spørreordet hvordan, og vil undersøke samtidige tilfeller der en har tilgang på informasjon men ikke vil manipulere atferden til de som skal undersøkes (Yin, 2003).

Case studie som design impliserer, uten at det er lovmessig slik, ytterligere metodiske valg – vedrørende utvalg, datainnsamling og analyse. For eksempel seiler feltarbeid opp som en nærliggende metode. Feltarbeid er i utgangspunktet lengre opphold i kontekster eller nær fenomener en ønsker å produsere kunnskap om (og med).

Utvalg

Kontekst er av vesensbetydning i alle – i alle fall i alle kvalitative – studier (se Nilsson [1993] «Det sosiale nærmiljø»). Tanken er at fire av idrettslagene skal komme fra samme lokale – i alle fall regionale – kontekst (for andre utvalgsriterier, se under). Derigjennom søkes «variabelen kontekst» kontrollert, og andre kjennetegn ved idrettslaget og dets forhold til de i innværende studies kjerneaspekter, nemlig helse og helsepolitiske forventninger til idrettslaget, ønskes fremhevet.

Av både praktiske (feltets tilgjengelighet), og av fagrelevante (den uttalte folkehelseprofilen til kommunen) hensyn, vil de fleste idrettslag finnes i forskerens nærmiljø, aller helst i Elverum. Det femte idrettslaget i utvalget må nødvendigvis være fra en større by, da kriteriet er at det skal være et idrettslag som deltar i Storbyprosjektet. Utvalg betyr her både idrettslag som er case som det skal gjøres feltarbeider i, og representanter for disse idrettslagene som skal intervjues.

Utvalget av idrettslag vil bestå av ulike idealtyper (jf. Weber, over), slik at man kan kunne si noe om feltets mangfold (jf. Yin, 2003). Basert på en gjennomgang av tidligere forskning om idrettslag, herunder først og fremst ISFs kvantitative idrettslagsstudie (Enjolras & Seippel, 2001; Seippel, 2003), vil kriteriene for utvalg være (i) strukturelle kjennetegn som er identifisert i kvantitative studier av idrettslag og andre frivillige organisasjoner, (ii) Ibsens (1992)

idealtyper av idrettslag (Den lille idrætsforening, Boldklubben, Den store mosjonsforening), og (iii) erfaringer fra egen forskning.

Konkret ser jeg for meg:

1. en fotballklubb, som representerer den vanligste aktiviteten i norske idrettslag (Seippel, 2003);⁹³
2. en skiklubb, som representerer den nest vanligste idretten i norske idrettslag (ibid) og skiller seg fra fotball ved idrettens egenart – individuell versus lagidrett;⁹⁴
3. en snowboardklubb, som kan forventes å ha et annet forhold til NIF sentralt enn andre idrettslag (Brekke, 2003);
4. et ordinært fleridrettslag, da om lag en tredel av idrettslagene er slike (Seippel, 2003); og
5. et idrettslag med tilknytning til Storbyprosjektet, som nødvendigvis har et forhold til offentlig idrettspolitik.

Til sammen vil disse fem casene, ut fra hvilke typer lag de er, representere et bredt spekter av norsk idrett. Det er likevel viktig å huske at det finnes store variasjoner innenfor hver av de idealtypene jeg har valgt. (Her henvises til Enjolras & Seippel, 2001; Seippel, 2003.)

Utvalget informanter for hvert idrettslag, baserer seg på hvilke personer og posisjoner man kan tenke seg har noen formell og reell makt til å utøve innflytelse på idrettslagets aktivitet (både idrettslig og organisatorisk) og interesse og evne til å forholde seg til sentrale idrettspolitiske diskurser. For hvert idrettslag inkludert i studien vil intervjuer bli foretatt med valgt leder. I tillegg vil intervjuer foretas med eventuelt andre styremedlemmer, ansatt leder, trenere og oppmenn, samt ordinære medlemmer.

⁹³ Vedrørende hvor mange idrettslag som har fotball på programmet, opererer Seippel (2003: 10) med 23 %, mens Enjolras og Seippel (2001: 18) opererer med 34 %.

⁹⁴ Skiklubber er gjennomsnittlig mer konkurranseorientert enn fotballklubber (Enjolras og Seippel, 2001: 22), men det kan være vanskelig å bruke et slikt gjennomsnittsmål ved valg av case. Likevel er det en relevant dimensjon å ha i bakhodet, da det kan tenkes å virke inn på forholdet til idrettspolitiske mål og midler, og i forhold til idrettslagets rolle og funksjon.

Forberedelser og verktøy

De innledende studier som er presentert over, regnes som validerende støttemetoder til inneværende hovedempiriske undersøkelser. Gjennom de innledende studier starter og kontinuerer en refleksjon som vil bli med inn i de hovedempiriske undersøkelser. I tillegg regner jeg arbeidet med det inneværende notat som viktig forarbeid til hovedempiriske undersøkelser. Herigjennom har jeg fordypet meg i historie og tidligere forskning, og således fått noen antakelser eller forventninger som vil være med inn i de hovedempiriske undersøkelser.

Allerede i prosjektbeskrivelsen (i vedlegg) ble problemstillingene presentert, og teoretiske og metodiske perspektiver skissert. I inneværende notat har teori og metode (spesielt det metodologiske) blitt videreutviklet, og følelsen av å være klar til hovedempiriske undersøkelser har økt. Underveis i arbeidet de første månedene av inneværende studie og inneværende notat (høst 2006) har momenter utkrystallisert seg, som blir med inn i de hovedempiriske undersøkelser. Relevante momenter er notert underveis, og er materialisert i intervjuguiden (vedlegg).

Intensjonen vedrørende utarbeidelse av verktøy, var i utgangspunktet, at også observasjonshuskelister skulle utvikles gjennom arbeidet med inneværende notat. Når det gjelder resultatet av utviklingen av observasjonshuskelister, er det mer åpent/uferdig (enn tilfellet er med intervjuguide). Per nå er tankene følgende. Observasjon i møter vil i stor grad ta utgangspunkt i de samme momenter som i intervjuguiden. Observasjon ved praktisk aktivitet, vil ha et åpent utgangspunkt, med mål om å beskrive aktivitetskonteksten på en mest mulig deskriptiv måte. Om det lykkes, vet jeg enda ikke.

Datainnsamling

Datainnsamlingen vil basere seg på flere konkrete metoder, herunder dokumentanalyser, observasjon og intervjuer (jf. Easterby-Smith m. fl., 2002; Yin, 2003).⁹⁵ Av skriftlige kilder tenker jeg på rapporter og

⁹⁵ For å utforske mangfold i forholdsvis små utvalg er en metode som bygger på fuzzy set mengdelære fruktbar (Ragin, 2000), ved å kombinere kvalitativt (case-) og kvantitativt (variabel-) orientert forskning (Kvist, 2000).

planer som produseres av idrettslaget og forteller noe om dets mål og midler.

Studien vil ta form av et feltarbeid der jeg følger noen idrettslag over noe tid, anslagsvis et år (minst én sesong, inkludert konkurransperiode, forberedelser og etterarbeid, samt årsmøte). Derfor er hele kalenderåret 2007 satt av til feltarbeid/datainnsamling. På den måten kan jeg belyse problemstillingene tilnærmet kronologisk (jf. nedenfor). Et slikt design muliggjør at både oppdagende, beskrivende, forklarende og fortolkende angrepsvinkler alle kan nyttes i ulike faser av studien, som bygger opp under en stadig dypere forståelse av det enkelte idrettslag. En slik kvalitativ tilnærming legger til rette for fleksibilitet, ved at man kan komme tilbake til de enkelte case og informanter for å utdype oppdukkende problemstillinger, og at man kan oppsøke andre idrettslag og tilhørende informanter for å gjøre sammenligninger.

Observasjon henviser til tilstedeværelse i fora der dokumenter behandles og valg for idrettslaget fattes (som årsmøte, styremøter, evt. gruppemøter etc.), samt i fora der idrettspraksis utøves (som treninger og konkurranser). Her vil observasjonen i utgangspunktet være passiv, da jeg ikke ønsker å påvirke min forskningskontekst for mye. Feltnotater vil tas i alle de nevnte fora. Feltnotatene vil sammen med de transkriberte intervjuer danne det meste av grunnlaget for hovedanalysen.

Intervjuer vil gjøres med de utvalgte personer (jf utvalg). Intervjuene vil følge en mal der følgende hovedmomenter ønskes belyst (se mer detaljert intervjuguide i vedlegg). Intervjuer tas opp på bånd og transkriberes i sin helhet. Den transkriberte intervjuteksten vil sammen med feltnotater danne det primære grunnlaget for hovedanalysen.

Analyser

Analysen i et kvalitativt arbeid vil foregå kontinuerlig. Det som noteres i et feltnotat, har vært gjenstand for analyse, da det har gjennomgått en utvelgelsesprosess blant alt som kunne vært notert. Et oppfølgingsspørsmål under en intervjusituasjon er en reaksjon av en analyse av det svaret det er en oppfølging av. Poenget er at i enhver situasjon der forskeren selv er til stede under genereringen av

data, som observatør eller intervjuer, er forskeren selv det viktigste vitenskapelige analyseinstrumentet.

For å sette det på spissen: uten forskeren tilstede i disse situasjonene, ville det ikke blitt produsert kunnskap på denne måten (som, om vi underlegger oss spesielle metoderegler inkludert etiske sådane, vi velger å kalle vitenskap). Jeg forkaster ikke at det finnes mye kunnskap om de prosesser som konstituerer idrettslag uten at det er forskere tilstede, men poenget er at vitenskapelig kunnskap ikke ville blitt produsert uten at instrumentet forsker var til stede i den situasjonen data kan samles eller genereres.

Derfor anser jeg det for viktig og vitenskapelig riktig å redegjøre for de grove trekk i mine tanker (både for meg selv og potensielle lesere av senere deler av studien) før jeg går inn i selve den empiriske studien, ved å skrive dette notatet. Her klargjøres en del av mine for forståelser som vil ligge til grunn for analyser under datainnsamlingen og under senere sammenfattende analyser.

Jeg vil likevel skissere hvordan det jeg vil kalle den sammenfattende og avsluttende analysen er tenkt gjennomført, etter at data er generert. For, selv om analyser skjer fortløpende, så setter man en stopper for datainnsamlingen. Avgjørelsen om når datainnsamlingen skal stoppe, kan igjen være resultat av den kontinuerlige analysen, da en tommelfingerregel i kvalitative arbeider er at man har tilstrekkelig mengde data når nye runder med innsamling ikke gir vesentlig fortykning av de allerede eksisterende beskrivelser eller forståelser av fenomenet som skal undersøkes (Kvale, 1996).

Altså: man kommer til et punkt der man setter seg ned med mengder med tekst (i tillegg til manuskripter forfattet av andre), både feltnotater og transkriberte intervjuer, som skal under lupen på en mer helhetlig måte. La meg derfor vendetilbake til de ulike utgangspunktene for perspektiver som Durkheim og Weber representerer, og forsøke å samle disse. Mens Durkheim anså sosiologi som analogt med naturvitenskap og gjennom objektive sosiale fakta ville forklare sosiale fenomener, tok Weber utgangspunkt i det subjektive og ville fortolke og forstå menneskers opplevelser av sosiale fenomener ut fra menneskers egne beskrivelser av fenomenene.

Ricoeurs (1991) metodologi (jf. over) er grunnlaget for gjennomføring av hovedanalysen som presenteres under. Synteseteoretikere som Bourdieu forsøker å overvinne denne dikotomien teoretisk og epistemologisk, og Ricoeur forsøker med sitt grep å overvinne dikotomien forklaring—forståelse metodologisk. Ricoeur sin todeling i en fortolkning kan syntetisere Durkheim og Weber sine ulike utgangspunkt.

Som nevnt så vil analysen i en studie som denne foregå fortløpende, og resultatene vil gradvis fremstå som gyldige og pålitelige, ettersom fortolkningene fra ulike kilder finner sin form (jf. Easterby-Smith m. fl., 2002; Yin, 2003). Da poenget med studien er å *forstå* idrettslagets rolle og funksjon, vil en hermeneutisk analyse være et nærliggende utgangspunkt. En helhetsbeskrivelse og fortolkning av det enkelte idrettslag og dets forhold til toppleddene og helseargumentet vil være et mål. Problemstillingene vil behandles tilnærmet kronologisk, dog med stor overlapp.

Først vil dokumenter analyseres og gi tentative svar på problemstilling 1. Det vil skje ved å gjennomgå dokumentene, og lete etter passasjer som kan tolkes som beskrivelser av idrettslagets folkehelsemessige roller og funksjoner. Fyldigere svar av problemstilling 1 vil springe ut av analysen av intervjuer, som også vil danne grunnlaget for svar på problemstilling 2. Først leses hvert intervju i helhet og skaper et inntrykk.

Deretter gjennomgås intervjuene, og ulike passasjer knyttes til ulike koder som springer ut av intervjuguidens tematiske oppbygning men hvor det også genereres nye underveis i analysen. På den måten kan tematisk like deler av ulike intervjuer hentes opp og sammenholdes, og det konkretiseres ulike perspektiver fra ulike informanter. Problemstilling 3 er den analytisk mest utfordrende fordi den på sett og vis er en komparativ analyse, hvor intervjumaterialet og feltnotatene fra observasjonene settes opp mot hverandre.

Presentasjon

Etter inspirasjon fra Nilsson (1993) vil jeg trolig presentere resultatene fra idrettslagscasene på følgende måte. Først beskrives det geografiske, sosiale og kulturelle nærmiljø. Det vil for fire av idrettslagene være likt. For det andre presenteres idrettslagets historie. For det tredje

presenteres idrettslagets selvforståelse eller presentasjon av seg selv.⁹⁶ Det er opplagt at jubileumboksanalysen vil være til hjelp for de to sistnevnte, der jubileumbøker finnes. For det fjerde vil selvsagt forholdet til de sentrale ledd, NIF sentralt og staten, fokuseres. For det femte vil selvsagt, med tett relasjon til fjerde punkt, helse være et gjennomgangstema i analysen.

Fortolkninger og kategoriseringer av et idrettslags selvforståelse, forholdet til de sentrale ledd og helseperspektivet, baserer seg på analyser av dokumenter, feltnotater fra observasjon samt intervjudata, og presentasjoner bygger på sitater fra disse. Idrettslaget og selvforståelsen ble av Nilsson (1993) presentert med karakteristika som en del av overskriften. For eksempel «Mellom bruksmentalitet og markedstenking», «Klubben som alltid kommer tilbake», «Den blåhvite familien», og «Å være nummer en».

Kvalitetsvurdering

Vurdering av en studies kvalitet er vanskelig å foreta på forhånd, fordi planer ikke alltid gjennomføres og fordi forskningsfeltet er av en annen beskaffenhet enn først antatt. Likevel er det på sin plass med noen foreløpige refleksjoner, og bevisstgjøring omkring hvilke prosedyrer som kan styrke studiens kvalitet. Kvalitetsvurderingen av metodene tar utgangspunkt i begreper jeg har anvendt før (Skille, 2005c: 26), og en klassisk inndeling som kan oppsummeres i konseptet troverdighet. Begrepene jeg anvender er følgende. For det første anvendes konseptet validitet, herunder begreps- eller definisjonsvaliditet, intern validitet, og ekstern validitet. For det andre anvendes konseptet reliabilitet (Seale, 1999: 34-42; Yin, 2003: 33-39). Disse bygger på noen førende idealer (guiding ideals, Seale, 1999 kapittel 4), og brukes blant annet fordi de er overgripende for både kvantitative og kvalitative metoder.⁹⁷

⁹⁶ Idrettslaget og selvforståelsen ble av Nilsson (1993) presentert med karakteristika som en del av overskriften. For eksempel «Mellom bruksmentalitet og markedstenking», «Klubben som alltid kommer tilbake», «Den blåhvite familien», og «Å være nummer en».

⁹⁷ Det finnes rene kvalitative alternativer, se Seale (1999: 42-8), for eksempel begrepsapparatet foreslått av Loncon og guba (i Seale, 1999: 45): credibility, transferability, dependability og confirmability.

Definisjonsvaliditet handler om hvorvidt de ordene man setter på beskrivelsene av det virkelige fenomenet man belyser, faktisk samsvarer med det fenomenet. I forhold til kildene man anvender, kan det handle om hvorvidt informantene snakker samme språk seg imellom, og om at informantene og forsker ikke snakker forbi hverandre.⁹⁸

Intern validitet handler generelt om en helhetlig og ikke internt motstridende beskrivelse og forståelse/forklaring av fenomenet som det forskes på. I kvalitative studier innebærer det at meninger fortolkes og at forskjellige stemmer kommer til ordet omkring de temaer som skal belyses. Det er ikke minst viktig i en case studie som den inneværende, der utvalget er gjort strategisk nettopp i den hensikt å få fram forskjeller med hensyn til helse og relasjonen til sentral idrettspolitik.

Ekstern validitet handler om hvorvidt den produserte kunnskapen kan generaliseres eller overføres til andre deler av den sosiale virkelighet, enn akkurat de deler hvorfra data er generert. I inneværende studies tilfelle betyr det blant annet en vurdering av om de fem casene kan si noe om populasjonen idrettslag (n = 7500), eller i alle fall til større deler av populasjonen. Reliabilitet handler om funnenes persistens og etterprøvbarehet.

Delstudiene samtaler og møter og jubileumsbokanalysen vil kort behandles. Vekt i kvalitetsvurderingen vil bli lagt på det jeg har kalt de hovedempiriske undersøkelser (case studier av fem idrettslag).

Samtaler og møter

Samtaler og møter med sentrale personer er med å utvikle min forståelse av de begreper og konsepter som jeg leser meg til i overordnede dokumenter, som stortingsmeldinger og idrettspolitisk

⁹⁸ Mens operasjonalisering er den prosessen der teoretiske konsepter oversettes til for respondenter gjenkjennelige begreper om deres hverdagsfenomen (som for forskeren er studieobjektet), som i en kvantitativ spørreundersøkelse der det underforstås at forskeren har utspillet, vil en kvalitativ tilnærming fungere nærmest motsatt: jevnlig kontakt med feltet det forskes i og på vil lære forskeren de begreper og konsepter som er de virkelige, hverdagslige og naturlige for informantene.

dokument. De utgjør således en validering av definisjonsforståelsen i studien som helhet. Samtalene vil videre internvalidere studien som helhet, da de vil fungere triangulerende i forhold til de hovedempiriske undersøkelser. Den eksterne validiteten for samtaler med sentrale personer har begrenset verdi, fordi det ikke finnes noen kontekst de er direkte overførbare til.⁹⁹

Hvorvidt mine mer eller mindre – ofte mindre – formelle samtaler og møter med sentrale personer er bekreftbare, er usikkert og heller tvilsomt. Det er ikke sikkert en annen forsker ville få de samme svar og gjøre de samme fortolkninger som jeg gjør, under og etter slike samtaler. Det avhenger blant annet av tydeligheten til informantene, men det avhenger trolig mest av måten man spør på, og hvordan videre analyser av de svarene man får, skjer. På den annen side kan en påstå at så lenge samtalene har utgangspunkt i skrevne dokumenter, som stortingsmeldinger og idrettspolitisk dokument, så vil bekreftbarheten bli bedre, da de skrevne dokumenter er tilgjengelige for gjensjekk.

I møter der det finnes referat, vil bekreftbarheten være større, men min fortolkning vil også avhenge av min opplevelse av tilstedeværelsen og behandlingen av de aktuelle tema, som er dokumentert i mine feltnotater. Det vil selvsagt bli interessant om man kommer i den situasjon der mine feltnotater og NIFs offisielle referat sier forskjellige ting om samme fenomen. Eventuelt kan man komme i den situasjon at mine feltnotater og NIFs referat sier omtrent det samme om de ulike fenomen, men vektlegger ulike saker som blir drøftet på et møte, ulikt. Da kreves oppfølgende korrespondanse (se «member checking» under) som validering.

Jubileumsbokstudien

Vedrørende jubileumsbøker er definisjonsvaliditeten en utfordring, fordi vi fokuserer spesielt på helse. Om ikke helse benevnes direkte, betyr ikke det at boka som analyseres ikke inneholder betraktninger

⁹⁹ Hypotetisk kan en tenke seg at senere studier av andre paraplyorganisasjoner vil bli enklere fordi jeg har vært gjennom denne studien. Samtalene jeg i denne omgang har med sentrale personer vil således være eksternt valide i forhold til en eventuell senere studie.

om det. Helse vil således bli knyttet til breddeidrett, til satsing på ungdom og voksne, og ikke bare på barne- og/eller prestasjonsidrett. Den interne validiteten i jubileumsbokstudien avhenger av om vi kommer frem til et forholdsvis helhetlig, men ikke nødvendigvis unisont, bilde av de bøkene som analyseres. Igjen må ulike stemmer få plass i resultatene og analysen.

Om det kan dannes et helhetlig bilde, forbedres også den eksterne validiteten, fordi vi må anta at de få bøkene vi analyserer inngår i en større helhet. Bekreftbarheten er selvsagt stor i en analyse av bøker. De ligger der, og kan til enhver tid gås etter i sømmene. Vår analyse av bøkene må ses i sammenheng med det valgte forskningsfokus og det teoretiske grunnlaget som foreligger. Det er således ikke sikkert, og heller ikke meningen, at en annen forsker med et annet fokus og med annen teori, vil kunne replisere vår studie.¹⁰⁰

Case studier i fem idrettslag

Skissen av case studier av fem idrettslag presentert over, har av natur flere valideringsmekanismer innebygd. For det første vil lengre kontakt med den enkelte kontekst (ikke nødvendigvis kontinuerlig kontakt som et feltarbeid der en bor og lever sammen med gruppen man forsker på, men jevnlig kontakt med så mye kontinuitet som lar seg gjøre i egen nærkontekst) øke sannsynligheten for at forsker forstår det som er forskningsfeltets interne språk, altså det som her refereres til som begrepsvaliditet (Postholm, 2005).¹⁰¹ Forskerens tidligere kjennskap til feltet, som utøver, trener, far til utøver, og idrettsutdannet, vil hjelpe denne prosessen. Tidligere kjennskap til feltet kan også skape begrensninger, ved at forståelse tas for gitt, og dermed ikke blir satt ord på.

For det andre vil lengre kontakt med den enkelte kontekst, sammen med metodetrianguleringen som skjer gjennom de

¹⁰⁰ Det finnes her prosedyrer for å øke (både intern og ekstern validitet) reliabilitet (Seale, 1999: 42 samt kapittel 10), som jeg foreløpig lar ligge.

¹⁰¹ «[T]he advantages claimed by participant observers under the heading of «naturalism» whereby lengthy immersion in the field is said to enhance the accuracy of a research account, are directly paralleled to positivist researchers' claims for measurement validity» (Seale, 1999: 37-8).

ovennevnte støttemetoder, øke sannsynligheten for at forsker ikke bare forstår språket, men etter hvert forstår den enkelte utforskede konteksts interne logikk, eller det som her refereres til som intern validitet.

I diskusjonen om intern validitet dukker stadig problemet med kausalsammenhenger opp.¹⁰² Skal årsaksforklaringer være en vesentlig del av vurderingen av intern validitet i en kvalitativ studie? (I prinsippet er jeg tilhenger av å snakke om kvalitative metoder ut fra egne styrker og svakheter, og ikke som en negasjon til det opprinnelige samfunnsvitenskapelige paradigmet basert på kvantitative metoder. Men nettopp fordi kvantitative metoder og tilhørende begrepsapparat kom først, ser jeg meg nødt til å ta hensyn dertil, som den historiske bakgrunn for mitt inneværende perspektiv.)

Seale (1999) gjør et poeng av at kvalitative forskere, på tross av sin understreking av at de kun beskriver hva og hvordan, impliserer mye hvorfor (altså kausalsammenhenger) i sine analyser og utrappoteringer.¹⁰³ Seale underbygger sitt poeng med referanse til Geertz' tykke beskrivelser, og eksemplifiserer med et sitat fra Geertz' kjente studie av hanekamp på Bali.¹⁰⁴ Hanekamp betraktes som en årsak til bedre selvforståelse, som igjen betraktes som årsak til verdien som tillegges hanekamp (se note 106). Virkelighetsnær kvalitativ forskning, med lange opphold i feltet det forskes på, vil føre til forståelse som impliserer kausalsammenhenger, og distinksjonen mellom forklaring og forståelse viskes ut (jf metodologisk perspektiv; Riceour, 1991).¹⁰⁵

¹⁰² «Internal validity concerns the extent to which cause propositions are supported in a study of a particular setting» (Seale, 1999: 38).

¹⁰³ «One can argue that many «what» and «how» accounts contain hidden assumptions about why things happen. In qualitative research it is often the case that examples of causal thinking impinge on the text, sometimes in spite of the writer's avowed rejection of more explicit causal analysis» (Seale, 1999: 39).

¹⁰⁴ «Jealousy is much a part of Bali as poise, envy as grace, brutally as charm; but without the cockfight the Balinese would have a much less certain understanding of them, which is, presumably, why they value it so highly» (Geertz, 1973/1993: 447, sitert i Seale, 1999: 39).

¹⁰⁵ «... in ordinary language it is difficult to speak a thought without some notion of cause entering the picture. ... writers generally depend on carrying readers along

I innværende studie lener jeg meg på ovennevnte perspektiv på intern validitet (samt member checking, triangulering og bekreftende/avkreftende tilfeller, se under). Basert på transkriberte intervjuer og feltnotater, som hovedrådata, vil jeg i tråd med Riceours (1991) perspektiv, først gjøre gjetninger av en foreløpig helhetsforståelse av det enkelte idrettslag og av det generaliserte Idrettslaget. Deretter vil ulike prosedyrer benyttes (se under) for å validere eller justere de foreløpige fortolkninger. Med fyldige beskrivelser av aktiviteten i idrettslag, både relatert til idrettslig aktivitet så vel som til organisasjonsmessige og idrettspolitiske prosesser, vil jeg forhåpentligvis etter hvert være i stand til både og forklare og forstå. Med utgangspunkt i en interesse for helse og idrettslags forhold til sentral idrettspolitikk, vil jeg forsøke å identifisere mekanismer for å forklare det første (helse) med det siste (idrettslags forhold til sentral idrettspolitikk).

En konkret prosedyre for kontroll og forbedring av både den definisjonsmessige og den interne validiteten, er såkalt "member checking" (Postholm, 2005: 132-3). Det vil si at informanter fra forskningsfeltet konfronteres med forskerens fortolkninger, og forskeren får korrekativer, både av språk og forståelse. Fortykkede beskrivelser av den enkelte case, samt sammenstilling av de enkelte case, øker kompleksiteten og den interne logikken utfordres. Etter første gjetning på helhet (Riceour, 1991) kommer nye og kanskje ikke så passende perspektiver til.¹⁰⁶ En konkret valideringsmetode er i denne sammenheng avkreftende, bekreftende eller uforutsette tilfeller (Postholm, 2005: 133), som fremtvinger ytterligere refleksjon

with their sense of having been close to the field, so that causal asides ... are accepted as the product of the successful application of *verstehen*» (Seale, 1999: 40, original kursiv).

¹⁰⁶ Seale (1999) sammestiller denne kvalitative tilnærmingen med Poppers falsifisme. Men det er etter min mening kvalitative forskjeller mellom falsifisme og kvalitativ utfordring av foreløpige fortolkninger, nettopp i at Papper ville forkastet hypotesen som ble falsifisert, mens det i en kvalitativ studie kan og skal tillates perspektiver som motsier det generelle bildet som vi kanskje først gjetter oss til. Således tillater kvalitative forskning nyanser og fortykning i beskrivelser på en annen og etter min mening – for innværende formål – bedre måte.

og refortolkning av foreløpige analyser. Utvalget er gjort i den hensikt å fremtvinge slike situasjoner.

Sammenstillingen, eller den komparative analysen, som nødvendigvis følger på bakgrunn av det strategiske utvalget som er skissert over, fører til fortykkede beskrivelser (Postholm, 2005, jf. Geertz, 1973) av den enkelte case og av *Idrettslaget* (som en metafor for det generaliserte idrettslag). Så lenge det ikke er interne logiske motstridigheter i fortolkningen, regnes den interne validiteten som høy.

For det tredje vil de fortykkede beskrivelser tillate en naturalistisk generalisering (Seale, 1999: 107).¹⁰⁷ Det innebærer at man fordi det generaliserte Idrettslaget fremstår som helhetlig men med variasjoner, kan uttale seg om idrettslag utover de fem valgte case. Det er det som refereres til som ekstern validitet, at kunnskapen om akkurat de utvalgte idrettslag kan si noe om idrettslag generelt. Det er i følge Seale (1999) i stor grad de samme prosedyrer og mekanismer, lange opphold i forskningsfeltet som leder til tykke beskrivelser så vel som de konkrete valideringsprosedyrer, som fremmer intern så vel som ekstern validitet.

Ved hjelp av nevnte valideringsprosedyrer vil altså verdien av kunnskapen av mitt generaliserte Idrettslag, være generaliserbart til populasjonen idrettslag. Et annet perspektiv på det samme fenomen, slik jeg leser litteraturen, er å kalle prosessen teoretisk generalisering. Ved dypdykk i få case utvikles teorier som antas appliserbare på (andre deler av eller hele) populasjonen.¹⁰⁸

Reliabiliteten ivaretas i de hovedempiriske undersøkelser gjennom at det tas feltnotater og at intervjuer transkriberes. Hvorvidt en slik studie er repliserbar, er et nesten umulig så vel som uvesentlig spørsmål, fordi forskeren og det teoretiske grunnlaget for forskeren/

¹⁰⁷ «... qualitative studies of individual cases are strong on «naturalism» or «ecological validity». ... naturalistic inquiry can therefore be effective in achieving «transferability», especially if full details of the context in which events occur within a case are given» (Seale, 1999: 102).

¹⁰⁸ «A case, then, is only significant in the context of a theory. [There is] logical inference replacing statistical inference, when the researcher can be confident that a theoretically necessary or logical connection can be generalized from a case study to some other population of cases» (Seale, 1999: 109).

studien er av så vesens betydning for fortolkning og forståelse. (Se Seale, 1999; 41-2, samt kapittel, 10 for en god diskusjon.) Det hadde således vært interessant å få en annen forsker til å se på de samme idrettslagene, med et annet teoretisk grunnlag.

Det hadde også vært interessant å gjøre en tilsvarende studie på fem tilsvarene utvalgte idrettslag, men i en annen kontekst. Kanskje bare det grep å skifte fylke, og dermed idrettskrets, kunne gi utslag på resultater og fortolkninger. Denne dimensjonen valideres noe, ved at det ene idrettslaget skal være et idrettslag under Storbyprosjektet, nødvendigvis må komme fra en større by og dermed en annen idrettskrets enn de øvrige idrettslag i studien.

Etiske refleksjoner

Enhver studie har sine spesifikke etiske utfordringer og kjennetegn. Idrettslagsstudien impliserer flere slike, og de skal kort drøftes her.

For det første skal en i enhver vitenskapelig studie unngå skade og smerte på personer. «Samtidig kan ingen forlange full beskyttelse mot ubehag på linje med dagliglivets frustrasjoner eller mot enhver økt innsikt i sin egen situasjon» (NESH, 1999: 12). Den siste frasen kan tas til inntekt for å muliggjøre kritikk av frivillig praksis i et idrettslag, der forskeren vil kunne avdekke forhold som, for eksempel i et helseperspektiv, vil kunne fremtre som uheldige. Jeg tolker NESHs formulering slik at forskere faktisk har rett (og kanskje plikt) til å gjøre oppmerksom på ting som informantene ellers ville levd lykkelig uvitende om. Det må balanseres opp mot det faktum at frivillige, tross en hypotetisk inkompetanse, driver sin virksomhet i beste mening. «Å få motiver og handlemåter vurdert og beskrevet av utenforstående, kan i seg selv virke støtende» (NESH, 1999: 13).

For det andre skal all datainnsamling basere seg på informert, frivillig og uttrykkelig samtykke. Samtaler og møter med sentrale personer i NIF og i idrettskretser vil basere seg på muntlig informasjon før samtale/møtene tar til. For case studier i fem idrettslag vil det utformes et informasjonsskriv som sendes idrettslaget ved leder.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Se utkast til informasjonsskriv i vedlegg 4.

Lederen og eventuelt styret i idrettslaget må svare positivt på skrivet, før studier i det aktuelle idrettslaget kan ta til. Når det gjelder tilgang til skriftlige dokumenter, møter med styret eller gruppestyrer eller lignende, baserer jeg meg på informert samtykke av lederen/styret. For intervjuer med enkeltpersoner i idrettslaget, vil informasjon selvsagt gis før intervjuet starter i hvert enkelt tilfelle, og samtykke må gis før selve intervjuet starter.

I prinsippet inkluderer informert samtykke enhver informants rett til når som helst å avbryte sin deltakelse i studien. I situasjoner nevnt over er det uproblematisk. Hvordan stiller det seg når man skal observere treninger for ulike aldersgrupper i et idrettslag? Trenger hver utøver å gi informert samtykke, eventuelt skriftlig fra foresatte? (Er det nødvendig med observasjon av treninger for ulike aldersgrupper?) Holder det ved å hevde at det ikke er utøverne det forskes på, men de som leder treningen, med ledere og trenere sine samtykker? Kan man påstå at en trening i et idrettslag skjer i et offentlig rom, og således er greit å observere uten eksplisitt samtykke, så lenge tekniske opptaksanretninger (lydbånd eller video) ikke nyttes (NESH, 1999: 16)?¹¹⁰

Anonymitet må diskuteres spesielt med den enkelte, fordi tanken er å gjøre case studier i eget nærmiljø. Faren for gjenkjennelse av forsker, prosjekt og idrettslag er derfor overhengende. Likevel skal datainnsamlingen skje på en slik måte at enkeltpersoners utsagn ikke kan identifiseres, uten at det eventuelt foreligger informert samtykke fra den eller de det gjelder (NESH, 1999: 19). (Det kan jo tenkes at det er saker som ønskes satt på dagsorden, av lokale idrettsledere, og at det vil være lettere for dem å gjøre det gjennom en høyskoleansatt.)

Konfidensialitet anses, så lenge anonymitet ivaretas (jf. over), som uproblematisk. Det er kun undertegnede som skal behandle rådata, og på noen som helst har måte har mulighet ti gjøre koblinger mellom data som kan lede til identifisering. Validering vil selvsagt skje, ved «member checking» og ved presentasjon av resultater overfor andre i andre deler av forskningsfeltet, og overfor andre forskere. Men, som sagt, rådata og identifiseringsnøkklene, besittes bare av undertegnede.

¹¹⁰ Svar på disse spørsmål vil søkes i samråd med NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste).

PILOTREFLEKSJONER

Jeg vil i dette kapitlet ta utgangspunkt i to papere, som er presenterte ved henholdsvis *13th Congress of the European Association for Sports Management, EASM* (Skille 2005 d) og *16th World Congress of Sociology, ISA* (Skille, 2006 b). De bygger begge på doktorgradsprosjektet om Storbyprosjektet, og anvendelsen av dem her representerer således en overgang fra gamle til nye tanker. Jeg vil i dette kapitlet presentere resultatene og analysen fra paperne slik de ble presentert på de aktuelle kongresser. (Så vil jeg reflektere over mine egne analyser, og vurdere hvordan jeg ved hjelp av nytt perspektiv – her: helse – og oppdatering av teori – her: translasjon – som er presentert i dette notatet, kan refortolke tidligere analyser og dermed bidra med annen eller ny forståelse [jf. Alvesson & Sköldberg, 2000].)

Teoretisk har paperne forskjellige utgangspunkt, et poeng som vil bli diskutert fyldigere under. Teoretisk perspektiv vil kort skisseres i presentasjonen av hvert paper under.

Metodisk baserer paperne seg på tilnærmet identisk materiale. Dette er for det første dokumentanalyser, som i paperne benyttes som viktig bakgrunnsinformasjon men som i liten grad gjengis i følgende presentasjon. Det er for det andre intervjuer med åtte ledere i til sammen fire idrettslag under Storbyprosjektet. Det er primært informasjon fra disse intervjuene som ligger til grunn for de presenterte paperne. For det tredje er deltakende ungdommer i aktiviteter under Storbyprosjektet, intervjuet. Det er i dette notatet kun et poeng i det første av de presenterte paper, der ungdommen som kalles Alfred (jf. tittel på paperet) og konteksten rundt ham settes i fokus. For det fjerde

anvendes annen type informasjon, som internettsider til idrettslag. Det er et poeng kun i det andre av de presenterte paperne.¹¹¹

Paper 1¹¹²

Utgangspunktet for paperet var å diskutere hvorvidt Storbyprosjektet hadde sosialpolitiske konsekvenser eller utkomme. Fokus ble satt på en spesifikk ungdom fra intervjumaterialet, som jeg kalte Alfred. Paperet hadde ingen egen teoridel innledningsvis, og således ingen eksplisitt teori, men likevel to perspektiver som kan kalles teoretiske. Det første beror på at oversiktsverker om sosialpolitikk (Baldwin, 1990; Esping-Andersen, 1990; Hill, 1997) ble anvendt innledningsvis. Det andre er at statsvitenskapelig teori om implementering (van Meter & van Horn, 1975; forenklet i Kjellberg & Reitan, 1995) blir anvendt som verktøy i analysen. Teorien som anvendes er beslutningsorientert eller ovenfra og ned i sitt perspektiv, et poeng som blir tatt opp igjen i diskusjonen. Nedenfor refereres det som ble presentert som resultater og diskusjon i paperet.¹¹³

Alle lederne i intervjumaterialet fremhevet konseptet med lav terskel for deltakelse som avgjørende for Storbyprosjektets suksess. I begge sentrumshallene (idrettshaller i Oslo sentrum) som ble besøkt, var lav terskel konseptet forbundet med primært to aspekter: økonomiske fordeler for deltagerne, og ledernes holdninger til deltagerne.

For det første kunne idrettslagene ved hjelp av prosjektstøtte holde medlemskapskontingenten lav, på tross av et generelt fravær av frivillige foreldre. Som påpekt av Archetti (2003), en argentinsk sosialantropolog som har bodd og jobbet i Norge i årtier, så bygger idrettsdeltagelse i Norge på strukturene og engasjementet til den norske

¹¹¹ For metodiske detaljer, henvises til avhandlingen (Skille, 2005c).

¹¹² «The Norwegian Sports City Program's social benefits: At least we saved Alfred – or did we?» (Skille 2005 d). Presentert ved *13th Congress of the European Association for Sports Management, EASM*.

¹¹³ Det følgende er tilnærmet direkte oversettelse av deler av det engelske manuskriptet (Skille, 2005 d).

kjernefamilien. For å snu på det, for folk med en annen habitus enn det som finnes i de nevnte familier (slik som de fleste innvandrere?), er sannsynligheten for idrettsdeltakelse mindre, og sannsynligheten for andre bidrag i et drettslag – som frivillig engasjement – er mindre. Prosjektpenger gjorde det derfor mulig å tilby aktiviteter til en målgruppe man ellers ikke ville nådd.

For det andre, vedrørende holdninger til ledere og trenere, så oppfattet de selv vel så mye som sosialarbeidere som trenere eller idrettsledere. Det var tydelig at trenerne og lederne i intervjumaterialet følte at deres primære oppgave var å få ungdommen vekk fra gata.¹¹⁴ Men, mens de voksne trenerne og lederne så på seg selv som sosialarbeidere, hadde ikke utøverne den følelsen. Og det er kanskje et vesentlig kriterium for å lykkes med den sosiale virksomheten på vegne av et idrettslag, at utøverne ikke føler seg som klienter.

For deltakerne ligger Storbyprosjektets suksess i elementer som *tilgjengelighet* og *frihet*. Vedrørende tilgjengelighet, er det vesentlig for Alfred og hans venner at tilbudet/idrettshallen ligger nært der de bor, og nært de andre fritidsaktivitetene de bedriver, det vil si nært internettkafeen og T-banestasjonen der de vanligvis oppholder seg. Det var aldri mer enn noen få minutter å gå mellom disse lokalitetene. Det viktigste suksesskriteriet for Storbyprosjektets tilbud var rett og slett at det var der, i nabolaget. Når det gjelder frihet, er det viktigste punktet å lese ut av intervjumaterialet, at idrett må passe til resten av livet for den enkelte ungdom. I den idrettshallen Alfred trener, var det ganske vanlig å ha med ikke-deltakende venner til trening. De satt langs kanten i idrettshallen og ventet til kompisene var ferdige med treningen.

¹¹⁴ Det eneste unntaket var den yngste av de intervjuede trenerne. Han trente to basketballag for jenter/damer, et for femtenåringer og et seniorlag (fra 20 år og oppover). Han var på samme alder som mange av seniorspillerne sine. Når man er på samme alder og fra samme område, er det sannsynlig at man også vanker i samme miljø. Det var tilfellet med denne treneren og flere av hans seniorspillere. Videre var treneres og ledes følelse av sosialarbeider oftest knyttet til å få gutter vekk fra gata. Denne treneren trengte derfor ikke – etter hans egen oppfatning – å fungere som sosialarbeider, fordi det var kvinner han trente.

Trening en gang i uka, og en kamp i uka i løpet av sesongen, følte passelig for Alfred og vennene. Spesielt en av vennene til Alfred, som brukte å spille fotball, understreket hvor viktig det var å ikke ha for mye idrett i løpet av uka. (Ingen idrett var på den annen side minst like uaktuelt.) Han ble betraktet som et talent i fotball, og ble ifølge ham selv spådd en karriere på høyt nivå. Da han ble juniorspiller, omtrent idet man fyller 16, ble kravene skjerpet. Det impliserte flere treninger og en mer seriøs holdning til idrett. Økte krav, kombinert med det faktum at fotballtreningen var et stykke hjemmefra, førte til at han valgte å slutte. Han kunne ikke bruke all sin tid etter skolen på fotballtrening. Han ønsket å dele sin fritid (tid utenfor skolen) mellom arbeid, idrett og venner.

Så langt ...

Da jeg intervjuet Alfred og en av hans venner, var det like før sommerferien. Intensjonen (fra min side) var å holde kontakt med idrettslaget i denne konkrete idrettshallen, og intervju flere av Alfreds venner på basketballaget etter sommerferien, når organiserte fritidsaktiviteter – som idrett – starter opp igjen. Men da jeg ringte daglig leder i idrettshallen etter ferien, hadde han følgende melding: Alfreds basketballag fantes ikke lengre. Begrunnelsen var – slik det ble uttrykt av den daglige ledelsen i idrettslaget – at ungdommer på denne alderen (17-18 år) var for vanskelige å ha med å gjøre. Idrettslagene ville prioritere ressursene mot rekruttering av yngre ungdommer, og dermed forme dem tidligere.

Hvordan kunne dette skje?

Idrettsdiskursen i Norge er i stor grad en velferdsdiskurs, velferd som bygger på prinsipper om universalisme, basert på en sosialdemokratisk ideologi (Baldwin, 1990; Espin-Andersen, 1990; Hill, 1997). Men implementering av en likhetsideologi kan bety differensierte tilbud. Et kjennetegn ved sosialpolitikk er at, mens noen tilbud innebærer bred respons til allmenne behov, så må andre tilbud skreddersys den enkelte brukergruppe (Hill, 1997: 65). I den forbindelse skaper urbaniseringsprosesser og endringer i etnisk sammensetning av befolkningen nye velferdsbehov (Esping-Andersen, 1990: 105). Storbyprosjektet kan ses som et produkt av slike større samfunnsprosesser. Om idrett, og her spesifikt

Storbyprosjektet kan løse sosiale problemer, kan diskuteres, og blir diskutert i idretts sosiologien.

Som poengtert av Waddington (2000, se også Smith & Waddington, 2004), virker det som det er tatt for gitt blant beslutningstakere innen offentlig politikk, at idrett er et u diskutabelt gode, på tross av manglende empirisk belegg for slike påstander.

Sport, perhaps more than most areas of social life, is deeply embedded in a whole variety of ideologies. Amongst the more obvious and commonplace ideologies associated with sport are the following: sport is good for one's health, both physical and mental; sport teaches the value of fair play; sport teaches people to work co-operatively; sport teaches us how to magnanimous in victory and how to accept defeat gracefully; sport helps us break down barriers of race/ethnicity, class and gender; sport helps to build international friendship and understanding. However, the reality – as opposed to the ideology – is that while sport may, under certain circumstances, have these consequences, it may also, under different circumstances, have consequences which are the exact opposite of those so often claimed for sport (Waddington, 2000: 5).

Waddington er primært opptatt av helse, og hvordan implementeringen av helsepolitikk begrenses av idrettens logikk (se også Murphy & Waddington, 1998), mens mitt paper handlet om sosialpolitiske utkomme av et konkret idrettsprosjekt, nemlig Storbyprosjektet. Prinsippet er derimot den samme: man ønsker å oppnå noe (helsemessig eller sosialpolitisk) gjennom idrett.¹¹⁵ Den britiske konteksten som Waddington beskriver, er kompatibel med den norske, fordi idrettspolitik i begge tilfeller baseres på en tosporet tilnærming («double track approach»; British Government, 2002). Den tar for gitt at breddeidrett (og dermed konsekvenser som bedre folkehelse) og eliteidrett (med tilhørende internasjonale prestasjoner) kan implementeres av samme organisasjon.

¹¹⁵ Inneværende studie kan selvsagt bruke Waddingtons helseperspektiv direkte, men jeg referer her konsekvent til det aktuelle paperet som en sosialpolitisk studie.

En tolkning av hvorfor aktiviteten til Alfred ble lagt ned, kan baseres på teorier om implementering. En modell fra klassisk statsvitenskap, om implementering (van Meter & van Horn, 1975; forenklet i Kjellberg & Reitan, 1995: 143), kan her være fruktbar. Modellen skisserer hvordan implementeringsprosessen er. Den begynner med politikkdannelsen, der mål defineres og ressurser avsettes. Deretter, i midten av figuren (se Figur 2), finnes tre sett med filtreringsvariabler. Disse er (i) økonomiske og sosiale rammebetingelser, (ii) trekk ved implementeringsenhetene, og (iii) kommunikasjon mellom implementeringsenhetene.

Figur 2: Implementeringsteorien til van Meter og van Horn (1975).

I tilfellet norsk idrett, kan filtreringsvariablene forklares ved den historisk baserte arbeidsdelingen, der staten legger til rette for idrett med anleggsutbygging og økonomisk støtte, men idrettsorganisasjonene som føderes i NIF står for selve aktiviteten. Det største poenget med modellen om implementering er at implementering til syvende og sist beror på iverksetternes handlingsvilje. I norsk idrett er iverksetterne først og fremst frivillige i lokale idrettslag. Hvordan er lokale frivilliges vilje og evne til å implementere sosialpolitikk?

Jeg vil ikke påstå at idrettsorganisasjonen – i dette paperet representert ved et sentrumsnært idrettslag i en større by – ikke vil tilrettelegge idrett for ikke-medlemmer, som trolig vil ha en positiv virkning på lokalsamfunnet. De voksne lederne er genuint interessert i å gi ungdom i noen av byens verste strøk et tilbud. Det er, som nevnt ovenfor, en sterk tro på idretts sosialpolitiske fordeler. Men lederne i idrettslaget uttrykte at det er en utfordring å treffe ungdommen

(guttene) fra gata. Deres reelle muligheter for å drive ren sosialpolitikk er begrenset, nettopp fordi de er et idrettslag

Men som påpekt av Waddington (2000) og andre (se for eksempel Coakley, 2002), under bestemte betingelser kan idrett brukes sosialpolitisk. Ifølge Hartmann (2003) kan idrett brukes som en krok som de aktuelle ungdommer kan hektes på, for deretter å få dem inn i et system. Han presiserer at hvorvidt idrett skal fungere som et middel på denne måten, avhenger av den ikke-idrettslige komponenten i et eventuelt prosjekt eller program, og hva den delen gjør med idrett etter at idrett har brakt dem inn (ibid: 134). Det fortsettes altså et system utenfor det rent idrettslige. Figuren (i sluttnote ii) viser at det er langt fra politikkdannelse til utkomme av implementering, og at det er en flaskehals knyttet til iverksetternes – i mitt tilfelle lokale frivilliges – handlingsvilje.

Paper 2¹¹⁶

Utgangspunktet for dette paperet var igjen en diskusjon om idrett som sosialpolitikk, i kontrast til det faktum at idrett av staten er definert som kultur (jf. tittelen på paperet). Paperets mål var å kontrastere de ting som sies om idretts sosialpolitiske fordeler i stortingsmeldinger på den ene siden, med bildene man kan tegne av norske idrettslag (et generelt og et nyansert med Storbyprosjektet som spesifikt case) på den andre siden. Teoretisk anvendes, på organisasjonsnivå nyinstitusjonalismens perspektiver på rasjonaliserte myter og isomorfisme, og på individnivå Bourdieus teori. Nedenfor refereres det som ble presentert som resultater og diskusjon i paperet.¹¹⁷

Dagens idrettspolitik, slik den uttrykkes i Stortingsmeldingen om idrett, Idrettsmeldingen (St. meld. nr. 14, 1999-2000: 13), identifiserer tre kjennetegn ved idrett som kultur. Det er for det

¹¹⁶ ««Social policy in the name of culture» – sport policy in Norway (1970-2005)» (Skille, 2006 b). Presentert ved *16th World Congress of Sociology, International Sociology Association, ISA*.

¹¹⁷ Det følgende er tilnærmet direkte oversettelse av deler av det engelske manuskriptet (Skille, 2006 b).

første egenverdien, som tillegges kvaliteter som «opplevelse av glede, mestring og samhold». Det er for det andre «idrettsaktivitetens evne til å skape engasjement, begeistring og tilhørighet», der idrett betraktes som «et uttrykk for verdier, referanser og symboler som knytter mennesker sammen». Og det er for det tredje at kulturbegrepet kan relateres til den organisasjonsform som domineres av lokal- og nærmiljøarenaer. Idrettslagene «bidrar dermed til en meningsfylt fritid for sine medlemmer» (St. meld. nr. 14, 1999-2000: 13),

Idrettsmeldingene, som er publiserte i henholdsvis 1991 (St. meld. nr. 41, 1991-1992) og 1999 (St. meld. nr. 1999-2000), knytter idrettens kultur- og fritidsdimensjon opp mot en kommunitær oppdragelsesforståelse, der tette lokalsamfunn med idrettslaget i sin midte anses som en god måte å sosialisere unge borgere. Oppvekst og unges muligheter har etter hvert blitt vesentlige sosialpolitiske begrunnelser for statlig idrettspolitik.

Det er flere interessenter på regjeringsnivå, enn Kirke- og kulturdepartementet, hvorunder Idrettsavdelingen sorterer. Flere andre departementer viser sin interesse, av forskjellige, men departementspesifikke årsaker. Miljøverndepartementet er interessert i idrett fordi å gå i skog og fjell og skiløping er overlappende aktiviteter mellom idrett og friluftsliv (St. meld. nr. 23, 2001-2002). Sosial- og helsedepartementet ser selvsagt idrett og fysisk aktivitet som middel for å fremme folkehelsen (St. meld. nr. 16, 2002-2003). Med særlig relevans for den overgripende sosialpolitiske vinklingen i paperet, er følgende. Barne- og familiedepartementet ser på idrett som et positivt bidrag i barns oppvekst (St. meld. nr. 39, 2001-2002). Regional- og kommunaldepartementet ser idrett som en integrasjonsarena for innvandrere (St. meld. nr. 17, 1996-1997).

Går vi tilbake til Idrettsmeldingene, finnes blant annet denne passasjen i den første (St. meld. nr. 41, 1991-1992: 13):

Fritida er en viktig arena for sosial læring og rolleutprøving. Idretten er en av flere arenaer for slik læring i barns oppvekstmiljø. De erfaringer som bygges opp over tid hos den enkelte, vil kunne komme til å prege de unge psykisk og sosialt, positivt og negativt.

Og i den siste Idrettsmeldingen, finnes følgende passus (St. meld. nr. 14, 1999-2000: 36), etter at egenverdien ved idrett, herunder glede og mestring er nevnt:

Et annet hovedargument er at utøvelse av idrett ofte er ensbetydende med deltakelse i et fellesskap. Dette er verdifullt både for den enkelte, og for samfunnet gjennom etableringen av nettverk og organisasjoner. Idrett for barn og ungdom har en verdi for de som deltar ved at det skapes sosiale fellesskap i lokalmiljøet, som igjen er en forutsetning for sunne og trygge oppvekstmiljøer.

Disse passusene fra Idrettsmeldingene er generelle formuleringer, og blir ikke fulgt opp av planer om hvordan de ulike mål skal nås. Det kan virke som det er en generell tro på – eller håp om – at bare en subsidierer NIF systemet, så vil de potensielle goder ved idrett realiseres.

Med utgangspunkt i idrettslag, der aktivitet faktisk skjer, og der implementatorer av idrettspolitikken møter de ulike målgrupper i ansikt til ansikt relasjoner, vil jeg gjøre følgende. Først presenteres et generelt bilde av norske idrettslag, basert på andre norske studier. For det andre presenteres en nyansering, basert på intervjuer av trenere og ledere i idrettslag fra studien om Storbyprosjektet.

Ut fra den kvantitative idrettslagsstudien gjennomført av Enjolras og Seippel (2001; Seippel, 2003), kan man lese at *det* norske idrettslaget ikke finnes. Det finnes et spekter norske idrettslag, med mange variable dimensjoner, for eksempel med hensyn til type idrett, størrelse eller andre organisatoriske variabler, og økonomiske aspekter som – særlig – kan knyttes til frivillighet eller dugnad. Men når det kommer til hva idrettslag fokuserer på i sin virksomhet, viser Säfvenboms (2003a, b) studie, som baserer seg på gjennomgang av 138 årsrapporter fra norske idrettslag, en slående konsensus.

«Begreper og beskrivelser som *mindre god kvalitet, god trening, et godt år, lovende for fremtiden, ikke tilfredsstillende og krise* var direkte knyttet til prestasjon» (Säfvenbom, 2003a: 151, original kursiv). Prestasjon kan være med referanse til seier i enkeltkonkurranser, plassering i turneringer, eller rangering i serier.

Evaluering av om et idrettslag hadde forbedret seg, ble definert av hvorvidt resultatene i årets konkurranser var bedre enn fjorårets. Og denne evalueringen redet grunnet for forberedelsene til neste sesong. Et idrettslag slet for eksempel med å rekruttere nok spillere til laget for neste års seriespill. I årsrapporten ble det referert til som en krise, fordi det ville stille idrettslaget i et dårlig lys i lokalmiljøet.

Det var ikke ett ord om hvorfor ungdom sluttet med idrett, som kanskje kunne være med å forklare den såkalte krisen. Oppsummerende kan en si at mål for prestasjon og mål for forbedring utelukkende var knyttet til idrettskonkurranser. Analysen av årsmeldinger indikerer hva som er idrettslagets verdier, som korresponderer godt med individdata om folks preferanser for idrettsdeltakelse (Skille, 2005b;. Seippel, 2006). Konkurranse og prestasjon er sentrale elementer i det som kan kalles idrettens konstituerende essens («constitutive essence of sport», Seippel, 2006: 54). Således kan man, for å gjøre en tentativ analyse, si at idrettslagenes verdier gjenspeiler den ene siden av de statlige mål med idrett, nemlig egenverdien prestasjon.

På den andre siden er det tilsynelatende lite konsistens mellom idrettslagenes (og deltakende individers) fokus, og de sosialpolitiske aspektene ved idrett som staten fremhever. Men det finnes unntak, blant annet innen Storbyprosjektet. Basert på intervjuer med 8 trenere og ledere, som representerer 4 idrettslag som alle deltar i Storbyprosjektet, fant jeg følgende.

For å oppsummere mye av essensen i intervjuene, siterer jeg et annet idrettslag i Storbyprosjektet, sin egen presentasjon av seg selv på sin internettside:

Centrum Idrettsforening (CIF) er en organisasjon/institusjon som har som hovedoppgave å drive målrettet aktivitets, anti vold og integreringsarbeid blant barn, unge og voksne i storbyen generelt. ... **CIF** jobber også med å få unge, via klubbens aktiviteter, inn på mere ansvarsmessige oppgaver. ... Dette gjør unge mere selvsikre og bidrar til bevisstgjøring av egen verdi og ressursmengde. ... **CIF** ønsker at alle skal kunne føle fellesskapet uansett kulturell bakgrunn.¹¹⁸

¹¹⁸ <http://www.cif.oslo.no/> (original utheving, sist lest 140906).

Idrettslaget opererer i en lokal kontekst i indre deler av Oslo, med høy innvandrertetthet. Lederne som jeg intervjuet, fra andre idrettslag som er med i Storbyprosjektet, understreker den sosiale betydningen med arbeidet deres (for de deltakende barn og unge). Det er stor tro på at deres arbeid har en betydning. For å sette det på spissen, så er man overbevist om at de deltakende barn og unge blir bedre borgere av å delta i idrettslaget, og at den bydelen der idrettslaget opererer blir et bedre og tryggere sted å vokse opp, på grunn av idrettslaget og dets arbeid.

Et eksempel er Josef, en basketballtrener i et idrettslag som er kontekstuelt likt det idrettslaget som ble sitert ovenfor. For ham handlet det å være frivillig i idrettslaget om å være et forbilde for innvandrerdømmen, spesielt for guttene. Josef var selv av pakistansk opprinnelse, som de fleste av guttene på laget han trente.¹¹⁹ Han studerer medisin og har en norsk kjæreste, to poenger han selv fremhevet i intervjuet, som eksempler for de yngre guttene på at man som innvandrer også kan oppnå noe i det norske samfunnet. Josef understreket den delen av sitt trenervirke, og samtidig tonet han ned aspekter knyttet til prestasjon og konkurranser.

Men hvorfor gjorde han det? Er det fordi staten har erklært at idrett er bra for utviklingen av slike ting? Og hva er sammenhengen mellom idrettslagsaktiviteter og statens idrettspolitik?

Jeg har som utgangspunkt spørsmålet om hva som konstituerer et idrettslag. Og, mer spesifikt: kan noe av det (som konstituerer et idrettslag) forklares ved eller relateres til sentral idrettspolitik (se Seippel, 2005b)? Og, enda mer spesifikt: har stortingsmeldingenes fokus på det positive sosiale utkomme man tillegger idrett, noen påvirkning på arbeidet i idrettslag? Og etter presentasjonen av empiri, det ene generelle bildet og det mer nyanserte bildet, kan et spørsmål til stilles: hvorfor er disse bildene (tilsynelatende) så forskjellige?

Ved å ta opp igjen det teoretiske rammeverket som nyinstitusjonalismen tilbyr, kan forholdet mellom staten og idrettsorganisasjonen betraktes som tvingende press (koersiv

¹¹⁹ Josef var treneren for laget til Alfred i forrige eksempel/paper.

isomorfisme), basert på økonomiske subsidier (fra staten) som NIF systemet er avhengige av. Dette poenget har trolig lite forklaringsverdi når det gjelder det generelle bildet av idrettslag, fordi idrettslagene primært er frivillig drevne og det er lite av pengene fra staten som finner veien helt ned til idrettslaget.

Det normative isomorfisme konseptet kan bedre forklare hvorfor idrettslag handler i tråd med prestasjonsideologien. Det kan være fordi alle andre idrettslag gjør det, og fordi det er idrettens konstituerende essens. I tillegg, og på lignende vis, referer mimetisk isomorfisme til en prosess der organisasjoner handler i tråd med det de oppfatter at suksessfulle organisasjoner på feltet gjør. Når suksess måles i resultater i idrettskonkurranser, vil idrettslag forsøke å oppnå resultater i konkurranser for å oppfattes som suksessrike.

Når det gjelder idrettslag i Storbyprosjektet, var bildet tilsynelatende motsatt,¹²⁰ med mer fokus på sosiale elementer og mindre på jaget etter prestasjoner som vanligvis kjennetegner idrett. Kanskje er det de økonomiske insentiver fra staten, som følger med Storbyprosjektet, som virker tvingende («coersively»). Og det kan tenkes at den normative og mimetiske isomorfismen er annerledes enn for konvensjonelle idrettslag.

En annen forklaring kan finnes om vi forlater det organisatoriske nivået med idrettslag, og heller ser på folkene i disse idrettslagene. Da vil Bourdieus teori foreslå at individers atferd baserer seg på det faktum at mye av menneskets innkorporerte mønstre for handling og tolkning, er doksisk. For det første, hvis eller fordi staten utøver tvingende press på et idrettslag, vil menneskene i idrettslaget – strategisk – tilpasse seg det opplevde presset ved å følge statens mål for idrettspolitikk. Men informantene fra de idrettslagene der dette skulle være tilfelle gjør ikke noe poeng av statens initiativ og støtte (press) når de skal forklare det konstituerende i sitt arbeid. De fokuserer mer på sine lokale omgivelser.

¹²⁰ Det skal bemerkes at de studerte idrettslag i Storbyprosjektet, hvor ledere er intervjuet, er valgt ut av strategiske hensyn (nettopp for å finne det typisk annerledes jmført med konvensjonell idrett), og at majoriteten av idrettslag som deltar under Storbyprosjektet trolig er mer like det generelle bildet (Skille, 2004a, b).

Så, ved igjen å støtte meg på Bourdieu som hevder at vi handler ut fra vår inkorporerte habitus, kan det hende at ledere i idrettslag i Storbyprosjektet har en annen habitus enn ledere i det gjennomsnittlige idrettslag (i det generelle bildet)? Jeg tror det til en viss grad stemmer. Det er vist empirisk (ovenfor) at ledere i idrettslag i Storbyprosjektet har en habitus der verdier knyttes til andre ting ved idrettsdeltakelse enn konkurranseaspektet. Som eksemplet med Josef, den pakistanske basketballtreneren, viser, verdsetter han elementer knyttet til oppdragelse høyere enn konkurranseelementet i sitt idrettsarbeid.

Alt i alt og i begge tilfeller er det slik at personene som representerer idrettslagene gjør det som er kjent og riktig for dem. De (idrettslagene) gjennomgår normative og mimetiske prosesser, som baserer seg på vanene til menneskene og ideologien i idrettslaget. For de fleste av ledere i norske idrettslag, passer dette med et konkurranseorientert skript. For andre, for eksempel dem som representerer Storbyprosjektet i denne studien, er deres utgangspunkt et annet, og deres ideologi var faktisk, som det siterte idrettslaget sier på sin internettside (jf. over) basert på en multikulturell kontekst med tilhørende utfordringer for lokalsamfunnet.

Tolkninger og refortolkninger av Paper 1

Jeg vil i det videre kort reflektere over og refortolke de ovenfor presenterte resultater. Det vil skje ved å reflektere over egne analyser, etter modell fra Alvesson og Sköldbberg (2000; se metodologikapitlet). For hvert av de ovenfor presenterte papere (Skille, 2005d, 2006b) vil jeg stille to sammenhengende spørsmål (jf. Alvesson & Sköldbberg, 2000: 253): Hva er utgangspunkt for de tolkninger som gjøres i de aktuelle manuskripter? Hvilke alternative utgangspunkt finnes? (Det ligger i spenningen mellom disse spørsmål et potensielt og naturlig fortsettende tredje spørsmål: Hvilke annen kunnskap, enn det som skjedd med det første utgangspunktet, ville vært produsert ved hjelp av de alternative utgangspunktene?)

Svaret på første spørsmål er at teoretisk bygde paper 1 på politiske/sosialpolitiske oversiktsverker (Baldwin, 1990; Esping-Andersen, 1990; Hill, 1997) og implementeringsteori (van Meter &

van Horn, 1975). Det gjorde at fokus i analysen implisitt ble preget av en ovenfra og ned forståelse. Det skjedde på tross av eksplisitt empiri fra grasrota.

Svaret på det andre spørsmålet springer ut av det foregående. Når data ble samlet på grasrota, ville det kunne ligge nærliggende å anvende teori med et nedenfra og opp perspektiv. Fra samme fag som den anvendte ovenfra og ned teorien (van Meter & van Horn, 1975) ble hentet, finnes også teorier med det motsatte perspektiv (se Kjelberg & Reitan, 1995). Disse er mer prosessorienterte, og søker svar på hva som faktisk skjer på lokalt plan i iverksettingsprosesser, og ikke (bare) på om utkomme er som intendert av sentrale beslutningstakere.

Tolkninger og refortolkninger av Paper 2

Svaret på det første spørsmålet til Alvesson og Sköldbberg (2000: 253) er: Bourdieu og det som i dette notatet kalles klassisk nyinstitusjonalisme. Det innebærer eksplisitte og implisitte søk etter og dermed funn av reproduksjon og likedanning i det empiriske materialet. Når da ikke Bergen ble likedannet på samme måte som tilfellet var med Oslo og flere av de andre deltakende byene, ble svarene søkt etter ved hjelp av de delprosessene som fantes innen konseptet isomorfisme. (Kanskje kunne et større fortolkningsrepertoar [jf. Alvesson & Sköldbberg, 2000] som inkluderte andre eller utvidete fortolknings perspektiver gitt andre – og mer adekvate løsninger på dette problemet.)

Svaret på det andre spørsmålet til Alvesson og Sköldbberg (2000: 253) kan være, med utgangspunkt i det som er presentert i teorikapitlet i dette notatet, en nyinstitusjonalisme med større åpning for aktive aktører lokalt (translasjonsperspektivet). Bare det å oppdatere nyinstitusjonalismen (innenfra, selv om flere av ideene i translasjonsperspektivet sikkert er hentet annetsteds teoretisk), vil gi andre fortolkningsmuligheter enn det eldre nyinstitusjonalisme gjorde. Istedenfor å se etter hvordan de ulike delprosesser innen isomorfisme fungerer, kunne jeg (uten å forkaste isomorfe delprosesser, jeg må beholde den muligheten som en del av mitt fortolkningsrepertoar) for eksempel anvendt translasjonsperspektivet. Kanskje de forskjellige byene tolket og oversatte Storbyprosjektet, slik det ble presentert og forvaltet fra Idrettsavdelingen og Norges idrettsforbund sentralt,

på forskjellige måter. (Det er da heller ikke gjensidig utelukkende å beholde både det isomorfe og translasjonsperspektivet.)

Overføringsverdi til inneværende studie (Idrettslaget som helseprodusent)

De her diskuterte resultater kan betraktes som en studie med overordnet tema Idrett som sosialpolitikk. Inneværende studie har tittel *Idrettslaget som helseprodusent*. Hvilke overføringsverdier finnes mellom de to? Hva kan jeg lære av den gamle for å gjøre den nye bedre? Disse spørsmål er tema for dette avsluttende underkapittel i dette avslutningskapitlet. Således representerer denne avslutningsdelen en overgang fra de metateoretiske refleksjoner omkring de tingene som er diskutert tidligere i dette kapitlet, til mer praktisk analytiske implikasjoner som kan være fruktbare å ha med seg inn i inneværende studie.

Utgangspunktet for forskningstema i inneværende studie er todelt. For det første var det et bevisst og forskningsstrategisk valg å fokusere på helse, av flere men sammenhengende årsaker. Fysiske aktivitetsvaner og helse skal være omdreiningspunkt i Institutt for idrettsfag sin forskning de kommende årene, under Avdeling for helse- og idrettsfag i folkehelsesatsingen til Høgskolen i Hedmark og Elverum kommune. Helsesosiologi seiler, sammen med idrettssosiologi, opp som en viktig bindestreks sosiologi i nær fremtid. Det er derfor strategisk riktig og av samfunnet ansett som viktig, både lokalt og nasjonalt for ikke å si internasjonalt, å drive kunnskapsproduksjon og utvikle ferdigheter i og kunnskap om kunnskapsproduksjon på disse felt.

For det andre er valget om å fokusere på helse en naturlig fortsettelse av mitt forrige forskningsprosjekt, Storbyprosjektstudien. På den ene siden er helse kompatibel med det jeg gjorde da, i og med at både sosialpolitikk og helse kan betraktes som instrumentelle sider ved idrett og idrettspolitik. På den annen side var det tydelige svakheter ved forrige studie som nå skal søkes rettes opp, ved å fokusere nettopp på idrettslag. Mens Storbyprosjektstudien innebar analyser av sentrale dokumenter og deltakelse i møter med sentralt og regionalt personell, kombinert med individdata av utøvere, ble det

mer eller mindre hoppet over den lokale og utøvende organisasjonen. I tillegg vil jeg dra på, men forbedre både teoretiske og metodologiske perspektiver, fra foregående til inneværende studie. Teorien er oppdatert og mer tilpasset inneværende studies fokus. Metodologien er mer gjennomreflektert før datainnsamling begynner. Og de konkrete metoder baserer seg på strategiske valg, som jeg har kommet frem til gjennom en kombinasjon av opplesing av relevant litteratur (spesielt kvantitative studier av idrettslag) og egen erfaring fra foregående studie. Dette notater er et forsøk på å dokumentere at prosessen med refleksjoner om forbedringer er i gang.

REFERANSER

- Alexander, J. (1982): *Theoretical Logic in Sociology*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Alnæs, K. (2000): *Femti rike år*. (Historien om Norge bind V). Oslo: Gyldendal.
- Andersen, E. (1996): Helse og idrett, i: M. Goksøyr, M. (red), E. Andersen & K. & Asdal: *Kropp, kultur og tippekamp*. Oslo: Gyldendal.
- Archetti, E. «Den norske idrettsmodellen». Et kritisk blikk på sivilt samfunn i Norge». *Norsk antropologisk tidsskrift*, 14 (1): 8-15.
- Baldwin, P. (1990): *The politics of social solidarity*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Beck, U. (1992): *The risk society: towards a new modernity*, London: Sage.
- Beck, U & Beck-Gernsheim, E. (2002): *Individualization, institutionalized individualism and its social and political consequences*, London: Sage.
- Beck, U., Giddens, A. & Lash, S. (1994): *Reflexive modernization*. Cambridge: Polity Press.
- Berg, I. B. (1998): *Samspills- og samarbeidsformer mellom idrettslag og kommunen i tilknytning til eier- og driftsstruktur ved idrettshaller*. Oslo: Norges idrettshøgskole.
- Berger, P. & Luckmann, T. (1991 [1966]): *The social construction of reality*. London: Penguin books.
- Bergsgard, N. A. (2005): *Idrettspolitikkenes maktspill*. Bø: Telemarksforskning.

- Bergsgard, N. A. & Opedal, S. (2002): Nasjonal politikk for den lokale idretten, i P. Mangset & H. Rommetvedt (red): *Idrett og politikk – kampsport eller lagspill*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Bourdieu, P. (1977): *Outline of a theory of practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (1988): «Program for a Sociology of Sport», *Sociology of Sport Journal*, 2: 153-61.
- Bourdieu, P. (1990): *The Logic of Practice*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. (1993): *How can one be a sportsman?*, *Sociology in Question*, London: Thousand Oaks.
- Bourdieu, P. (1998): *Act of resistance*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. & Wacquant, L. J. D. (1992): *An Invitation to Reflexive Sociology*. Cambridge: Polity press.
- Brekke, J. P. (2003): *Utenfor løypa*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- British Government (2002): *Game plan: a strategy for delivering Government's sport and physical activity objectives*, London: Cabinet Office of British Government.
- Callon, M. & Latour, B. (1981): Unscrewing the big Leviathan: How actors macro-structure reality and how sociologists help them to do so, i: K. Knorr-Cetina & A. V. Cicourel (eds.): *Advances in social theory and methodology*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Campbell, J. L. (2004): *Institutional Change and Globalization*. Princeton: Princeton University Press.
- Carlsson, Y. & Haaland, T. (2004): *Barn og unge som står utenfor – aktivisering gjennom idrett*. Oslo: Norsk institutt for by- og regionsforskning.
- Coakley, J. (2002): «Using Sports to Control Deviance and Violence among Youths: Let's Be Critical and Cautious», in M. Gatz, M. A. Messner & S. J. Ball-Rokeach (eds): *Paradoxes of Youth and Sport*, Albany: State University of New York Press.
- Collins, R. (2000 [1986]): *Max Weber – personen og forfatterskabet*. København: Hans Reitzels.

- Czarniawska, B. & Sevón, G. (1996): Introduction, i: B. Czarniawska & G. Sevón (red): *Translating Organizational Change*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Czarniawska, B. & Joerges, B. (1996): Travels of Ideas, i: B. Czarniawska & G. Sevón (red): *Translating Organizational Change*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Dahm, C. (1996): «*Fra idrettslag til bedrift*» *sportsklubben Brann 1970-1990*. Oslo: Norges idrettshøgskole.
- DiMaggio, P. & Powell, W. W. (1991 [1983]). The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality, in W. W. Powell & P. DiMaggio (red), *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago: The University of Chicago press.
- Durkheim, E. (1952): *Suicide. A Study in Sociology*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Durkheim, E. (1961): *Moral Education*. Glencoe: Free Press.
- Durkheim, E. (1984): *The Division of Labour in Society*. London: Macmillan.
- Durkheim, E. (1999): *The Rules of Sociological Method*. London: Macmillan.
- Døving, E. & Johnsen, Å. (red) (2005): *Organisasjonsteori på norsk*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Eidheim, F. (1998): *Aktivitet eller idrett? En evaluering av Kulturdepartementets Storbyprosjekt til idrettsformål*. Oslo: Norsk institutt for by- og regionsforskning.
- Enjolras, B. (2004): *Idrett mellom statlig styring og selvbestemmelse*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Enjolras, B. (2005): *Idrettens økonomi og effektivitet*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Enjolras, E. & Seippel, Ø. (1999): *Frivillighet, kommersialisering og profesjonalisering*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Enjolras, E. & Seippel, Ø. (2001): *Norske idrettslag 2000: struktur, økonomi og frivillig innsats*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.

- Enjolras, B., Seippel, Ø. & Waldahl, R. (2005): *Norsk idrett*. Oslo: Akilles.
- Eriksen, T. B., Hompland, A. & Tjønneland, E. (2003): *Et lite land i verden*. (Norsk idéhistorie bind 6, T. B. Eriksen & Ø. Sørensen [red]). Oslo: Aschehoug.
- Esping-Andersen, G. (1990): *The three worlds of welfare capitalism*, Cambridge: Polity Press.
- Fahlén, J. (2006): *Structures beyond the frameworks of the rink. On Swedish ice hockey*. Umeå: Umeå universitet.
- Furre, B. (2000): *Norsk historie 1914-2000*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Geertz, C. (1973): *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books.
- Giddens, A. (1990): *Consequenses of modernity*, Cambridge: Polity press.
- Giddens, A. (1991): *Modernity and self-identity. Self and society in late modern age*, Cambridge: Polity Press.
- Goksøyr, M. (1989): Den moderne idretten: En rasjonell historie? *Samtiden*, 1: 61-66.
- Goksøyr, M. (1992): *Staten og idretten*. Oslo: Kulturdepartementet.
- Goksøyr, M. (1999): Strateger på banen, lagspillere på sidelinjen? i: E. Rudeng (red): *Kunnskapsreimer. Debatten om de nasjonale strateger*. Oslo: Pax.
- Goksøyr, M. (red), Andersen, E. & Asdal, K. (1996): *Kropp, kultur og tippekamp*. Oslo: Gyldendal.
- Greenwood, R. & Hinings, B. (1996): Understanding radical organizational change: Bringing together old and new institutionalism. *Academy of Management Review*, 21: 1022-1054.
- Grimen, H. (2003): *Samfunnsvitenskapelig tenkemåter*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hannan, M. T. & Freeman, J. H. (1977): The population ecology of organizations. *American Journal of Sociology*, 89: 929-944.
- Hartmann, D. (2003): Theorizing Sport as Social Intervention: A view From the Grassroots, *Quest*, 55: 118-140.
- Hatch, M. J. (2001): *Organisasjonsteori*. Oslo: Abstrakt.

- Heinemenn, K. (red) (1999): *Sport Clubs in Various European Countries*. Schorndorf: Hofmann Verlag.
- Hill, M. (1997): *Understanding social policy* 5th ed, Oxford: Blackwell.
- HOD (2005): *Sammen for fysisk aktivitet*. Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet.
- Houlihan, B. (2005): Public Sector Sport Policy: Developing a Framework for Analysis. *International Review for the Sociology of Sport*, 410 (2): 163-186.
- Ibsen, B. (1992): *Frivilligt arbejde i idrætsforeninger*. København: DHL/Systeme.
- Ibsen, B. (2002): *Evaluering af Det Idrætspolitiske Idéprogram*. København: Københavns universitet og IFO.
- Innst. S. nr. 101 (1998-1999): *Innstilling fra familie-, kultur- og administrasjonskomiteen om statens forhold til frivillige organisasjoner*. Oslo: Stortinget.
- Johannessen, K. A. (2005): Idretten som helsebygger I fremtidens samfunn, I D. V. Hanstad & M. Goksøyr (red): *Fred er ei det beste. Festskrift. Hans B. Skaset 70 år*. Oslo: Gyldendal.
- KKD (2006) *Hovedfordelingen*. Oslo: kultur- og kirke departementet.
- Kjellberg & Reitan (1995): *Studiet av offentlig politikk*. Oslo: Tano.
- Kvale, S. (1996): *Interviews*. London: Sage.
- Kikulis, L. (2000): «Continuity and Change in Governance and Decision Making in National Sport Organizations: Institutional Explanations». *Journal of Sport Management*, 14: 293-320.
- Kikulis, L., Slack, T. & Hinings, B. (1995): «Does Decision Making Make a Difference? Patterns of Change Within Canadian National Sport Organizations». *Journal of Sport Management*, 9: 273-299.
- Kvist, J. (2000): «Idealtyper og fuzzy mængdelære i komparative studier», *Dansk sociologi*, 11 (3): 71-94.
- Laberge, S. & Kay, J. (2002): «Pierre Bourdieu's Sociocultural Theory and Sport Practice», i Maguire, J & Young, K. (red): *Theory, Sport & Society*, London: JAI.

- Lash, S (1993): <Pierre Bourdieu: Cultural Economy and social Change>, i Calhoun, C., LiPuma, E. & Postone, M. (red): *Bourdieu: Critical Perspectives*, Chicago: The University of Chicago Press.
- Lash, S. (1994): <Reflexivity and its Doubles: Structure, Aesthetics, Community>, i Beck, U., Giddens, A., Lash, S.: *Reflexive modernization*, Cambridge: Polity press.
- Lash, S. (1999): *Another Modernity. A Different Rationality*. Oxford: Blackwell.
- Mangset, P. & Rommetvedt, H. (red) (2002): *Idrett og politikk – kampsport eller lagspill*. Bergen: Fagbokforlaget.
- McNamee, M. (2005): Positivism, Popper and Paradigms, i M. McNamee (red): *Philosophy and the Sciences of Exercise, Health and Sport*. London: Routledge.
- Meyer, J. W. & Rowan, B. (1991): Institutionalized Organisations: Formal Structure as Myth and Ceremony, in W. W. Powell & P. DiMaggio (red), *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Murphy, P. & Waddington, I. (1998): <Sport for all: some public health policy issues and problems>, *Critical Public Health*, 8 (3): 193-205.
- Powell, W. W. & DiMaggio, P. (red), *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Postholm, M. B. (2005): *Kvalitativ metode*. Oslo: Gyldendal.
- NESH (1999): *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, jus og humaniora*. Oslo: Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora.
- NIF (2003): *Idrettspolitisk dokument tingperioden 2003-2007*. Oslo: Norges idrettsforbund og olympiske komité.
- NIF (2004a): *Lovhefte* (à jour pr 1. juni 2004). Oslo: Norges idrettsforbund og olympiske komité.
- NIF (2004b): *Årsrapport*. Oslo: Norges idrettsforbund og olympiske komité.
- NIF (2005): *Årsrapport*. Oslo: Norges idrettsforbund og olympiske komité.

- NIF (2006a): *Klubbguiden*. <http://www.klubbguiden.no> (lest 290906).
- NIF (2006b): *Norsk idrett passerer 2 millioner medlemskap*. <http://www.idrett.no/t2.aspx?p=9855&x=1&a=164827> (lest 241006)
- NTGF (2006): *NGTF i dag*. <http://www.gymogturn.no/t2.asp?p=55370> (lest 110906).
- Nilsson, P. (1993): *Fotbollen och moralen : en studie av fyra allsvenska fotbollsföreningar*. Stockholm: HLS förlag.
- Norges ake-, bob- og skeletonforbund (2006): *Norges ake-, bob- og skeletonforbund*. <http://www.nabsf.no/> (lest 290906).
- Norges snowboardforbund (2006): *Bli medlem i klubb*. <http://www.snowboardforbundet.no/?page=769> (lest 290906).
- Oliver, C. (1991): Strategic responses to institutional pressures. *Academy of Management Review*, 16 (12): 145-179.
- Olstad, F. (1987): *Norsk idretts historie. Forsvar, sport, klassekamp 1981-1939*. Oslo: Aschehoug.
- Opedal, S. (2003): *De lokale aktivitetsmidler – bruk og virkninger*. Stavanger: Rogalandforskning.
- Pfeffer, J. & Salancik, C. R. (1978): *The external control of organizations: A resource dependence perspective*. New York: Harper & Row.
- Powell, W. W. (1999): The Social Construction of an Organizational Field. *International Journal of Technology Management*, 1: 42-66.
- Powell, W. W. & DiMaggio, P. (red) (1991): *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Ragin, C. C. (2000): *Fuzzy-set social science*. Chicago: University of Chicago press.
- Ricoeur, P. (1991): *From Text to Action*. Evanston: Northwestern University Press.
- Rottenburg, R. (1996): When Organization Travels: On Intercultural Translation, i: B. Czarniawska & G. Sevón (red): *Translating Organizational Change*. Berlin: Walter de Gruyter.

- Schiøtz, A. (2003): Folkets helse – landets styrke 1850-2003 (bind 2 i *Det offentlige helsevesen i Norge 1603-2003*). Oslo: Universitetsforlaget.
- Scott, W. R. (2001): *Institutions and Organizations* (2nd ed). Thousand Oaks: Sage.
- Scott, W. R. (2003): *Organizations. Rational, Natural, and Open Systems* (5th ed.). Upper Saddle River: Prentice Hall.
- Seale, C. (1999): *The Quality of Qualitative Research*. London: Sage.
- Seippel, Ø. (2003): *Norske idrettslag 2002*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Seippel, Ø. (2005a): *Orker ikke, gidder ikke, passer ikke? Om frafallet i norsk idrett*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Seippel, Ø. (2005b): *Policy tools and voluntary sport organizations*. Paper at ISSA congress Buenos Aires.
- Seippel, Ø. (2006): The Meanings of Sports: Fun, Health, Beauty or Community. *Sport in Society* 9 (1): 51-70.
- Sejersted, F. (2005): *Sosialdemokratiets tidsalder*. Oslo: Pax.
- Selle, P. (1996): «Idretten og det offentlege: Ein familie?», i: *Frivillige organisasjonar i nye omgjevnader*. Bergen: Alma mater.
- Selle, P. (1998): «Organisasjonssamfunnet – ein statsredskap?», i: T. Grønlie & P. Selle (red): *Ein stat? Fristillingas fire ansikt*. Oslo: Samlaget.
- Selle, P. (2000): «Idretten og forkinga». *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 16 (4): 494-508.
- Sivesind, K. H., Lorentzen, H., Selle, P. & Wollebæk, D. (2002): *The Voluntary Sector in Norway*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Skille, E. Å. (2004a): «Revisiting Myths of Norwegian Sport – Case of the Sports City Program», *International Journal of Applied Sport Science*, 16 (1): 29-40.
- Skille, E. Å. (2004b): «Sport for All? The «Sports City Programme» in Norway», *Sport in Society*, 7 (2): 192-210.

- Skille, E. Å. (2005a): «Individuality or cultural reproduction? Adolescents' sport participation in Norway: Alternative versus conventional sport». *Internasional Review for the Sociology of Sport*, 40 (3) : 307-320.
- Skille, E. Å. (2005b): Adolescents' preferences for participation – Alternative versus conventional sports. A Norwegian case. *Sport und Gesellschaft/Sport and Society*, 2 (2): 107-124.
- Skille, E. Å. (2005c): *Sport policy and adolescent sport*. Oslo: NSSS.
- Skille, E. Å. (2006a): *Idrett for alle: Enhetlig mangfold eller en tredje vei?* Idrottsforum.org (290306).
- Skille, E. Å. (2006b): *Social policy in the name of culture*. World congress of sociology. Durban: ISA
- Skille, E. Å. (2006c): *Idrettslaget som helseprodusent: Etablerer idrettsdeltakelse i oppveksten, fysiske aktivitetsvaner for livet?* Poster Forskningsdagen 13. september 2006.
- Skille, E. Å. (2006d): *Frafallsforedrag*. Nordisk seminar for barne- og ungdomsidrett 26. oktober. Oslo: NIF
- Skille, E. Å. (2008): The meaning of social context. *Sport, education and society*.
- Skille, E. Å. & Skirstad, B. (2007): Understanding Sport Participation – A Cross Level Analysis from the Perspectives of Neo Institutionalism and Bourdieu. I T. Slack & M. Parent (eds): *International perspectives on the management of sport*. Burlington: Elsevier.
- Skirstad, B. (2002): «Norske idrettslag: Oversikt og utfordringer», i Ø. Seippel (red): *Idrettens bevegelse. Sosiologiske studier av idrett i et moderne samfunn*. Oslo: Novus.
- Slack, T. & Hinings, B. (1994): Institutional pressures and isomorphic change: An empirical test. *Organizational Studies*, 15: 803-827.
- Slagstad, R. (1998): *De nasjonale strateger*. Oslo: Pax.
- Smith, A. & Waddington, I. (2004): Using «sport in the community schemes» to tackle crime and drug use among young people: some policy issues and problems. *European Physical Education Review*, 10: 279-297.

- Spyberg, T. (1996): *Global Transformations*, i: B. Czarniawska & G. Sevón (red): *Translating Organizational Change*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Steen-Johnsen, K. (2004): *Individualized Communities*. Oslo: Norges idrettshøgskole.
- Stevens, J. & Slack, T. (1998): <Integrating social action and structural constraints>, *International Review for the Sociology of Sport*, 33 (2): 143-154.
- St. meld. nr. 8 (1973-1974): *Om organisering og finansiering av kulturarbeid*. Oslo: Kulturdepartementet.
- St. meld. nr. 52 (1973-1974): *Ny kulturpolitikk*. Oslo: Kulturdepartementet.
- St. meld. nr. 23 (1981-1982): *Kulturpolitikk for 80-åra*. Oslo: Kulturdepartementet.
- St. meld. nr. 27 (1983-1984): *Nye oppgåver i kulturpolitikken*. Oslo: Kulturdepartementet.
- St. meld. nr. 41 (1991-1992): *Om idretten, folkebevegelse og folkeforlystelse*. Oslo: Kulturdepartementet.
- St. meld. nr. 17 (1996-1997). *Om innvandring og det flerkulturelle Norge*. Oslo: Kommunal- og arbeidsdepartementet.
- St. meld. nr. 27 (1996-1997): *Om statens forhold til frivillige organisasjoner*. Oslo: Kulturdepartementet.
- St. meld. nr. 44 (1997-1998): *Tilleggsmelding om statens forhold til frivillige organisasjoner*. Oslo: Kulturdepartementet.
- St. meld. nr. 14 (1999-2000): *Idrettsliv i endring*. Oslo: Kulturdepartementet.
- St. meld. nr. 39 (2000-2001): *Oppvekst- og levekår for barn og unge i Norge*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- St. meld. nr. 23 (2001-2002): *Bedre miljø i byer og tettsteder*. Oslo: Miljøverndepartementet.
- St. meld. nr. 39 (2001-2002). *Oppvekst- og levekår for barn og unge i Norge*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- St. meld. nr. 16 (2002-2003): *Reseptforetunnere Norge – Folkehelsepolitikken*. Oslo: Helsedepartementet.

- Säfvenbom, R. (2003a): Idrettspedagogikken og den nye tida, i V. F. Moe & S. Loland (red): *I bevegelse*. Oslo: Gyldendal.
- Säfvenbom, R. (2003b): *På parti med ungdomsgruppa. Om premisser, mål og lojalitet i det framtidige idrettsarbeidet. Idrett, inklusjon og modernisering*. Lysebu (seminar): Norges forskningsråd (281103).
- Säfvenbom, R. (udatert): *Sluttrapport postdoktorprosjekt*.
- Tolbert, P. S. (1985): Institutional environment and resource dependence: Sources of administrative structure in institutions of higher education. *Administrative Science Quarterly*, 30: 1-13.
- Tolbert, P. S. & Zucker, L. (1983): institutional Sources of Change in the formal Structures of Organizations. *Administrative Science Quarterly*, 28: 22-39.
- Tønnesson, E. (1986): *Norsk idretts historie. Folkehelse, trim, stjerner 1939-1986*. Oslo: Aschehoug.
- Ulseth, A-L (2002): Rekreasjon eller prestasjon. Menn og kvinners begrunnelser for å trene, i Ø. Seippel (red): *Idrettens bevegelse. Sosiologiske studier av idrett i et moderne samfunn*. Oslo: Novus.
- Ulseth, A.-L. B. (2003): *Treningsentre og idrettslag. Konkurrerende eller supplerende tilbud?* Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Ulseth, A.-L. B. (2004). Social Integration in Modern Sport: Commercial Fitness Centers and Voluntary Sport Clubs, *European Sport Management Quarterly*, 4: 95-115.
- Van Meter & Van Horn (1975): The policy implementation process. *Administration & Society* 6 (4): 445-488.
- Vaugrand, H. (2001): Pierre Bourdieu and Jean-Marie Brohm. Their Schemes of Intelligibility and Issues towards a Theory of Knowledge in the Sociology of Sport, *International Review for the Sociology of Sport*, 36: 183-201.
- Waddington, I. (2000): *Sport, health and drugs: a critical sociological perspective*, London: E & FN Spon.
- Weber, M. (1968): *Economy and Society*. New York: Bedminster.
- Weber, M. (1930 [1904-5]): *The protestant ethic and the spirit of capitalism*. New York: Scribner's.

- Weber, M. (1949 [1905, 1905, 1917-19]): *The methodology of social sciences*. New York: Free press.
- Westgård, L. S. (2003): *Møte mellom det sivile samfunn og byråkratiet*. Bø: Høgskolen i Telemark.
- Wollebæk, D. & Selle, P. (2002): *Det nye organisasjonssamfunnet*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Yin, R. K. (2003): *Case Study Research. Design and Methods* (3. utg.). London: Sage.
- Østerberg, D. (2002 [1983]): *Émile Durkheim – og hans teorier om samfundet*. København: Hans Reitzels.

VEDLEGG

1. Prosjektbeskrivelse
2. Poster, Forskningsdagene 2006
3. Foredrag om frafall, Nordisk barne- og ungdomsidrettskonferanse 26. oktober 2006.
4. Informasjonsskriv
5. Intervjuguide
6. Observasjonshuskeliste

Vedlegg 1: Prosjektbeskrivelse

Idrettslagets roller og funksjoner: en studie med fokus på helsemessige/-politiske forventninger

Innledning

Omtrent 1,3 millioner mennesker er medlemmer i Norges idrettsforbund og olympiske komité (NIF) (Seippel, 2005: 7),¹ gjennom medlemskap i lokale idrettslag. Anslagsvis tre fjerdedeler av den norske befolkning har vært innom et eller flere idrettslag i løpet av oppveksten. Men hvilken rolle og funksjon har idrettslaget? Er det en serviceorganisasjon, interesseformidler, kommunitær organisasjon eller del av en folkebevegelse?² Selv om store deler av befolkningen kan ha svar på slike spørsmål, er det lite forskningsbasert kunnskap om idrettslagets roller og funksjoner. Retorikken ovenfra – dvs. fra stat og NIF sentralt – antyder en politisering av idrett med stor tro på idretts helsemessige rolle og funksjon (St. meld. nr. 16, 2002-2003; HOD, 2005). Praksisen nedenfra – dvs. fra medlemmer og ledere i lokale idrettslag – antyder en viss ambivalens; på den ene siden virker det som aktivitet blir viktigere per se, på den annen side spilles rollen som helsepolitisk samfunns gode (Enjolras & Seippel, 2001; Seippel, 2003).

Mot en slik bakgrunn vil det være interessant og viktig å tegne et bilde av ulike idrettslags helsemessige roller og funksjoner, basert på idrettslagenes representanters egen forståelse. I en sammenheng der man utforsker idrettslagets indre og ytre relasjoner som påvirker hvordan mål, midler og praksis – og dermed idrettslagets rolle og

¹ Disse innehar til sammen cirka 1, 97 millioner medlemskap fordelt på 12.175 idrettslag, hvorav 1, 65 mill. medlemskap i 7.633 ordinære idrettslag og 320.000 medlemskap i 4.542 bedriftsidrettslag (NIF, 2004b: 3).

² Formuleringene bygger på Wollébæk og Selles (2002: 43-55) kategorisering av syn på frivillige organisasjoner.

funksjon – konstitueres, vil det videre være interessant å finne ut hvor stor innflytelse staten og NIF sentralt har. Uten å gi disse nivåers innflytelse forrang fremfor andre mer nærliggende, vil de danne utgangspunkt for å studere idrettslag og helse. På de neste sidene følger en skisse av et forskningsprosjekt hvis mål er å kaste lys over slike tema. Det skisseres momenter vedrørende idrettspolitikken ovenfra og tidligere forskning, før problemstillinger presenteres, etterfulgt av teoretiske og metodiske perspektiver.

Idrettspolitikken ovenfra

Offentlig idrettspolitikks visjon er *idrett og fysisk aktivitet for alle* (St. meld. nr. 14, 1999-2000: 6, 9, 10, 36). Statlig støtte til idrettsformål er begrunnet med at idrett og fysisk aktivitet har både egen- og nytteverdi. Egenverdien er knyttet til opplevelser ved mestring og glede. Nytteverdien har historisk primært vært knyttet til helse, fysisk og psykisk overskudd, samt utvikling av motoriske ferdigheter. Selv om idrett i økende grad knyttes til helsepolitiske faktorer,³ har hovedargumentet for statlige subsidier i hele etterkrigstiden vært idretts helsegevinst. Siden opprettelsen av Statens idrettskontor i 1946 har relasjonen mellom offentlig og frivillig sektor vært i utvikling (Enjolras, 2004; Goksøyr m. fl. 1996); enkelte mener med økende makt til staten. Selle (1998) spør om organisasjonene er blitt et statsredskap (jf. St. meld. nr. 27, 1996-1997; St. meld. nr. 44, 1997-1998), og hevder at forholdet stat-idrett har gått fra en familierelasjon (Selle, 1996) til at det offentlige «... ønsker å styra idretten ut fra klare idrettspolitiske mål» (Selle, 2000: 494; jf. St. meld. nr. 14, 1999-2000). Det siste poenget er aktualisert innen den helsepolitiske debatt, etter publiseringen av Folkehelsemeldingen: *Resept for et sunnere Norge*

³ Utsagnet baseres på en gjennomgang av idrettspassasjene i kulturmeldingene (St. meld. nr. 8, 1973-1974; St. meld. nr. 52, 1973-1974; St. meld. nr. 23, 1981-1982; St. meld. nr. 27, 1983-1984), idrettsmeldingene (St. nr. nr. 41, 1991-1992; St. meld. nr. 14, 1999-2000), samt Barne- og Familiedepartementets oppvekstmelding (St. meld. nr. 39, 2001-2002), og Kommunal- og Regionaldepartementets (da (1996-1997): Kommunal- og arbeidsdepartementet) innvandringsmelding (St. meld. nr. 17, 1996-1997).

(St. meld. nr. 16, 2002-2003); og at det i kjølvannet av den ble utviklet en tverrdepartemental handlingsplan: *Sammen for fysisk aktivitet* (HOD, 2005).

NIFs politikk tar utgangspunkt i organisasjonens formålsparagraf: «NIF skal arbeide for at alle mennesker gis mulighet til å utøve idrett ut fra sine ønsker og behov ... Organisasjonen skal være en positiv verdiskaper for individ og samfunn ...» (NIF, 2004a: 9). Men da det på siste ordinære idrettssting (2003) ble fremmet forslag om å innlemme en mer forpliktende formulering om samfunnsansvar i NIFs formålsparagraf, gikk Idrettsstyret mot fordi en frivillig organisasjon med idrettsaktivitet som primæroppgave ikke kan pålegge sine underliggende ledd slike forpliktelser.⁴ Idrettspolitisk dokument (NIF, 2003), som ble behandlet på nevnte idrettsting og som er førende for periode 2003-7, er følgelig tvetydig og forsiktig. Tvetydigheten er tydelig gjennom at helsepolitiske momenter fremheves i kapitlene *Idretten i samfunnet* og *Idrett som virkemiddel*, mens konkrete mål kun knyttes til medlemstall, frivillighetsmengde, og antall medaljer i internasjonale mesterskap (NIF, 2003: 9). Forsiktigheten ivaretas med bruk av ordet «kan» om idrettslagenes helsepolitiske ansvar. Hvis «skal» brukes, medfølger reservasjoner: «Idrettslagene skal, dersom de selv ønsker det, engasjere seg utover det som er idrettens eget ansvar ...» (NIF, 2003: 21, min kursiv).

Selv om det, ifølge Wollebæk og Selle (2002: 20), er «... få andre – om nokon – frivillige organisasjoner [enn] Norges Idrettsforbund, [som] har ein like dominerande posisjon og dermed makt og kontroll innanfor sitt felt ...», vet vi lite om NIF sentralt makt over idrettslaget. Hvordan influeres idrettslaget av pågående prosesser i NIF sentralt, for eksempel nedbemanningen i sentraladministrasjonen som kom i kjølvannet av økonomikrisen,⁵

⁴ Forslaget ble fremmet av Klatreforbundet. Forslaget ble – etter heftig debatt – trukket forutsatt at saken skulle utredes i inneværende (2003-7) tingperiode. Dette er basert på egne observasjoner på det nevnte idrettsting.

⁵ Vinteren 2004 gikk president og generalsekretær i NIF fra sine stillinger, etter store underskudd. I ettertid har det pågått en drastisk reduksjon av antallet administrativt ansatte i NIF.

og diskusjoner om organisasjonsendringer.⁶ Ingen av ovennevnte dokumenter tar utgangspunkt i det utøvende ledd i norsk idrett, og dets representanters forståelse av og perspektiv på driften av det.

Tidligere forskning

Om rolle og funksjon finnes perspektiver *pro et contra* idretts helsepolitiske utkomme. Mens enkelte er opptatte av å beskrive de gode praksiser man er overbevist om at idrett representerer (Janssens m. fl., 2004), er andre mer kritiske til troen på idrett som samfunnets redning (Gratton & Henry, 2001; Ingham & Loy, 1993; Hanssen og Sandvin, 1996). Jeg vil ikke her ta parti for det ene eller andre perspektiv, men bruke ulike meninger om temaet som et oppspill til studier av idrettslag i Norge.

Om idrettslag konstateres i boken *Sport Clubs in Various European Countries* (Heinemenn, 1999) store nasjonale forskjeller, blant annet vedrørende forholdet til stat, der norsk idrett regnes som relativt uavhengig (ibid: 27; Skille, 2004a).⁷ Med en viss sammenligningsverdi til norske forhold, finnes Ibsens (1992) danske studie av *Frivilligt arbejde i idrætsforeninger* (jf. nedenfor).

Institutt for samfunnsforsknings idrettslagsundersøkelse (Enjolras og Seippel, 1999, 2001; Seippel, 2003) viser at *det* norske idrettslaget ikke finnes. Men det finnes et spekter norske idrettslag (jf. Ibsen, 1992: 184-93). Norske idrettslag er på den ene siden mest opptatt av <indre anliggende>: hvorvidt idrettslagene har handlingsplaner er korrelert med grad av konkurranseorientering (Seippel, 2003: 26; jf. NIF, 2003: 9); for idrettslaget er medlemmer viktigst (Seippel, 2003: 54-5); og det viktigste motivet for frivillighet er egne barns deltakelse (Enjolras og Seippel, 1999: 30-1).⁸ På den andre siden er idrettslag

⁶ Det er nedsatt et utvalg som skal vurdere organisasjonen av hele NIF-systemet (NIF, 2005). Det inngår i en trend der <... mest alle organisasjonar med hierarkiske struktur slit svært tungt> (Wollebæk og Selle, 2002: 117).

⁷ Men, som vi har sett over (jf. Enjolras, 2004; Selle, 1996, 1998, 2000; Skille, 2004a), er vi kanskje i en endringsprosess som fører (deler av idretten) bort fra uavhengigheten.

⁸ Jf. Archetti (2003) som poengterer at idrett i Norge er en typisk kjernefamilie aktivitet.

lokalt forankret, og har roller og funksjoner utover indre anliggende: en empirisk indikasjon er at deltakelse rapporteres som viktigere enn konkurranse (Enjolras og Seippel, 2001: 20-2, 100; Seippel, 2003: 11-2, 15). Tross store variasjoner, er det hevet over tvil at idrettslagenes generelt viktigste inntektskilde er frivillighet (Enjolras og Seippel, 2001: 95). Ettersom kommersielle inntekter, medlemskontingenter og frivillighet er viktigere enn subsidier ovenfra, er det <... rimelig å hevde at norske idrettslag har en relativt stor autonomi i forhold til «idrettssystemet» og det offentlige» (Enjolras og Seippel, 2001: 101).

Utover ovennevnte, vil den her skisserte studien bygge på egen forskning om Storbyprosjektet.⁹ Det ble initiert i den første Idrettsmeldingen (St. meld. nr. 41, 1991-1992: 135-6), målstyres og finansieres av Idrettsavdelingen i Kultur- og Kirke departementet, og det implementeres av NIF. Det innebærer en balansegang mellom offentlig styring og byråkrati på den ene siden, og NIFs etablerte mønstre for aktivitet og organisering på den andre siden (Skille, 2004a). Selv om staten ønsker alternativer og påpeker NIFs begrensninger (St. meld. nr. 14, 1999-2000: 58), skjer det en viss reproduksjon av aktivitets- og organisasjonsmønstre (Skille, 2004b). Man opplevde en kulturkollisjon da frivillige i NIF skulle implementere aktivitet for ikke-medlemmer (Eidheim, 1998; Carlsson og Haaland, 2004). Det er kanskje forståelig når manglende menneskelige ressurser oppleves som den største begrensning for idrettslagets aktivitet (Seippel, 2003: 47-8).

Likevel avdekket empiriske undersøkelser en del forskjeller mellom ordinær idrett og Storbyprosjektets aktiviteter, med hensyn til deltakeressosiale kjennetegn (kjønn og klasse) og sosialiseringsmønstre (Skille, 2005a, b). Poenget er at statlige insentiver *kan* ha effekt på utkomme av idrettsdeltakelse.¹⁰ Utover samtaler med ledere og

⁹ Formell benevnelse er «Tilskuddsordningen til aktivitetsutvikling og sosial integrasjon i idrettslag».

¹⁰ En dansk studie av et lignende program, viste at slike initiativ fremtvinger nytenkning, med hensyn til resurskobling og nettverksdanning mellom organisasjoner, utvikling av idrettsfasiliteter for ikke-medlemmer og utvikling av selve idrettsaktivitetene (Ibsen, 2002:196-8).

trenere,¹¹ som ble brukt som døråpnere for å treffe ungdom, forteller min studie lite om hvordan idrettslaget forholder seg til det statlig styrte Storbyprosjektet. Vedrørende forholdet til egen organisasjons toppledd vil det videre være interessant å avdekke hvordan idrettslag opplever at Storbyprosjektets mann i NIF sentralt måtte gå i kjølvannet av økonomikrisen.

Problemstillinger

Det her skisserte forskningsprosjekt vil ta utgangspunkt i følgende problemstillinger, med en gjennomgående fokus på helse:

4. Hvilke roller og funksjoner mener ulike idrettslag at de har?
5. Hva konstituerer idrettslagets mål, midler og praksis?
 - a. Hvordan forholder ulike idrettslag seg til offentlige idrettspolitiske mål og midler?
 - b. Hvordan forholder ulike idrettslag seg til NIF sentralt sine idrettspolitiske mål og midler?
6. Hvilke intenderte og uintenderte konsekvenser har de konstituerte mål, midler og praksis?
 - a. Hvordan påvirker offentlige mål og midler ulike idrettslags roller og funksjoner?
 - b. Hvordan påvirker NIF sentralt sine mål og midler ulike idrettslags roller og funksjoner?

Med *rolle* forstås tilskrevne og egengenererte forventninger om sitt – her idrettslagets – virke. Med *funksjon* impliseres det at idrettslagets virke har et utkomme, som her i første rekke vil fokusere på helsepolitiske forventninger. *Idrettslag* er definert som et ordinært NIF-registrert lag (ikke bedriftsidrettslag). Når det antydes at idrettslag mener noe, forstås representanter for idrettslag (jf. metode). I utgangspunktet forstås *offentlige mål* som statlige mål (jf. Idrettsmeldingen). Det må likevel tas høyde for at idrettslag forholder

¹¹ Jeg har åtte intervjuer med ledere på lydbånd, som er en start for videre datainnsamling i den her skisserte studien, i alle fall for det den delen av utvalget som bygger på Storbyprosjektdeltakende klubber (se metode).

seg til andre offentlige instanser (enn Idrettsavdelingen) og nivåer, herunder fylkeskommunalt og kommunalt. Med *offentlige midler* forstås primært økonomiske ressurser, og først og fremst statlige. Men igjen må det tas høyde for at offentlige midler ikke er utelukkende økonomiske, og for at offentlige midler ikke kun kommer fra staten. *NIFs mål og midler* vil ta utgangspunkt i formålsparagrafen (NIF, 2004a: 9), samt idrettspolitisk dokument (NIF, 2003). Videre kan det forventes – og arbeidshypotesen vil være at – idrettslaget forholder seg mer til nærmere organisasjonsledd, som idrettsråd, idrettskrets, særkrets og eventuelt særforbund.

Teori

Aktuelle teoretiske perspektiver er flere, men valgene vil selvsagt ta utgangspunkt i det man har brukt før, uten å lukke døren for nye.¹² Både strategiske valg i forhold til samtidige samfunnsforhold og historisk-institusjonelle forhold er dimensjoner som må tas med i analyser av hvordan idrettslag forholder seg til toppleddene. Jeg har således to utgangspunkt. For det første er jeg inspirert av modernitetssosiologer som beskriver prosesser som individualisering og løsrivelse fra tradisjonelle normer og verdier som betegnende for dagens vestlige samfunn (f. eks. Beck m. fl. 1994). Slike generelle samfunnsprosesser både påvirker og blir påvirket av frivillige organisasjoner (Wollebæk og Selle, 2002). Derfor kan studier av lokale foreninger, som idrettslag, fortelle noe om samfunnet og samfunnsendringer generelt og bidra til samfunnsvitenskapelig teoriutvikling. Antydninger om et «uorganisert organisasjonssamfunn» (Wollebæk og Selle, 2002: 118-21) eller idrett som «organisert individualisme» (Ibsen, 1992: 72-81), føyer seg således inn i et større fenomen – både empirisk og teoretisk.

For det andre, dels som en motvekt til modernitetssosiologiens fokus på løsrivelse fra det vi kan kalle institusjonelle mønstre,

¹² Av mulige nye perspektiver holder jeg døren åpen for å applisere Elias sin prosess-/konfigurasjonssosiologi på organisasjonsstudier. Jeg ser således i alle fall tre fruktbare poenger: (i) samfunnet består av gjensidig avhengige aktører (Elias, 1991); (ii) av all handling kan det komme uintenderte konsekvenser (Elias, 1978); og (iii) det finnes et maktelement mellom de etablerte og outsiders (ibid; Elias og Scotson, 1994).

er jeg inspirert av nyinstitusjonalistisk teori (se f. eks. Powell og DiMaggio, 1991; jf. Skille, 2004a). Med et slikt rammeverk er det mulig å analysere hvorledes idrettslaget opptrer i forhold til andre organisasjoner som på ulike måter har interesser i, og makt over, dets virke. Nyinstitusjonalismen tillater at ulike prosesser kan være i gang samtidig og med ulik styrke; ulike former for isomorfe prosesser – tvangsmessige, normative og mimetiske (DiMaggio og Powell, 1991) – som utøves på idrettslaget kan dermed inkluderes i samme analyse. Det kan være ulike former for press som kommer fra for eksempel Idrettsavdelingen på den ene siden og NIF sentralt på den andre siden, samt eventuelle andre. Videre tar nyinstitusjonalismen opp i seg elementer fra andre relevante teorier (Wollebæk og Selle, 2002: 21-7). Eksempler er: generasjonshypotesen, en organisasjon speiler samfunnet på det tidspunkt organisasjonen ble dannet, med hensyn til hva som var teknisk og økonomisk mulig og ideologisk legitimt; populasjonsøkologiperspektivet, organisasjoner overlever hvis omgivelsenes press og krav om effektivitet passer til organisasjonstypen; og ressursavhengighetsteori, organisasjoner må tilpasse seg de krav ressursleverandører har.¹³

Nyinstitusjonalismen kan selvsagt også kritiseres. Jeg skal her dra fram to forhold som kan føre til ytterligere teorivalg. For det første har teorien tradisjonelt blitt brukt til å forklare homogenitet innen et felt, mens studier av frivillige organisasjoner generelt (Sivesind m.fl., 2002; Wollebæk og Selle, 2002) og idrettslag spesifikt (Enjolras og Seippel 1999, 2001; Seippel, 2003; jf. Heinemann, 1999; Ibsen, 1992) viser at feltet er heterogent. For det andre er teorien kritisert for å ha for stort fokus på ytre press, spesielt fra stat, og dermed glemme de indre og strategiske elementene ved en organisasjons virke. Mot en slik bakgrunn har enkelte forsøkt å integrere ulike teoretiske tilnærminger, som heller mot hver sin ende av «structure-agency» skalaen (Kikulis m. fl., 1995; Stevens og Slack, 1998).¹⁴ Rasjonelle og

¹³ I forhold til mer generell sosiologisk teori er nyinstitusjonalisme relevant å kombinere med for eksempel Bourdieu (jf. Skille, 2004a, b).

¹⁴ Wollebæk og Selle (2002: 26) antyder at «[rational choice] perspektivet kan ha relevans for einskildorganisasjonar innanfor ulike hovudtypar av lag».

strategiske valg skal ikke undervurderes, men man kan også hevde at elementer av «agency» er implisitt i en institusjonell tilnærming, da individuelle handlinger er vesentlig for etablering, vedlikehold, og eventuelt erosjon, av institusjoner (Kisulis, 2000; jf. Berger og Luckmann, 1991 [1966]).

Man kan samlet sett si at teorien vil bygge på en forståelse av at ulike idrettslag er i ulike faser av institusjonaliseringsprosesser, der strategiske valg er mer eller mindre fremtredende i ulike faser (Kisulis, 2000). Det gjør at noen idrettslag fremstår som mer endringsvillig, tilpassningsdyktig eller up-to-date, mens andre virker mer tungrodd og gammeldagse. Det vil forhåpentligvis komme frem i en analyse av roller og funksjoner, mål, midler og praksis (jf. problemstillingene).

Metode

«For å øke innsikten i hvordan idrettslag fungerer trenger en casestudier av ulike idrettslag for å få en dypere forståelse av det enkelte lag» (Skirstad, 2002: 249). Case studie er egnet til ovennevnte problemstillinger, som er formet med spørreordet hvordan, og vil undersøke samtidige tilfeller der en har tilgang på informasjon men ikke vil manipulere atferden til de som skal undersøkes (Yin, 2003). Case studie som design impliserer, uten at det er lovmessig slik, ytterligere metodiske valg – vedrørende utvalg, datainnsamling og analyse.

Utvalget vil bestå av ulike idealtyper idrettslag, slik at man kan kunne si noe om feltets mangfold (jf. Yin, 2003). Kriteriene for utvalg baserer seg på (i) strukturelle kjennetegn som er identifisert i kvantitative studier av idrettslag og andre frivillige organisasjoner, (ii) Ibsens (1992) idealtyper av idrettslag (Den lille idrætsforening, Boldklubben, Den store mosjonsforening), og (iii) erfaringer fra egen forskning. Konkret ser jeg for meg: (1) en fotballklubb, som representerer den vanligste aktiviteten i norske idrettslag (Seippel, 2003);¹⁵ (2) en skiklubb, som representerer den nest vanligste idretten

¹⁵ Vedrørende hvor mange idrettslag som har fotball på programmet, opererer Seippel (2003: 10) med 23 %, mens Enjolras og Seippel (2001: 18) opererer med 34 %.

i norske idrettslag (ibid) og skiller seg fra fotball ved idrettens egenart – individuell versus lagidrett;¹⁶ (3) en snowboardklubb, som kan forventes å ha et annet forhold til NIF enn andre idrettslag (Brekke, 2003); (4) et ordinært fleridrettslag; og (5) et idrettslag med tilknytning til Storbyprosjektet, som nødvendigvis har et forhold til offentlig idrettspolitik.

Datainnsamlingen vil basere seg på flere konkrete metoder, herunder dokumentanalyser, intervjuer og observasjon (jf. Easterby-Smith m. fl., 2002; Yin, 2003).¹⁷ Av skriftlige kilder tenker jeg på rapporter og planer som produseres av idrettslaget og forteller noe om dets mål og midler. Med observasjon menes tilstedeværelse i fora der slike dokumenter behandles og andre valg for idrettslaget fattes – som årsmøte, styremøter, evt. gruppemøter etc., samt i fora der idrettspraksis utøves – som treninger og konkurranser. For hvert idrettslag inkludert i studien vil intervjuer bli foretatt med valgt leder. I tillegg vil intervjuer foretas med eventuelt andre styremedlemmer, ansatt leder, trenere og oppmenn, samt ordinære medlemmer.

Studien vil ta form av et feltarbeid der jeg følger noen idrettslag over noe tid, anslagsvis et år (minst én sesong, inkludert konkurranseperiode, forberedelser og etterarbeid, samt årsmøte). På den måten kan jeg belyse problemstillingene tilnærmet kronologisk (jf. nedenfor). Et slikt design muliggjør at både oppdagende, beskrivende, forklarende og fortolkende angrepsvinkler alle kan nyttes i ulike faser av studien, som bygger opp under en stadig dypere forståelse av det enkelte idrettslag. En slik kvalitativ tilnærming legger også til rette for fleksibilitet, ved at man kan komme tilbake til de enkelte case for å utdype oppdukkende problemstillinger, og at man kan oppsøke andre case for å gjøre sammenligninger.

¹⁶ Skiklubber er gjennomsnittlig mer konkurranseorientert enn fotballklubber (Enjolras og Seippel, 2001: 22), men det kan være vanskelig å bruke et slikt gjennomsnittsmål ved valg av enkeltcase. Likevel er det en relevant dimensjon å ha i bakhodet, da det kan tenkes å virke inn på forholdet til idrettspolitiske mål og midler, og i forhold til idrettslagets rolle og funksjon.

¹⁷ For å utforske mangfold i forholdsvis små utvalg er en metode som bygger på fuzzy set mengdelære fruktbar (Ragin, 2000), ved å kombinere kvalitativt (case-) og kvantitativt (variabel-) orientert forskning (Kvist, 2000).

Analysen i en studie som denne vil foregå fortløpende, og resultatene vil – forhåpentligvis – gradvis fremstå som gyldige og pålitelige, ettersom fortolkningene fra ulike kilder finner sin form (jf. Easterby-Smith m. fl., 2002; Yin, 2003). Da poenget med studien er å *forstå* idrettslagets rolle og funksjon, vil en hermeneutisk analyse være et nærliggende utgangspunkt – og en helhetsbeskrivelse og fortolkning av det enkelte idrettslag – og dets forhold til toppleddene og helseargumentet – være et mål. Problemstillingene vil behandles tilnærmet kronologisk, dog med stor overlapp.

Først vil dokumenter analyseres og gi tentative svar på problemstilling 1. Dette vil skje ved å gjennomgå dokumentene, og lete etter passasjer som kan tolkes som beskrivelser av idrettslagets folkehelsemessige roller og funksjoner. Fyldigere svar av problemstilling 1 vil springe ut av analysen av intervjuer, som også vil danne grunnlaget for svar på problemstilling 2. Analysen av intervjuer vil konkret skje ved hjelp av dataprogrammet WinMax. Først leses hvert intervju i helhet og skaper et inntrykk. Deretter gjennomgås intervjuene i dataprogrammet, og ulike passasjer knyttes til ulike koder som springer ut av intervjuguidens tematiske oppbygning men hvor det også genereres nye underveis i analysen. På den måten kan tematisk like deler av ulike intervjuer hentes opp og sammenholdes. På en slik måte konkretiseres ulike perspektiver fra ulike informanter. Problemstilling 3 er den analytisk mest utfordrende fordi den på sett og vis er en komparativ analyse, hvor intervjumaterialet og feltnotatene fra observasjonene settes opp mot hverandre. Også her vil det nevnte dataprogrammet være til hjelp, jf. beskrivelsen over.

Relevans og rammer

Publisering: Jeg ser for meg at det akademiske utkomme av dette arbeidet er fire artikler i internasjonale vitenskapelige tidsskrifter med fagfelleevaluering.¹⁸ Problemstilling 1-3 korresponderer med artikkel 1-3, men her vil justeringer kunne bli nødvendige og fornuftige å gjøre

¹⁸ Eksempler på relevante tidsskrifter er Journal of Sport Management, European Sport Management Quarterly, International Review for the sociology of Sport og Sociology of Sport Journal.

underveis.¹⁹ I tillegg vil jeg skrive en norsk rapport (eller bok?) for å øke tilgjengeligheten for offentlige idrettsadministratorer og personell innen organisert idrett på ulike nivå, så vel som for studenter.

Relevans: Verdien av den kunnskapsproduksjon som her skisseres, er mangfoldig. For det første, som impliserer de tre neste, bør det kunne forventes at Høgskolen i Hedmarks Institutt for idrettsfag besitter kunnskap om – og ferdigheter om kunnskapsproduksjon av – den delen av norsk idrett der aktivitetene drives. For det andre er det relevant for beslutningstakere på ulike nivåer i offentlig forvaltning. For det tredje er det relevant for representanter innen frivillig idrett. For det fjerde kan kunnskap om lokale organisasjonene ha relevans for det internasjonale kollegiet av idrettssosiologer og Sport Management forskere, herunder teoretisk innsikt ved å applisere teori som vanligvis benyttes til analyser av større organisasjoner på lokale idrettslag. Således vil Høgskolen i Hedmarks faglige infrastruktur, både internt, nasjonalt og internasjonalt, kunne utvikles med det foreslåtte forskningsprosjekt.²⁰ En konsekvens av det, og derfor et femte poeng, er at det foreslåtte forskningsprosjekt vil styrke den folkehelseprofil som Elverum Høgskolen i Hedmark påberoper seg å ha.

Økonomi: Utgifter vil knyttes til deltakelse på møter/seminarer for å holde seg oppdatert på idrettspolitikken fra både stat og forbund, reising i forbindelse med datainnsamling, og transkribering. Gitt noe økonomisk støtte til slike ting (se søknadsskjema), vil forskningsprosjektet alt i alt være mulig å gjennomføre innenfor de rammebetingelser (tekniske og økonomiske ressurser) som finnes ved Høgskolen i Hedmark.

Tidsplan: Høst 2006: utarbeide intervjuguide, samle skriftlig informasjon, etablere seg i feltet ved å knytte kontakt med idrettslag. Vår 2007 – høst 2007: gjennomføre observasjon og intervjuer,

¹⁹ Tidligere erfaring tilsier at det blir flere artikler enn planlagt. Derfor beregner jeg fire artikler på tre problemstillinger. Enten blir det flere artikler på en enkelt problemstilling, eller en sammenfattende artikkel.

²⁰ Vedrørende sistnevnte, anses følgende kongresser som naturlige fora for presentasjon av tentative resultater (jf reisestipendsøknader): European College of Sport Science og European Association of Sport Management, og International Sociology of Sport Association.

begynne analyser (primært av skriftlig materiale), utrapportere problemstilling 1. Vår 2008 – høst 2008: gjøre hovedanalyser (av intervjumateriale og feltnotater), utrapportere problemstilling 2 og 3. Vår 2009: utrapportere en sammenfattende rapport på norsk.

Avslutning

Ovennevnte tidsplan forutsetter innvilget FoU stipend, med totalt 70 % FoU tid per år i tre år. Planen vil følges uansett, men med eventuell mindre innvilgelse, noe tregere progresjon. For søker vil det her skisserte forskningsprosjekt være en del av en større plan for vidre kvalifisering. Det er tenkt etterfulgt av et prosjekt med fokus på ungdommers egne refleksjoner om hva de sitter igjen med av helsemessige vaner og annet, etter, for mange, mange års idrettsdeltakelse.

Referanser

- Archetti, E. «Den norske idrettsmodellen». Et kritisk blikk på sivilt samfunn i Norge». *Norsk antropologisk tidsskrift*, 14 (1): 8-15.
- Beck, U., Giddens, A. & Lash, S. (1994): *Reflexive modernization*. Cambridge: Polity Press.
- Berger, P. & Luckmann, T. (1991 [1966]): *The social construction of reality*. London: Penguin books.
- Breivik, G & Vaagbø, O. (1998): *Utviklingen i fysisk aktivitet i den norske befolkning 1985-1997*. Oslo: Norges idrettsforbund og olympiske komité.
- Brekke, J. P. (2003): *Utenfor løypa*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Carlsson, Y. & Haaland, T. (2004): *Barn og unge som står utenfor – aktivisering gjennom idrett*. Oslo: Norsk institutt for by- og regionsforskning.
- DiMaggio, P. J. & Powell, W. W. (1991): «The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality», i: W. W. Powell & P. J. DiMaggio (red): *The new institutionalism in organizational analysis*. Chicago: University of Chicago Press.
- Easterby-Smith, M., Thorpe, R. & Lowe, A. (2002): *Management Research*. London: Sage.

- Eidheim, F. (1998): *Aktivitet eller idrett? En evaluering av Kulturdepartementets Storbyprosjekt til idrettsformål*. Oslo: Norsk institutt for by- og regionsforskning.
- Elias, N. (1978): *What is sociology?*. New York: Columbia University Press.
- Elias, N. (1991): *The Society of Individuals*. New York: Continuum.
- Elias, N. & Scotson, J. L. (1994): *The Established and the Outsiders*. London: Sage.
- Enjolras, E. & Seippel, Ø. (1999): *Frivillighet, kommersialisering og profesjonalisering*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Enjolras, E. & Seippel, Ø. (2001): *Norske idrettslag 2000: struktur, økonomi og frivillig innsats*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Gratton, C. & Henry, I. (red, 2001): *Sport in the city. The role of sport in economic and social regeneration*. London: Routledge.
- Goksøyr, M. (red), Andersen, E. & Asdal, K. (1996): *Kropp, kultur og tippekamp*. Oslo: Gyldendal.
- Hanssen, J.- I. & Sandvin, J. T. (1996): *Idrettspolitik som velferdspolitik*. Bodø: Nordlandsforskning.
- Heinemenn, K. (red, 1999): *Sport Clubs in Various European Countries*. Schorndorf: Hofmann Verlag.
- HOD (2005): *Sammen for fysisk aktivitet*. Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet.
- Ibsen, B. (1992): *Frivilligt arbejde i idrætsforeninger*. København: DHL/ Systeme.
- Ibsen, B. (2002): *Evaluering af Det Idrætspolitiske Idéprogram*. København: Københavns universitet og IFO.
- Ingham, A.-G. & Loy, J. W. (red, 1993): *Sport in social development*. Windsor: Human Kinetics.
- Janssens, J. et al. (red, 2004): *Education through Sport*. Nieuwegein: Arko.
- Kikulis, L. (2000): «Continuity and Change in Governance and Decision Making in National Sport Organizations: Institutional Explanations». *Journal of Sport Management*, 14: 293-320.

- Kikulis, L., Slack, T. & Hinings, B. (1995): «Does Decision Making Make a Difference? Patterns of Change Within Canadian National Sport Organizations». *Journal of Sport Management*, 9: 273-299.
- Kvale, S. (1997): *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal.
- Kvist, J. (2000): «Idealtyper og fuzzy mængdelære i komparative studier». *Dansk sociologi*, 11 (3): 71-94.
- NIF (2003): *Idrettspolitisk dokument tingperioden 2003-2007*. Oslo: Norges idrettsforbund og olympiske komité.
- NIF (2004a): *Lovhefte* (å jour pr 1. juni 2004). Oslo: Norges idrettsforbund og olympiske komité.
- NIF (2004b): *Årsrapport*. Oslo: Norges idrettsforbund og olympiske komité.
- NIF (2005): *Diskusjonsnotat til ledermøtet i Norges Idrettsforbund mai 2005*. Oslo: Norges idrettsforbund og olympiske komité.
- Powell, W. W. & DiMaggio, P. J. (red, 1991): *The new institutionalism in organizational analysis*. Chicago: University of Chicago Press.
- Ragin, C. C. (2000): *Fuzzy-set social science*. Chicago: University of Chicago press.
- Seippel, Ø. (2003): *Norske idrettslag 2002*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Seippel, Ø. (2005): *Orker ikke, gidder ikke, passer ikke? Om frafallet i norsk idrett*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Selle, P. (1996): «Idretten og det offentlege: Ein familie?», i: *Frivillige organisasjonar i nye omgjevnader*. Bergen: Alma mater.
- Selle, P. (1998): «Organisasjonssamfunnet – ein statsredskap?», i: T. Grønlie & P. Selle (red): *Ein stat? Fristillingas fire ansikt*. Oslo: Samlaget.
- Selle, P. (2000): «Idretten og forkinga». *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 16 (4): 494-508.
- Sivesind, K. H., Lorentzen, H., Selle, P. & Wollebæk, D. (2002): *The Voluntary Sector in Norway*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.

- Skille, E. Å. (2004a): «Revisiting Myths of Norwegian Sport – Case of the Sports City Program», *International Journal of Applied Sport Science*, 16 (1): 29-40.
- Skille, E. Å. (2004b): «Sport for All? The «Sports City Programme» in Norway», *Sport in Society*, 7 (2): 192-210.
- Skille, E. Å. (2005a): «Individuality or cultural reproduction? Adolescents' sport participation in Norway: Alternative versus conventional sport». *Internasional Review for the Sociology of Sport*, 40 (3) :
- Skille, E. Å. (2005b): Adolescents' preferences for participation – Alternative versus conventional sports. A Norwegian case. *Sport und Gesellschaft/Sport and Society*, 2 (2):
- Skirstad, B. (2002): «Norske idrettslag: Oversikt og utfordringer», i Ø. Seippel (red): *Idrettens bevegelser. Sosiologiske studier av idrett i et moderne samfunn*. Oslo: Novus.
- Stevens, J. & Slack, T. (1998): «Integrating social action and structural constraints», *International Review for the Sociology of Sport*, 33 (2): 143-154.
- St. meld. nr. 8 (1973-1974): *Om organisering og finansiering av kulturarbeid*. Oslo: Kulturdepartementet.
- St. meld. nr. 52 (1973-1974): *Ny kulturpolitikk*. Oslo: Kulturdepartementet.
- St. meld. nr. 23 (1981-1982): *Kulturpolitikk for 80-åra*. Oslo: Kulturdepartementet.
- St. meld. nr. 27 (1983-1984): *Nye oppgaver i kulturpolitikken*. Oslo: Kulturdepartementet.
- St. meld. nr. 41 (1991-1992): *Om idretten, folkebevegelse og folkeforlystelse*. Oslo: Kulturdepartementet.
- St. meld. nr. 27 (1996-1997): *Om statens forhold til frivillige organisasjoner*. Oslo: Kulturdepartementet.
- St. meld. nr. 44 (1997-1998): *Tilleggsmelding om statens forhold til frivillige organisasjoner*. Oslo: Kulturdepartementet.
- St. meld. nr. 14 (1999-2000): *Idrettsliv i endring*. Oslo: Kulturdepartementet.

- St. meld. nr. 16 (2002-2003): *Resept for et sunnere Norge – Folkehelsepolitikken*. Oslo: Helsedepartementet.
- Wollebæk, D. & Selle, P. (2002): *Det nye organisasjonssamfunnet*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Yin, R. K. (2003): *Case Study Research. Design and Methods*. (3. utg.). London: Sage.

Vedlegg 2: Poster forskningsdagen 2006

Idrettslaget som helseprodusent: Etablerer idrettsdeltakelse i oppveksten, fysiske aktivitetsvaner for livet?

Eivind Åsrum Skille
Institutt for idrettsfag, Avdeling for helse- og idrettsfag

Innledning

Fysisk aktivitet er en viktig ingrediens i folkehelsen. I et helseopplett liv må fysisk aktivitet opprettholdes gjennom livet, for at det skal ha ønsket effekt. Denne posisjonen handler om hvilke vitenskaper stasjon har for å måle om idrett og fysisk aktivitet for alle, med fokus på ungdomsdrrett i Norges Idrettsforbunds Idrettslag.

Politikk for fysisk aktivitet vil angripe fra tre vinkler: for det første ved å se hva generell fysisk aktivitetspolitikk sier om idrett; for det andre ved å se hva idrettspolitikk sier om helse; og for det tredje ved å se hva presidenten i Norges Idrettsforbund sier.

Fysisk aktivitetspolitikk

Handlingsplanen Sammen for fysisk aktivitet (HOD, 2005), et samarbeidsprosjekt mellom fire departementer, skisserer utsettelsesplan for fysisk aktivitet på mange måter. Hovedaktiviteten må prioriteres, som å få folk til å være aktive til, fra og på jobb. Om idrett sier handlingsplanen at staten skal:

- Bidra til å opprettholde og utvikle et godt aktivitetsmiljø gjennom den organiserte idretten ved å legge tilskudd til det.
- Fordøle tilskudd til aktivitet og deltakelse i lag og foreninger som driver idrett og fysisk aktivitet for barn og ungdom (HOD, 2005: 34-35).

Idrettspolitikk

I stortingsmelding nr. 14 (1999-2000), idrettslivet i endring, tillegges idrett både eigenverd og nytteverdi. Eigenverdien knyttes til glede og mestring, mens:

”Nyttetverdi er fra statens side særlig knyttet til helseopplett liv. Den positive effekten som fysisk aktivitet har for det forebyggende helsearbeidet, bidrar til å styrke berettigelsen for statlig støtte. Bedre fysisk og psykisk utholdelse som følge av trening er viktig, såle bare for den enkelte opplevde av glede og velvære, men også i form av samlet helsegevinst for samfunnet” (St. meld. nr. 14, 1999-2000: 36, min kursiv).

Idrettspresidenten: Idretten ønsker å være en samfunnsfaktor som fremmer god helse (Johnsen, 2005: 130). Fysisk aktivitet vil få stadig større betydning for å forebygge... [og] fysisk aktivitet er en av de beste investeringene vi kan gjøre for å få en god folkehelse (Ibid: 133). Johnsen (2005) forutsetter at livsstil, underforstått fysisk aktivitetsvaner, etableres i skolealder.

Problemstillinger

1. Er det sammenheng mellom idrettsdeltakelse i ungdomstiden og fysiske aktivitetsvaner senere i livet?
2. Hva kjennetegner ungdomsdrrett, i norske idrettslag?
3. Hvilke implikasjoner gir svarene på 1 og 2?

Hva vet vi?

Hva vet vi om sammenhengen?

Sammenheng mellom ungdoms idrettsvaner i dag, og den fysiske aktivitetsvaner som voksne, er vanskelig å si noe om. Forskning kan bare si noe sikkert om verdien frem til nå; vi må derfor basere oss på den kunnskapen når vi planlegger for fremtiden.

Vannest et al. (1997), gjorde en langtidsstudie, der gutters aktivitet ble registrert gjennom termalene, og ved 30-årene. To vilkårte funn var:
- Idrettsdeltakelse i alderen 13-14 år viste ingen sammenheng, mens idrettsdeltakelse i alderen 17-18 år, korrelerte med fysisk aktivitet senere i livet.
- Ungdom som driver med rekreasjonsorientert aktivitet hadde større sjanse en ungdom som driver konkurransedrett, for å beholde sine fysisk aktivitetsvaner til voksenalder.

Olsen (2002: 175) finner at "the chief characteristic" til de som driver med idrett i barndom gjennom ungdom og inn i voksenalder, er:

- De har vært aktive i flere (vanligvis tre eller flere) aktiviteter gjennom sine idrettsårer.
- Det er ikke mengden idrett, men bredden i ungdomslidene, som best prediserer senere fysisk aktivitet.

Sjøelste et al. (2002: 150-151) konkluderte, i en oversiktartikkel om hvilke faktorer som påvirker vokstes fysiske aktivitet, med at:

- Den vanligste oppfatningen om at fysisk aktivitetsvaner i barndom forutsetter gjennom ungdom og til voksenalder... er ikke... erstatlig bekræftet i longitudinale studier (imidlertid).

Hva kjennetegner ungdomsdrrett?

De av fire nordmenn er med i organisert idrett i laget av oppveksten, og Norges Idrettsforbund er Norges største barne- og ungdomsorganisasjon. Men det er stor forskjell på barnalder og ungdomsdrrett. To kjennetegn ved ungdomsdrrett skal diskuteres, som kan være med i en diskusjon om idrettslaget som helseprodusent.

Med termalene kommer kravet om spesialisering og "saging". Det innebærer at man velger en idrett for å bli god i den, og at man forlater de andre idrettene man driver med som yngre.

De som 'laster' investerer mye tid, penger og energi i idrett; og alternativet er ofte at man slutter, som også mange gjør i laget av termalene. Se Figur 1.

Figur 1: Andel som er medlem i idrettslag, for hver aldersalder i termalene. Figuren er basert på tall fra Ung i Norge undersøkelsen 2002 (Årnes og Skarstad, 2004: 34).

Hva kjennetegner et idrettslag?

Et sakk etter forklaring på det skilte forsvaret, leder til forskning om idrettslag, der aktiviteten som ungdom velger å slutte med, drives.

Enli og Selgep (1999, 2001; Selgep, 2003) viser i sin studie, som er basert på spørreundersøkelser av idrettslag, at det norske idrettslaget ikke finnes. Det finnes et spekter av norske idrettslag, med høy og lav organisatoriske kjennetegn som struktur, lederskap og organisasjon.

Et av vår studie var med hensyn til aktivitetssnelle kjennetegn som prestasjonsnivå så vel som antall og typer idretter etc. Et utviklingsperspektiv vedrørende det siste, er at de fleste nyttefule idrettslag er særskilte. Det kan dermed virke som idrettsaktiviteten i seg selv blir viktigere enn "samlingen av byrde" som felleidrettslagene var og er.

Sjølsten (2003) hevder, etter å ha analysert åtte rapporter fra idrettslag, at kvalitetskriteriene for et idrettslag, har prestasjon som ordningspunkt. Idrettslag er, kanskje ikke uventet, først og fremst opptatt av idrettslige resultater. Sjølsten mener at idrett - fra idrettslagets side - prioriterer foran ungdomsdrrettets utvikling.

Idrettsoper og bedriftsløp som mindre god kvalitet, god trening, et godt lederskap og framtidig for fremtiden, ikke bidragsfullende og er i stor grad knyttet til prestasjon. Prestasjon var i stor grad knyttet til prestasjon med det å være bedre enn andre i konkurransen (Sjølsten, 2003: 151, original kursiv).

Implikasjoner for praksis, politikk, og forskning

Hvis fysiske aktivitetsvaner livet gjennom er et premis for god folkehelse, kan det se ut som frafallet har enda større konsekvenser enn at idretten mister medlemmer og potensielle tilhengere. Sjansen for livslang deltakelse i fysisk aktivitet øker ved deltakelse i flere idretter, ved deltakelse til over 1 termalene, og ved deltakelse i rekreasjonsorienterte fremfor konkurransorienterte idrettslag. Sjølsten og Olsen (2002) mener at det stikker inn i dette: konkurransefokus, spesialisering og frakt.

Olsen et al. (2002: 150-151) konkluderte, i en oversiktartikkel om hvilke faktorer som påvirker vokstes fysiske aktivitet, med at:

- Den vanligste oppfatningen om at fysisk aktivitetsvaner i barndom forutsetter gjennom ungdom og til voksenalder... er ikke... erstatlig bekræftet i longitudinale studier (imidlertid).

Politikere og andre som stter med å se på å gjøre noe med status for idrettspolitikk, kan kanskje i større grad gi innsettelse til organisasjon og prosjekter som tar ungdom driver flere idretter, uten konkurransefokus, og som holder ungdom aktive lenger.

For forskning vil idrettslag forklaring av sentral helse- og idrettspolitik og implementering av aktivitet, være et neste skritt. Undertrykke er i gang med en studie som tar mål av seg å gjøre nettopp det, produsere kunnskap om idrettslagets forhold til sentral politikk, fra stat og HF-nett, og som er særlig fokus på helseopplett liv.

Referanser

Enli, E. & Selgep, A. (1999). Fødselsgrupp, kommunalstruktur og prestasjonsnivå. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
Enli, E. & Selgep, A. (2001). Ansettelse i idrettslag 2000, utvalg og HVA? Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
Enli, E. (2002). Etikk og idrettslag. Ph.D.-avhandling ved Det Norske Høgskolen, Sport, idrettslag og samfunn.
Enli, E. & Selgep, A. (1999-2000). Idrettslivet i endring. Oslo: Kulturdepartementet.
Enli, E. & Selgep, A. (2001). Idrettslag og den nye tida. I V. F. Åsrum & S. Skille (red.) Idrettslaget. Oslo: Gyldendal.
Enli, E., Enli, A., Enli, A., Enli, A., Enli, A., L. Lohren, J., J. Enli, B. & Enli, B. V. (1997). A longitudinal study of youth sport participation and adherence to sport in adulthood. International Review for the Sociology of Sport, 32 (4): 373-387.

Vedlegg 3: Foredrag om frafall, nordisk seminar om barne- og ungdomsidrett

Nordisk seminar om barne- og ungdomsidrett ble arrangert av NIF 26. oktober, i Oslo. Jeg var invitert av NIF til å holde et innlegg, som skulle påfølges av diskusjon, om frafallsproblematikk. Foredraget følger.

Frafallsforedrag 26. oktober 2006

Eivind Å. Skille, idretts sosiolog, Høgskolen i Hedmark

Takk til Norges idrettsforbund ved Mari Bjone, for invitasjon hit, og dermed muligheten til å foredra over og diskutere et for meg interessant og for den organiserte idretten viktig tema. Det er alltid artig, og veldig nødvendig, for en forsker å være i kontakt med de som har forskningsfenomenet mitt som daglig virke og/eller hovedfritidsinteresse. Således anser jeg dette møtepunktet vel så mye som påfyll for meg som for dere. Jeg håper altså at det skal skje mer her enn at jeg skal servere dere noen mer eller mindre gode pasninger, men heller at vi kan spille hverandre gode i løpet av denne timen.

Introduksjon

Hvilket tema snakker jeg om? I første elektroniske post fra Mari, vedrørende mitt bidrag til denne dagen, ble jeg spurt om å holde et innlegg om frafallproblematikk. I et og samme åndedrag, i et og samme ord, sier man både frafall og problematikk. Frafall anses altså som et problem. Hvem sitt problem er det: individet som faller fra; idrettslaget som mister et medlem (som ikke nødvendigvis er tilfelle på grunn av måten vi teller medlemmer og medlemsskap); idrettsforbundet som mister et medlem eller medlemsskap; eller er det et større, et såkalt samfunns-, problem. Jeg vil gjennom foredraget – med ujevne mellomrom – komme tilbake til hvem sitt problem det er. I den forbindelse ønsker jeg deres synspunkter, etter først å ha sett

på noen definisjoner, og vi begynner med en enkel definisjon av hva et problem er.

Definisjoner

Et problem er, et poeng Seippel gjør i sin rapport om frafall, 'et tegn på at noe er annerledes enn man strengt tatt kunne ønske seg; man har en norm om hvordan noe burde være som ikke er oppfylt'.¹ Er det visjonen om idrett for alle som ikke er oppfylt siden frafall er et problem, eller er det andre ting? (Er idrett for alle målet for NIF og tilsvarende organisasjoner i andre land?)

Frafall er, ifølge ordboka,² at noen dør eller forlater/sviker sin tro. Det er altså alvorlige saker vi snakker om. Frafall referer i dette foredraget til det fenomen at folk slutter med organisert idrett. Men her var det en innbakt nyanse. Hør på siste del av setningen: 'folk slutter med idrett'. Det er et helt annerledes perspektiv enn at idretten opplever frafall. Hvilket perspektiv vi tar, samfunnets, idrettens eller individet som slutter sitt, gir implikasjoner for om og eventuelt hvordan vi skal definere frafall som et problem. Vi kommer tilbake til det når jeg skal gjennomgå noen resultater om hvorfor folk slutter. Jeg vil gjennom foredraget bruke begge begreper (frafall og at folk slutter).

I avgrensingen (at frafall referer til organisert idrett, i Norge monopolisert i NIF; her er det nasjonale forskjeller i forhold til for eksempel Danmark og Finland) ligger en utfordring: skal den organiserte idretten tenke på utenforliggende aktivitetstilbud? I så fall: skal de oppleves som *konkurrerende eller supplerende tilbud?*, som er undertittelen på Ulseths rapport der hun sammenligner idrettslag med treningssentre.³ Det er også noe jeg kommer tilbake til i en avsluttende diskusjon om hvem sitt problem frafall er.

Disposisjon

Foredraget mitt er bygd ett følgende lest: jeg vil først presentere de siste studier vi har om frafall i Norge. Disse er kort

¹ Seippel (2005: 9).

² Seippel (2005: 9).

³ Ulseth (2003).

- Ung i Norge undersøkelsen til Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, og konkret rapporten til Krange og Strandbu (2004): Ungdom, idrett og friluftsliv.
- Idrettslagsundersøkelsen til Institutt for samfunnsforskning, og spesielt rapporten til Seippel (2005), med tittel: Orker ikke, gidder ikke, passer ikke? Om frafallet i norsk idrett.
- Min egen studie, der jeg sammenlignet ordinær idrett med de alternative tilbudene under Storbyprosjektet, herunder en artikkel om preferanser for deltakelse og dels om hvorfor man sluttet, og erfaringer fra forskning om åpen hall som et alternativt idrettskonsept.

For det andre vil jeg problematisere hvilke konsekvenser frafallet kan ha, samt skissere noen mulige løsninger. Det kan bli komplisert, fordi vi skal se av de resultatene som presenteres at det finnes paradokser og nyanser som gjør at fenomenet frafall ikke kan tegnes som et enkelt og entydig bilde. Jeg skal likevel forsøke, å ende med et fenomen som kan tolkes som negativt og et som kan kalles positivt. I problematiseringen av frafallskonsekvenser, vil jeg komme inn på

- Internasjonale studier om sammenhengen mellom idrettsdeltakelse i oppveksten og fysisk aktivitet senere i livet,
- Et for tiden veldig hett tema: nemlig helse og hvilken rolle den organiserte idretten skal spille i statens/samfunnets helsefremmende arbeid.

Del 1: Hva vet i om frafall?

For det første: over tre fjerdedeler av alle nordmenn er medlem i et idrettslag i løpet av oppveksten. Det kan se ut som man begynner stadig tidligere med organisert idrett. (Kan det ha noe å si for senere frafall, og de konsekvenser frafallet gir? Det kan diskuteres, helt avslutningsvis.)

For det andre: i løpet av tenårene går andelen som er medlemmer i idrettslag ned fra omtrent 50 % til 25 %. Se figur 1,

basert på tallene fra Ung i Norge undersøkelsen.⁴ Fenomenet har vært stabilt i flere tiår. Vi vet derimot ikke hvordan det vil se ut om noen nye tiår, jamfør det faktum at folk begynner tidligere, samt stadig flere fritidstilbud. (Men trolig hadde man samme bekymring for flere tiår siden, da fritidstilbudene spredte om seg; idrett har hele tiden vært stabilt som det mest populære tilbudet i fritidssektoren generelt.)

For det tredje: grunnene til at folk og spesielt ungdom slutter med idrett er mange og sammensatte. For å ta ett skritt tilbake, vil jeg gi en kort oversikt over det vi vet om hvorfor folk deltar i idrett. Jeg vil fokusere på ungdom (fordi det er tiden frafallet er størst).

Folk deltar i idrett fordi det er gøy. De neste begrunnelsene for ungdom er opplevelse av sosialt felleskap, og at man får overskudd både fysisk og psykisk.⁵ (Sistnevnte begrunnelse er vedvarende gjennom livsløpet.) Enkelte forskere finner at opplevelse av frihet/emansipasjon kombinert med opplevelse av sosial støtte, er viktig for å forklare meningsfull fritid generelt og idrett spesielt.⁶ En figur (figur 2) med mine egne funn oppsummerer en del av det ovennevnte.

I befolkningen generelt er viktigste grunn for å slutte med idrett at det er kjedelig eller at man mistet interessen. For ungdom er den viktigste begrunnelsen for å slutte, opplevelse av tidspress i forhold til skole og venner, etterfulgt av skader.⁷ Et poeng som gjør at frafall kan være vanskelig å forstå og gjøre noe med, er det faktum at det som får noen til og trives og fortsette med og satse på idrett, får andre til å mistrives og slutte.⁸ (Variasjon seiler således opp som et poeng vi må ta med til senere diskusjon.)

De nevnte begrunnelser for å slutte, er de som har scoret høyest på forskjellige spørreskjemaundersøkelser. Det finnes mange flere, og det å samle dem kan bli kaotisk. Seippel gjør således et forsøk på å rydde, ved å lage fire kategorier med begrunnelser, som varierer langs

⁴ Krange & Strandbu (2004: 54).

⁵ Breivik & Vaagbø (1998, i Skille, 2006: 31-2); Hansen (1999, i Skille, 2006: 31-2).

⁶ Säfvenbom (1998, i Skille, 2006: 33).

⁷ Hansen (1999, i Skille, 2006: 35-7).

⁸ Sisjord (1993, i Skille, 2006: 37).

aksene valgt—påtvunget og innenfor—utenfor idretten. Da sitter vi igjen med et knippe begrunnelser i ruten valgt + innenfor som det kanskje er mulig å gjøre noe med innenfra den organiserte idretten.⁹

De viktigste her er

- det var ikke gøy lenger
- idrettslaget hadde ikke tilbud til meg lenger.

I min egen studie hadde jeg et batteri med tretten utsagn der respondentene skulle gradere sin enighet. De fire som scoret høyest, og signifikant høyere enn de andre var:¹⁰

- det tok for mye tid
- det var for lite lek og moro
- det var for seriøst
- det var for mange forpliktelser (upresis variabel, som både kan henspille på pliktig oppmøte til trening og for eksempel dugnadsjobbing).

At tre av fire nordmenn er med i organisert idrett i løpet av oppveksten, gjør Norges idrettsforbund til Norges største barne- og ungdomsorganisasjon. Men det er stor forskjell på barneidrett og ungdomsidrett. Vesentlige kjennetegn ved barneidrett er allsidighet, med tanke på barns motoriske utvikling og trivsel i lek, og beskyttelse mot for mye konkurranse. Disse verdiene ser ut til å omsettes i praksis, på tross av at mange ikke kjenner barneidrettsbestemmelsene der slike ting uttrykkes eksplisitt.¹¹

Som en kontrast kan det se ut som to kjennetegn ved ungdomsidrett, som skal dras frem her, er disse:

- Med tenårene kommer kravet om spesialisering og «satsing». Det innebærer at man velger en idrett for å bli god i den, og at man forlater de andre idrettene man drev med som yngre.
- De som satser investerer mye tid, penger og energi i idrett; og alternativet er ofte at man slutter.

De individbaserte data som nå er presentert må ha sitt motsvar i den organisatoriske kontekst der individene har utviklet de

⁹ Seippel (2005: 40).

¹⁰ Skille (2005: 117).

¹¹ Solenes, muntlig meddelelse.

følelsene de rapporterer på et spørreskjema. Et søk etter forklaring på det såkalte frafallet, leder til forskning om idrettslaget, der aktiviteten som ungdom velger å slutte med, drives.

Enjolras og Seippel¹² viser i sin studie, som er basert på spørreskjemaundersøkelser av idrettslag, at det norske idrettslaget ikke finnes. Det finnes et spekter av norske idrettslag, med hensyn til organisatoriske kjennetegn som størrelse, struktur, lederskap og økonomi.

Det er også stor variasjon med hensyn til aktivitetmessige kjennetegn som prestasjonsnivå så vel som antall og typer idretter etc. Et utviklingstrekk vedrørende det siste, er at de fleste nystiftede idrettslag er sær-idrettslag.¹³ Det kan dermed virke som idrettsaktiviteten i seg selv blir viktigere enn 'samlingen av bygda' som fleridrettslagene var og er.

Er det kjennetegn ved driften av idrettslag som gjør at ungdom føler at idrett ikke passer til (resten av) deres liv? Säfvenbom¹⁴ som er interessert i menneskelig utvikling generelt og ungdoms opplevelser av meningsfull fritid spesielt, søkte etter svaret ved å analysere 138 årsrapporter fra idrettslag. Han hevder at kvalitetskriteriet for et idrettslag, har prestasjon som omdreiningspunkt. Idrettslag er, kanskje ikke uventet, først og fremst opptatt av idrettslige resultater. Säfvenbom mener at idrett – fra idrettslagets side – prioriteres foran ungdomsindividets utvikling. Han relaterer den tilsynelatende mangel på samsvar (mismatch versus goodness of fit) mellom ungdoms behov for frihet og sosial støtte og idrettens tilbud med ensidig konkurransefokus.

«Begreper og beskrivelser som *mindre god kvalitet, god trening, et godt år, lovende for framtiden, ikke tilfredsstillende og krise* var direkte knyttet til prestasjon. Prestasjon var i stor grad knyttet synonymt med det å være bedre enn andre i konkurranse».¹⁵

¹² Enjolras og Seippel (2001); Seippel (2003).

¹³ Skirstad (2002).

¹⁴ Säfvenbom (2003).

¹⁵ Säfvenbom (2003: 151, original kursiv).

De lokale idrettslag inngår i en større struktur og kultur, den organiserte idretten i Norge, som organisatorisk sammenbindes i NIF. Er det ting i NIFs sentrale planer som tilsier at idretten på grasrota blir slik at folk – spesielt ungdom – slutter?

Etter å ha lest idrettspolitisk dokument som gjelder for inneværende tingperiode (2003-2007), satt jeg igjen med følgende følelse. Den ungdomsvinden som blåste gjennom idrettstinget 2003, og som det finnes nok retorikk omkring i det idrettspolitiske dokumentet, konkretiseres ikke når man kommer til mål og målbare prioriteringer. Det kan virke som det er vanskelig å effektivere gode tanker i konkret praksis (noe som for så vidt ikke er særegent for den organiserte idretten), og jeg har en ide om hvorfor. Idrettens logikk er basert på konkurranseorientering og konsekvensen er at man får en pyramidal deltakerstruktur.

Det skal noteres, at ungdomsvinden på idrettstinget resulterte i at lederen for Norges idrettsforbunds ungdomskomite fikk plass i idrettsstyret, som den eneste uten å tilfredsstille de vanlige demokratiske eller juridiske ordninger. Med demokratiske ordninger mener jeg at i prinsippet skal alle i idrettstyret være valgt av idrettstinget, hvis representasjon er bygd på tolinjesystemet med idrettskretser og særforbund. Med juridiske ordninger mener jeg at de to eneste mulighetene for å bli medlem av idrettstyret uten å være valgt av tinget, er å være IOC medlem (fordi NIF er underlagt IOCs charter) eller ansattes representant (NIF er selvsagt underlagt norsk lovgivning hva gjelder ansattrepresentasjon i styrer).

Har det faktum at NIKs leder sitter i idrettstyret noen ting å si for om frafallet utvikler seg til det mindre eller det større? Det er for tidlig å si. (Jeg vet at Mari Bjone og kolleger i NIF for tiden arbeider med idrettspolitisk dokument som skal opp på Idrettstinget neste år. I det arbeidet diskuteres flere tiltak for å gi ungdom reell innflytelse i NIF systemet.)

Uten at det er nevnt eksplisitt så langt, antyder det forrige at medbestemmelse framstår som viktig. Det er et poeng vi skal ta med oss når vi går over på konsekvenser og mulige løsninger – alt sammen relatert til frafall.

Del 2: Konsekvenser for frafall og mulige løsninger

Hvem er frafall et problem for? Individet som slutter med idrett, gjør vel det til fordel for noe som anses som bedre. Det kan neppe betraktes som noe problem. Idrettslaget og idrettsforbundet mister medlemmer eller medlemskap. Men er det et problem for en organisasjon? En organisasjon er ikke mer enn en (formell) sammenslutning individer som med felles interesser og tilstrekkelige ressurser anser det som mest effektivt (kanskje den eneste løsningen) for sin måloppnåelse å operere sammen (i organisasjonen). Hvis noen ikke lenger deler interessen, er vel det beste at de slutter (også for organisasjonen).

For samfunnet kan frafall ha konsekvenser. Sivilforsknings litteraturen viser til at frivillige sammenslutninger – hvor idrett er desidert størst i Norge og mange andre land – er fundamentalt for fungerende demokratier. Vedrørende den organiserte idrettens samfunnsansvar – eller idrettens nytteverdi som myndighetene benevner det – finnes to store poler. Det ene er det nevnte sivilsamfunnsperspektivet eller det man kan kalle sosialpolitiske konsekvenser, som i offentlige dokumenter konkretiseres i formuleringer om trygge lokalmiljø for oppvekst og i integrasjon av både funksjonshemmede og innvandrere.¹⁶

Det andre er det evigvarende men nylig revitaliserte helseperspektivet. Det er hevet over enhver tvil at fysisk aktivitet er helsefremmende, i alle aldre. Det er mer diskutabelt hvordan sammenhengen mellom idrettsdeltakelse i oppveksten henger sammen med varig fysisk aktivitet. Det er en utbredt oppfatning at livsstil inkludert fysiske aktivitetsvaner etableres i oppveksten/skolealder.¹⁷

Hva vet vi om idrettsdeltakelse i ungdomsårene og livslange fysiske aktivitetsvaner? Jeg må her basere meg på internasjonal litteratur: en studie fra Belgia; data fra England; en oversiktsstudie om hva som predikerer fysisk aktivitet hos voksne; og en longitudinell studie fra Sverige.

¹⁶ St. meld. nr. 14 (1999-2000).

¹⁷ Se for eksempel Johannessen (2005).

Vanreusel med kolleger¹⁸ gjorde en longitudinell studie, der gutters aktivitet ble registrert gjennom tenårene, og ved 30-årsalder. To viktige funn var:

- Idrettsdeltakelse i alderen 13-14 år viste ingen sammenheng, mens idrettsdeltakelse i alderen 17-18 år, korrelerte med fysisk aktivitet senere i livet.
- Ungdom som drev med rekreasjonsorientert aktivitet hadde større sjanse enn ungdom som drev konkurranseidrett, for å beholde sine fysiske aktivitetsvaner til voksenalder.

Green¹⁹ fant i en oversikt over engelsk forskning om ungdom, fritid og kroppssøving, at «the chief characteristic» ved de som driver med idrett i barndom gjennom ungdom og inn i voksenlivet, er:

- De har vært aktive i flere (vanligvis tre eller flere) aktiviteter gjennom sine idrettskarrierer.
- Det er ikke mengden idrett, men bredden, i ungdomsalderen, som best predikerer senere fysisk aktivitet.

Seefeldt med kolleger²⁰ konkluderte, i en internasjonal oversiktsartikkel om hvilke faktorer som påvirker voksnes fysiske aktivitet, med at:

«Den vanlige oppfatningen om at fysiske aktivitetsvaner ... fra barndom fortsetter gjennom ungdom og til voksen alder ... er ikke ensidig bekreftet i longitudinelle studier» (min oversetting).

Et poeng som kommer klarest frem hos Engström,²¹ er at idrettsdeltakelse fordeler seg ujevnt i befolkningen. Det viser også forskning fra Norge (inkludert min egen). Det interessante med Engströms studie er for det første at den er longitudinell: den følger

¹⁸ Vanreusel et al. (1997).

¹⁹ Green (2002: 175).

²⁰ Seefeldt et al. (2002: 150-151).

²¹ Engström (1999).

de samme respondentene fra de er 17 til de er 42. Det er for det andre at han sammenligner mange variabler, ikke bar idrettsdeltakelse i ungdom med fysisk aktivitet som voksen. Tre variabler skilte seg ut som de sterkeste predikatorene for om 17 åringer ville være aktive som 42.åringer:

- karakter i kroppsøving
- karakter i teoretiske fag
- sosial klasse, målt ved fars yrke.

Når 80 % av alle barn er med, er det vanskelig å finne mønstre langs dimensjoner som kjønn og klasse, på grunn av stor spredning. Figur 3.

Som nevnt går andelen medlemmer i idrettslag ned fra 50 til 25 prosent i løpet av tenårene. Jamfør figur 1. Det er ikke tilfeldig hvem som slutter. Når frafallet setter inn i ungdomstiden, avtegner det seg mønstre basert på sosiologiske variabler som for eksempel kjønn og klasse. Se figur 4.

(Det finnes selvsagt mange dimensjoner eller variabler som er relevante, og ikke minst samspillet mellom dem viser seg å ha forklarings effekt på deltagelse og frafall. Sosialantropologene Sørhaug og Archetti på elegante måter beskrevet norsk idrett som en kjernefamilieaktivitet.²² Det er idealbilder på den ene siden, men indikerer frivillighetstradisjonens svakhet på den andre. Hva om man ikke har de rette foreldrene?)

Jeg kan eksemplifisere figuren ved hjelp av egne data, der jeg sammenligner deltagelse i ordinær idrett med deltagelse i alternative tilbud under Storbyprosjektet. Kvantitative studier viste at de ulike idrettskontekster ble dominert av ulike grupper, men i begge tilfeller gutter. Figur 5 og figur 6.

Kvalitative studier viste noe om hvordan ungdomsindividene/informantene følte sin idrettskontekst.

Sitat 1: Fotballen, ja ... For langrennsledelsen var det veldig greit at vi drev med noe annet på sommeren. ... Og fotballedelsen sa det samme. ... Men da jeg kom tilbake etter

²² Archetti (2003); Sørhaug (1989).

en vintersesong og hadde trent beinhardt langrenn liksom, og var i kjempe god kondisjonsmessig form, så var det alltid sånn «ja, går du fortsatt her du?»; «Ikke vært her gjennom vinteren?». Og da prøvde jeg ... å møte opp, ... rett i fra langrennstrening til fotballtrening. Men det... det sliter jo litt, og jeg var ikke så gammel. Jeg følte at jeg måtte velge.

Sitat 2: ... at vi får lov å bestemme sjøl, er jo absolutt viktig. For hvis det hadde vært bare sånn at noen styrte og sånn, så tror ikke jeg det hadde vært noen her i det hele tatt. Hvis folk liksom hadde sagt at nå må du passe på og slappe av og ikke gjøre det... da tror ikke jeg det hadde vært så mange her da.

Poenget om egenorganisering eller medbestemmelse for ungdom er ikke noe jeg har funnet opp. Som sagt, NIF jobber med det frem mot neste idrettsting. Og mye tidligere forskning påpeker samme fenomen. Noen eksempler følger.²³

I en diskusjon av frafall, skriver Breivik og Vaagbø at: «Dersom en vil redusere overgangen til inaktivitet, må det finnes løsninger som appellerer til aldersgruppen 17 til 20 år».²⁴ De sier ikke mer om hva slike løsninger bør inneholde, bare at kreativitet og idédugnader trengs for å skape aktiviteter som appellerer til ungdom, inkludert «... en mer bevisst kanalisering av ungdommen inn i de voksne treningsoppleggene som allerede finnes».²⁵ Samarbeid mellom ulike aktører på idrettsmarkedet dras frem som mulig løsning.

Säfvenbom mener at idretten må tenke nytt. Skal man få flere ungdommer inn i idretten, må vi finne ut hva ungdom ønsker å gjøre på sin fritid. I en hverdag der skolen opptar opp til 10-11 timer daglig, med en rasjonalitet bygd på målstyring, instrumentalitet og langsiktighet, og der sikkerheten ved feiling er svak, kan man forvente at ungdomsindividet søker noe annet i sin fritid.²⁶

²³ Følgende fem avsnitt er sakset fra Skille (2006: 39-40), og kun mindre reviderte.

²⁴ Breivik & Vaagbø (1998: 17).

²⁵ Breivik & Vaagbø (1998: 17).

²⁶ Säfvenbom (1998).

Eidheim – som også har studert Storbyprosjektet – mener lav institusjonalisering er et suksesskriterium for Storbyprosjektet, hvis det skal passe de ungdommenes behov som ikke er med i annen idrett. Lav institusjonaliseringsgrad impliserer at idrettstilbudet må være billig/gratis, det må ikke være krav til spesielle ferdigheter eller utstyr, man må kunne være med når man vil og det må være uten moralske forventninger eller forpliktelser (som dugnadsarbeid).²⁷ Bergens egen prosjektrapport for 2001 påpeker flere suksesskriterier for åpen hall. De trekker frem valgfrihet med hensyn til aktivitet, at man kan komme og gå når man vil og at tilbudet er gratis er viktige suksesskriterier.²⁸

Græsdal har lignende funn i sin evaluering av ungdoms opplevelse åpen hall konseptet under FUNI-prosjektet. Hun finner at det oppleves som et lavterskeltilbud, gjennom at det ikke stilles krav til ferdigheter, prestasjoner eller oppmøte, det drives med nye og lite utbredte idretter, det krever ikke så mye tid og det er gratis. I tillegg opplever ungdommene stor grad av egen- eller medbestemmelse. Mange av ungdommene ser på åpen hall som et sosialt samlingssted, og bare i liten grad som en treningsarena. Begreper som variasjon, mangfold og valgfrihet brukes for å beskrive opplevelsene av åpen hall. Mange setter det opp mot organisert idrett, da mange hadde vært aktive i organisert idrett tidligere, og ser det som en naturlig referanseramme.²⁹

Mjaavatn tar for seg forskjellene mellom leik og idrett. Mens idretten er ensidig, er leiken mangfoldig. Mens idretten er kjønns-, alders- og prestasjonssegregert, er leiken ofte alders- og kjønnsblandet på tvers av prestasjonsnivå. Mens idretten oftest er voksenstyrt, er leiken oftest barnestyrt. Idretten er regelrigid, mens leiken har fleksible regler. Idretten følger prinsippet om utsatt belønning, mens i leiken er belønningen her og nå. Idretten er knyttet til tid og sted, leiken

²⁷ Eidheim (1998).

²⁸ Bergen kommune og HIK (2002: 15).

²⁹ Græsdal (2000).

utføres her og nå. Idretten krever ofte transport (til det rette sted til rett tid), mens leiken skjer i nærmiljøet. Idretten koster penger, leiken er gratis.³⁰ Kan noen av de kjennetegnene ved idrett som her ramses opp, skremme noen bort? Kan Storbyprosjektet og andre alternativer være lektilpasning?

Tenk på snowboard. Brettkjørerne leker, og hvis de overhodet snakker om prestasjon (noe de faktisk gjør) presiserer de at de har lekt seg gode.

Avslutning

Jeg kan vel trygt avslutte med å si at noe av grunnen til frafallet er ungdoms opplevelse av rigide treningsregimer med pliktig oppmøte. Det er oppdaget sentralt i NIF, og presidenten skriver: «En viktig oppgave for idretten i fremtiden må ... være ... å legge til rette for aktiviteter med variabel organisasjonsgrad. Vi må ut av den strenge «timeplanorganiseringen» og etablere mer fleksible tilbud».³¹

Her vil jeg avslutte med noen interessante tall. Ung i Norge undersøkelsen viste at flere trener i idrettslag enn det er medlemmer i idrettslag. Se figur 7. Krange og Strandbu antyder at det kan være en effekt av Storbyprosjektet. Det viser seg at det finnes tilbud der ute, som ikke er like enkle å registrere gjennom medlemsregistre og databaser i NIF-systemet. Åpen hall er et ifølge min forskning fra Storbyprosjektet et vesentlig bidrag i så måte, og kan således betraktes som en suksesshistorie med hensyn til å få ungdom engasjert på egne premisser.

Den store variasjonen som finnes, innenfor den organiserte idrettens tilbud, er praktisk utfordrende for dere, og et metodisk utfordrende spørsmål for oss. (I tillegg finnes det aktivitetstilbud utenfor den organiserte idretten.) Men jeg tror samtidig variasjon er nødvendig om flere skal nås. Noen vil «satse» og bli gode i idrett. Andre vil trappe ned sitt idrettengasjement i ungdomsalderen, uten nødvendigvis å slutte. De siste er vel den største utfordringen, fordi

³⁰ Mjaavatn (1997).

³¹ Johannessen (2005: 133).

man innefor den organiserte idretten tradisjonelt er flinke å tilrettelegge for de som satser (uten å påstå at det er enkelt), og fordi alternativet ofte er at ungdommen føler mangel på fleksible tilbud.

Jamfør det sistnevnte kan det diskuteres hvilket ansvar NIF og tilsvarende forbund skal ha, for folk som kanskje ikke betaler medlemskontingent og/eller jobber dugnad. (Men det var ingen som sa et dette skulle være enkelt.) Forhåpentligvis kan den felles interessen mellom praktikere/idrettsadministratører og forskere, for frafallsproblematikken føre oss begge fremover.

Referanser

- Archetti, E. (2003): Den norske «idrettsmodellen». Et kritisk blikk på sivilt samfunn i Norge. *Norsk antropologisk tidsskrift*, 14 (1): 8-15.
- Bergen kommune og Hordaland idrettskrets (2002): *Rapport 2001, Nærmiljøprosjektet idrett i Bergen*. Bergen: Bergen kommune og Hordaland idrettskrets
- Breivik, G & Vaagbø, O (1998): *Utviklingen i fysisk aktivitet i den norske befolkning 1985-1997*, Oslo: Norges idrettsforbund og olympiske komité.
- Eidheim, F (1998): *Aktivitet eller idrett? En evaluering av Kulturdepartementets Storbyprosjekt til idrettsformål*, Oslo: Norsk institutt for by- og regionsforskning.
- Enjolras, E. & Seippel, Ø. (2001): *Norske idrettslag 2000: struktur, økonomi og frivillig innsats*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Engström, L.- M. (1999): *Idrott som social markör*. Stockholm: HLS.
- Green, K. (2002): Lifelong Participation, Physical Education and the Work of Ken Roberts. *Sport, Education and Society*, 7 (2): 167-182.
- Græsdal, L (2000): *Åpen hall – en alternativ form for ungdomsidrett*. Oslo: Norges idrettshøgskole.
- Johannessen, K. A. (2005): Idretten som helsebygger I fremtidens samfunn. I D. V. Hanstad & M. Goksøyr (red): *Fred er ei det beste*. Oslo: Gyldendal.
- Krange, O. & Strandbu, Å. (2004): *Ungdom, idrett og friluftsliv*. Oslo: NOVA. (http://www.nova.no/asset/518/1/518_1.pdf).

- Mjaavatn, P. E (1997): *Barn i spenningsfeltet mellom lek og konkurranse, Idretten – folkebevegelse og folkeforlystelse?* Statens idrettskonferanse, Trondheim 28.-30. april 1997, Oslo: Kulturdepartementet.
- Seefeldt, V., Malina, R. M. & Clark, M. A. (2002): Factors Affecting Levels of Physical Activity in Adults. *Sports Mredicine*, 32 (3) 143-168.
- Seippel, Ø. (2003): *Norske idrettslag 2002: kunnskap, ledelse og styring*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning. (http://www.samfunnsforskning.no/files/R_2003_7.pdf)
- Seippel, Ø. (2005): *Orker ikke, gidde, ikke, passer ikke? Om frafallet i norsk idrett*. Oslo: ISF. (http://www.samfunnsforskning.no/files/R_2005_3.pdf).
- Skille, E. Å. (2005): Adolescents' Preferences for Participation. *Sport und Gesellschaft/Sport and Society*, 2 (2): 107-124.
- Skille, E. Å. (2006): Ungdom og idrett. Empiriske faktorer, teoretisk perspektiver og metodiske refleksjoner. Elverum: Høgskolen i Hedmark. (http://fulltekst.bibsys.no/hihm/rapport/2006/07/rapp07_2006.pdf)
- Skirstad, B (2002): Norske idrettslag: Oversikt og utfordringer, i Ø. Seippel (red): *Idrettens bevegelser. Sosiologiske studier av idrett i et moderne samfunn*, Oslo: Novus.
- Stortingsmelding nr 14 (1999-2000): *Idrettlivet i endring*, Oslo: Kulturdepartementet.
- Sørhaug, T. (1989) Kake eller konfekt? Utkast til en teori om frivillige organisasjoners politiske økonomi. I O. Brox & M. Gullestad (red): *På norsk grunn. Sosialantropologiske studier av Norge, nordmenn og det norske*. Oslo: Ad Notam.
- Säfvenbom, R (1998): *Four thousand hours a year. Leisure time and its developmental potential for adolescents at youth protection institutions*, Oslo: Norges idrettshøgskole.
- Säfvenbom, R. (2003): Idrettspedagogikken og den nye tida, i V. F. Moe & S. Loland (red): *I bevegelse*. Oslo: Gyldendal.
- Ulseth, A.-L. B. (2003): *Treningsentre og idrettslag. Konkurrerende og supplerende tilbud?* Oslo: ISF. (http://www.samfunnsforskning.no/files/R_2003_2.pdf).

Vanreusel, B., Renson, R., Beunen, G., Claessens, A. L., Lefevre, J., Lysens, R. & Eynde, B. V. (1997): A longitudinal study of youth sport participation and adherence to sport in adulthood. *International Review for the Sociology of Sport*, 32 (4): 373-387.

Vedlegg 4: Informasjonsskriv

Eivind Å. Skille
Høgskolen i Hedmark
Lærerskolealleen 1
2418 Elverum

Elverum, 1. november 2006

Til *Idrettslaget*
ved leder/styret

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt

Dette er informasjon om en studie (et forskningsprosjekt) om idrettslag, og forespørsel om deltakelse i studien.

Målet med studien er å identifisere idrettslags (representanters) forhold til offentlige myndigheters og Norges idrettsforbunds idrettspolitikk med fokus på helse. Studien søker å avdekke hva som står om helse i offentlige og NIF sentralt sine dokumenter, å avdekke hva idrettslagsledere og trenere på grasrota opplever som deres rolle og funksjon, og sammenholde disse «to verdener av norsk idrett».

Idrettslaget er ett av fem idrettslag som blir spurt om å delta i studien. Det jeg spør om, er tilgang til idrettslagets dokumenter, møter, og personer, samt treninger og konkurranser. Jeg ønsker å lese dokumenter og observere i møter og i trenings- og konkurransesituasjoner. Og jeg ønsker å intervjuere ledere og trenere. Datainnsamlingen er skissert gjennomført i løpet av hele 2007, og prosjektet avsluttes i 2009. Alle personopplysninger vil da slettes.

Innsamling og behandling av data vil bygge på prinsipper om anonymitet og konfidensialitet. Det skal gjennom min utrapportering

ikke være mulig å identifisere enkeltpersoners utsagn. Undertegnede er som forsker underlagt taushetsplikt. Tilgang til data og behandling av data vil kun innehas og gjøres av undertegnede. All deltakelse er frivillig, både når det gjelder idrettslagets deltakelse generelt, og den enkelte informant. Prosjektet er meldt inn til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Jeg tror det er kan være greit med et innledende møte mellom leder eventuelt andre tillitsvalgte/ansatte i idrettslaget, og undertegnede, før selve datainnsamlingen starter.

Med vennlig hilsen

Eivind Å. Skille

1. amanuensis i idrettssosiologi, Høgskolen i Hedmark

Tlf: 62430054 / 41613946

Vedlegg 5: Intervjuguide

Presentasjon av forsker

Informasjon om prosjektet

Informasjon om konfidensialitet og anonymitet, samt frivillighet

Informert samtykke (skriftlig)

Idrettslaget generelt

- fortell om idrettslaget
- følgende momenter bør gjennomgås (jf Enjolras og Seippel)
 - idrettslagets historie, og rolle og funksjon idag
 - størrelse – antall medlemmer
 - idretter – antall og type(r)
 - tilbud – ulike kjønns- og aldersgrupper, og andre gruppeinndelinger
 - struktur – sportslige og administrative roller og funksjoner
 - hvordan fylles disse – frivillighet og lønning
 - ledelse – mål, midler, gjennomføring og resultater

Hva konstituerer idrettslagets virksomhet

- hva er idrettslagets oppgave
- hva er din oppgave (i den rollen og funksjonen du bekler)
- topp og bredde – når forventes det at man satser
 - tas det hensyn til barneidrettsbestemmelsene, etc?
 - tas det hensyn til retningslinjer for ungdomsidrett?
 - idrettsdeltakelse i ungdomstiden og varige fysiske aktivitetsvaner; hva tror og vet man, og hvilke implikasjoner gir det for praksis?
- Konkurransen versus helse og dannelse, etc.; hvordan og hvorfor vektlegges ulike ting?
- Idrettslaget i lokalmiljøet – idrettslagets og dets representanters bevisste intensjoner, eventuelle uintenderte konsekvenser

- hvilke interne og eksterne krefter avgjør hva idrettslaget driver med
 - ledelse, frivillighet, medlemmene, etc
 - insentiver og begrensninger fra lokal omverden
 - kommunen
 - næringsliv
 - etc.

Påvirkning av politikk ovenfra

- forholdet til idrettsforbundet sentralt og idrettskretser
 - idrettspolitisk dokument, idrettslagets forhold til mål og midler som skisseres
- forholdet til særforbund og særkretser
- forholdet til statens idrettspolitikk
 - stortingsmeldingen, idrettslagets forhold til mål og midler som skisseres
 - egenverdi
 - glede
 - mestring
 - sosialt felleskap
 - nytteverdi
 - sosialpolitikk
 - helse

Trenere og lederes bakgrunn

- din bakgrunn – generell oppvekst og spesielt idrettserfaring, sivil og eventuelt idrettslig utdanning
- hvem er trenere og ledere – jf ovenfor, sivil og idrettslig utdanning, annet
- kjønn og klasse

For Storbyklubber

- endringer etter 2005, og omorganiseringen i NIF sentralt, med fellesoppgave storby kuttet fra en hel til en brøkdel av en stilling?
- Annet.

Vedlegg 6: Observasjonshuskeliste

Ved observasjon i forbindelse med møter og aktivitet (treninger og konkurranser) gis muntlig informasjon om prosjektet, konfidensialitet og anonymitet, samt frivillighet og informert samtykke, i hvert enkelt tilfelle, før datainnsamling starter.

Møter:

Beskriv form og innhold, referer hvem som sier hva om hvilke saker. Beskriv så nøye som mulig debatter om helse, inkludert temaer som breddeidrett og spesielt ungdomsidrett med hensyn til dimensjonene (jf poster i vedlegg 2):

- lengst mulig deltakelse gjennom tenårene,
- deltakelse i flest mulig idretter (tre eller flere),
- rekreasjonsidretter versus konkurranseidretter, og
- ungdoms innflytelse og selvbestemmelse.

Aktivitet:

Beskriv form og innhold, med hensyn til dimensjonene nevnt ovenfor.
Sluttnoter

